

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему Оптимізація механізму формування місцевих податків промислового
регіону

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0729-удмф-з
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
(код і назва спеціальності)
страхування»

освітньої програми управління державними та
місцевими фінансами
(код і назва освітньої програми)
спеціалізації _____
(код і назва спеціалізації)

Ковтун О.Г
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів, доцент,
к.е.н.Сіліна І.В

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів, доцент,
к.е.н. Шапуров О.А

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)
Освітня програма Управління державними та місцевими фінансами
(код та назва)
Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., проф.
Метеленко Н.Г.

«___» _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНЦІ**

Ковтун Олександр Григорович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Оптимізація механізму формування місцевих податків промислового регіону

керівник роботи Метеленко Н.Г., д.е.н., професор,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «___» _____ 2020 року № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, монографії та фахові періодичні видання

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

Теоретична частина. Концептуальні засади механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів.

Аналітична частина. Аналітичне дослідження механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів.

Проектна частина. Напрямки оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

Структура розподілу промислового потенціалу України у 2019 року. Місцеві податки і збори у доходах місцевих бюджетів в розрізі регіонів України в 2019 році. Динаміка єдиного податку та його частки у місцевих податках в розрізі регіонів України за 2017- 2019 рр. Динаміка податку на майно та його частки у місцевих податках в розрізі регіонів України за 2017-2019 рр. Динаміка надходжень туристичного збору та збору за місця паркування транспортних засобів до місцевих бюджетів в розрізі регіонів України за 2017-2019 рр. Оцінка показників податкового навантаження щодо місцевого оподаткування та показників ВРП за

2017-2019 рр. Динаміка наявного доходу на одну особу та податкового тягара на одну особу регіону 2017-2019 рр. Кореляція обсягів доходів населення та обсягів надходжень місцевих податків та зборів. Концепція оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону. Внутрішні функціональні складові регіональної податкової безпеки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Сіліна І.В., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>		
2	<i>Сіліна І.В., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>		
3	<i>Сіліна І.В., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>		

7. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Дослідження теоретико-методологічних засад з теми, що досліджується</i>		
2	<i>Огляд літературних джерел з теми, що досліджується</i>		
3	<i>Збір даних та дослідження статистичної інформації.</i>		
4	<i>Аналітичне дослідження механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів та ефективності їх справляння</i>		
5	<i>Розробка практичних рекомендацій з теми, що досліджується</i>		

Студент _____
(підпис)

Ковтун О.Г.
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту) _____
(підпис)

Сіліна І.В.
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____

(підпис)

Шапуров О.О.
(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Ковтун О.Г. Оптимізація механізму формування місцевих податків промислового регіону.

Кваліфікаційна випускна робота на здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування, науковий керівник І.В.Сіліна. Інженерний навчально-науковий інститут ЗНУ, кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, 2021.

Досліджено концептуальні засади механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів. Здійснено аналіз регіональних особливостей розвитку промисловості України. Проведено оцінку бюджетного забезпечення місцевими податками та зборами промислових регіонів та ефективність їх справляння. Розроблено напрямки оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів та обґрунтовано доцільність формування регіональної податкової безпеки як пріоритет розвитку промислових регіонів України.

Ключові слова: МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ, МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ, ЄДИНИЙ ПОДАТОК, ПОДАТОК НА МАЙНО, ПРОМИСЛОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ, ПОДАТОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ.

ABSTRACT

O.Kovtun. Optimization of the mechanism of formation of local taxes of the industrial region.

Qualifying final work obtaining a master's degree in higher education by specialty 072 - Finance, banking and insurance, scientific supervisor I.V. Silina. Engineering Educational and Scientific Institute ZNU, Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance. 2021.

The conceptual bases of the mechanism of formation of local taxes and fees of industrial regions are investigated. The analysis of regional features of development of the industry of Ukraine is carried out. An assessment of the

budget provision of local taxes and fees of industrial regions and the effectiveness of their collection. The directions of optimization of the mechanism of formation of local taxes and fees of industrial regions are developed and expediency of formation of regional tax safety as a priority of development of industrial regions of Ukraine is substantiated.

Keywords: LOCAL TAXES AND FEES, LOCAL BUDGET, SINGLE TAX, PROPERTY TAX, INDUSTRIAL POTENTIAL, TAX BURDEN, TAX SECURITY.

АННОТАЦИЯ

Ковтун А.Г. Оптимизация механизма формирования местных налогов промышленного региона.

Квалификационная выпускная работа на соискание степени высшего образования магистра по специальности 072 - Финансы, банковское дело и страхование, научный руководитель И.В. Силина. Инженерный учебно-научный институт ЗНУ, кафедра информационной экономики, предпринимательства и финансов, 2021.

Исследованы концептуальные основы механизма формирования местных налогов и сборов промышленных регионов. Осуществлен анализ региональных особенностей развития промышленности Украины. Проведена оценка бюджетного обеспечения местными налогами и сборами промышленных регионов и эффективность их взимания. Разработаны направления оптимизации механизма формирования местных налогов и сборов промышленных регионов и обоснована целесообразность формирования региональной налоговой безопасности в качестве приоритета развития промышленных регионов Украины.

Ключевые слова: МЕСТНЫЕ НАЛОГИ И СБОРЫ, МЕСТНЫЙ БЮДЖЕТ, ЕДИНЫЙ НАЛОГ, НАЛОГ НА ИМУЩЕСТВО, ПРОМЫШЛЕННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ, НАЛОГОВАЯ НАГРУЗКА, НАЛОГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕГИОНА.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ.....	12
1.1. Теоретичні основи дослідження розвитку промислових регіонів	12
1.2. Особливості формування місцевих податків і зборів: сутність, принципи та їх роль у забезпеченні фінансової бази промислових регіонів	29
1.3. Регіональні особливості розвитку промисловості України.....	39
Висновки до розділу 1.....	48
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ.....	51
2.1. Дослідження механізму функціонування та адміністрування місцевого оподаткування в Україні	51
2.2. Аналіз бюджетного забезпечення місцевими податками та зборами промислових регіонів.....	66
2.3. Оцінка ефективності справляння місцевих податків та зборів: регіональні аспекти.....	79
Висновки до розділу 2.....	86
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ.....	90
3.1. Моделювання залежності валового регіонального продукту від місцевого оподаткування.....	90
3.2. Розробка напрямків оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів.....	97
3.3. Регіональна податкова безпека як пріоритет розвитку промислових регіонів України.....	107
Висновки до розділу 3.....	114
ВИСНОВКИ	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	123
ДОДАТКИ.....	133

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Як і кожна держава, що стоїть на шляху розвитку, Україна намагається постійно вдосконалювати податкову систему, щоб та відповідала сучасним ринковим умовам та потребам правового суспільства. Такий рух необхідний для формування в Україні ефективного місцевого самоврядування, спрямованого на розвиток демократичного суспільства та для кращого управління системою державних і місцевих фінансів.

Податкова система України являє собою сукупність загальнодержавних і місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим кодексом України порядку. Інститут місцевих податків і зборів є ключовим у сфері формування доходів місцевих органів влади в більшості розвинених країн. Ратифікувавши Європейську Хартію місцевого самоврядування та проголосивши одним із напрямів подальшого розвитку економіки інтеграцію до ЄС, Україна змушена поступово адаптувати систему формування доходів бюджету до умов і стандартів Євросоюзу. Саме тому питання оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів на сьогодні набуває актуальності.

Діюча в Україні система місцевих податків і зборів, як і податкова система країни в цілому, потребує постійного вдосконалення. Проблеми функціонування системи місцевого оподаткування в Україні спричинені недосконалою системою адміністрування цих податків. Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен іти в напрямі встановлення таких податків і вибору таких їх платників, які б забезпечували невеликі адміністративні витрати та ефективний податковий контроль за достатнього обсягу надходжень, що дасть можливість створити надійне джерело доходної бази місцевих бюджетів. Дотримання цих вимог є запорукою створення міцної, стабільної та соціально справедливої системи місцевого оподаткування, яка сприятиме ефективній реалізації регіональної

соціально-економічної політики та забезпечить фінансову стійкість регіонів, а також допоможе подолати бідність громадян.

У контексті вищесказаного аналіз дослідження проблемних аспектів оподаткування місцевими податками і зборами, а також пошук перспективних напрямів оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів набуває особливої актуальності в умовах розвитку сучасних трансформаційних процесів, пов'язаних з утвердженням в Україні ринкової моделі господарювання.

Проблематика місцевого оподаткування активно вивчається фінансовою наукою, її дослідженню присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні та практичні аспекти місцевого оподаткування висвітлено в наукових працях багатьох дослідників, таких як: М.П. Боровик, І.С. Волохова, Л.М. Демиденко, О.І. Луніна, О.П. Кириленко, М.І. Карлін, В.В. Письменний, І.О. Цимбалюк та ін.

Незважаючи на те що у фінансовій науковій літературі представлений широкий спектр результатів досліджень із місцевого оподаткування, існує низка невирішених проблем у цій сфері. Наявна диференціація соціально-економічного розвитку регіонів, окрім іншого, зумовлена неоднозначною роллю місцевих податків і зборів у формуванні надходжень місцевих бюджетів. Зазначене вимагає проведення аналітичного дослідження щодо особливостей місцевого оподаткування в регіональному розрізі.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає в дослідженні теоретико-методологічних та науково-практичних основ місцевого оподаткування на регіональному рівні та розробленні прикладних рекомендацій щодо напрямів оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів.

Для досягнення зазначеної мети в магістерській роботі поставлено такі завдання:

- розглянути теоретичні основи дослідження розвитку промислових регіонів;

- з'ясувати особливості формування місцевих податків і зборів: сутність, принципи та їх роль у забезпеченні фінансової бази промислових регіонів;
- провести аналіз регіональних особливостей розвитку промисловості України;
- промоніторити сучасний механізм функціонування та адміністрування місцевого оподаткування в Україні;
- здійснити аналіз бюджетного забезпечення місцевими податками та зборами промислових регіонів;
- оцінити ефективність справляння місцевих податків та зборів в регіональному аспекті;
- змоделювати залежність валового регіонального продукту від місцевого оподаткування;
- розробити напрямки оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів;
- обґрунтувати доцільність розроблення на регіональному рівні податкової безпеки як пріоритет розвитку промислових регіонів України та запропонувати організаційно – економічний механізм забезпечення процесу управління відповідною безпекою.

Об'єкт дослідження магістерської роботи – місцеві податки та збори на регіональному рівні.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні аспекти, науково-методичні основи та практичний інструментарій місцевого оподаткування на регіональному рівні.

У процесі виконання магістерської роботи використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Серед них: методи аналізу та синтезу, наукової абстракції – у процесі формування понятійно-категоріального апарату обраного напряму дослідження; діалектичний і системно-структурний методи – для систематизації концепцій регіонального розвитку; статистичний методи – для висвітлення фінансових

аспектів регіональних особливостей розвитку промисловості України; розрахунково-аналітичні методи спостереження, вимірювання, аналізу й порівняння – для бюджетного забезпечення місцевими податками та зборами промислових регіонів і ефективності їх справляння; методи логічного узагальнення – у процесі розроблення пропозицій щодо оптимізації.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові й законодавчі акти, аналітична інформація науково-дослідних установ, статистичні матеріали і звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Світового банку і Міжнародного валютного фонду, монографії та наукові публікації провідних вітчизняних і закордонних учених та практиків з обраного напрямку дослідження, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів, ресурси мережі Інтернет, власні напрацювання студента.

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

– *змодельована* кореляційно-регресійна залежність валового регіонального продукту та надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів за період 2017-2019 рр. у вигляді функції $y=2514072,1+40,42x$ ($R^2=0,9968$), яка засвідчила синергетичні зв'язки та високу значущість місцевого оподаткування в економічних процесах промислових регіонів;

– *запропоновано* концепцію оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону, яка включає організаційно – економічний механізм забезпечення оптимізаційного процесу формування місцевих податків і зборів (критерії, принципи та задачі) та напрямки оптимізації зазначеного механізму;

– *удосконалено* систему управління регіональною податковою безпекою, яка повинна відповідати визначеним принципам (цілеспрямованості, ефективності, комплексності, наукової обґрунтованості, гнучкості, адаптивності, систематичності, своєчасності, безперервності), охоплювати функції (діагностика, планування, мотивація, забезпечення (організація),

моніторинг та контроль), а також функціонувати за допомогою конкретних методів управління та враховувати конкурентні переваги кожного окремого регіону.

– *набули подальшого розвитку* методичні рекомендації щодо оцінки ефективності справляння місцевих податків та зборів на регіональному рівні: запропоновано визначати показник податкового тягаря щодо місцевого оподаткування як відношення суми зібраних місцевих податків та зборів на одну особу до наявного доходу на одну особу, що дозволяє визначити вплив місцевих податків та зборів на кожного громадянина регіону за критерієм еластичності та динамічності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати магістерського дослідження пройшли апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції «Біоекономіка як ключовий фактор розвитку виробництва та екологізації промислового регіону» (м. Запоріжжя).

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 138 стор. Робота містить 23 рисунки, 11 таблиць. Список використаних джерел включає 93 найменувань.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

1.1. Теоретичні основи дослідження розвитку промислових регіонів

В Україні місцеве оподаткування перебуває на початковому етапі розвитку. Не будучи пристосованим до ринкових умов господарювання, механізм формування місцевих податків не забезпечує достатнього обсягу надходжень місцевих податків і зборів в промислових регіонах. Його сучасний стан не відповідає принципам економічної ефективності, соціальної справедливості, адміністративної простоти, стабільності та гнучкості. Іншими словами, місцеві податки і збори відіграють допоміжну роль у формуванні фінансової бази промислових регіонів. Натомість місцеве оподаткування має стати регулятором економічних процесів промислового регіону, у його межах необхідно забезпечити реалізацію всіх критеріальних вимог, властивих загальносвітовій податковій політиці.

Формування ефективного механізму місцевого оподаткування визначає рівень розвитку регіону, а тому першочерговим напрямком дослідження стане вивчення теоретичних основ розвитку промислових регіонів.

В сучасних умовах системи мезорівня (регіонального рівня) зазнають глибинних змін, обумовлених процесами глобалізації, євроінтеграції, технологічними зрушеннями тощо. Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці, стрімко змінюють характер взаємовідносин між суб'єктами управління та модифікують їх. На зміну традиційним підходам до реалізації політики соціально-економічного розвитку регіонів, які базувалася на засадах вертикально побудованих інструментів вирівнювання економічного простору, приходять нові, дієвість яких забезпечується створенням умов для конкурентоспроможності економіки регіонів на засадах

сталого розвитку та здатності генерувати ресурси для вирішення поточних завдань.

Вітчизняні регіоналісти (думку яких ми поділяємо) вважають, що «регіоном є певна територія в межах однієї чи кількох держав, яка є однорідною за певними критеріями (економічними, промисловими, демографічними, екологічними, етнічними, соціальними, культурними) і за цими критеріями відрізняється від інших територій», при цьому ці ознаки повинні характеризуватися єдністю і цілісністю, повинні бути комплексуючими [33, 43].

У визначення поняття «регіон», як правило, закладають чотири умови [86]:

регіон - це територіальне утворення;

регіон - це частина цілісної соціальної та адміністративної системи, тому він повинен володіти її основними рисами;

регіон повинен характеризуватися певною господарською спеціалізацією;

регіон - це певна соціально-економічна система.

Для України можна виділити наступні відносно однорідні регіональні структури: регіон - область, регіон - економічний район, регіон – адміністративний район. В рамках міжнародного поділу праці склалися наднаціональні та транснаціональні регіональні утворення. У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» [41] регіон ототожнюється з обласним рівнем адміністративно-територіального поділу.

Проведені дослідження дозволили систематизувати основні характерні ознаки регіону, що відображено на рис. 1.1.

Ключовою ознакою регіону, на думку багатьох економічних вчених, є комплексність господарства, яка характеризує його здатність здійснювати в своїх межах розширене відтворення на основі наявних ресурсів і, яка лежить в основі спеціалізації регіону та визначає його місце в державному розподілі

праці, при чому саме комплексність і цілісність виступають передумовами відносного відокремлення регіонів у рамках національної економіки.

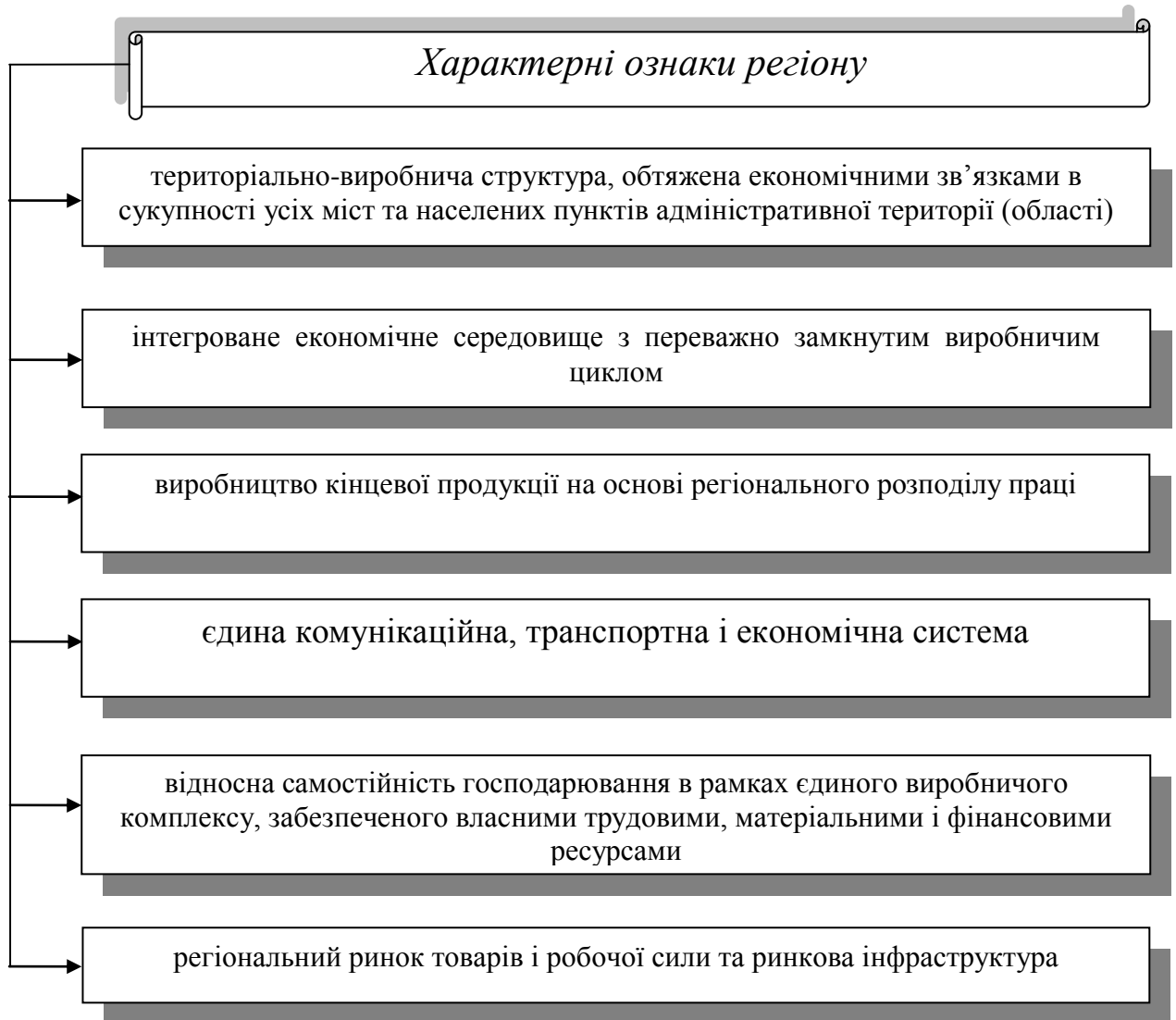

Рис.1.1. Домінуючі характерні ознаки регіону

Дослідження різних теоретичних підходів до розуміння сутності поняття «регіон», дав змогу виділити основні положення, на які, надалі, в даному дослідженні будемо спиратися:

– такі поняття як «регіон», «регіональна система» та «територія» надто часто ототожнюють, при цьому обов'язково наголошують на адміністративній складовій;

– регіон є підсистемою соціально-економічної системи країни, яка, з одного боку, гарантує збереження автономності інтересів окремих регіонів, з

іншого зацікавлена у досягненні загальнонаціональних стратегічних цілей розвитку країни;

- специфіка регіону та автономність його інтересів визначається економічними, географічними, політичними, соціально-культурними та іншими особливостями, які впливають на соціально-економічні процеси;

- регіон варто розглядати як поліструктурну систему з безліччю стійких взаємозв'язків між економічними утвореннями одного рангу, котрі, у свою чергу, визначають існування порядку вищого рангу;

- регіон як самоорганізована та самодостатня система повинен на основі активізації внутрішнього економічного потенціалу забезпечувати самостійно свій соціально-економічний розвиток.

Багатозначність поняття «регіон» породила різноманітність підходів до їх класифікації (рис.1.2).

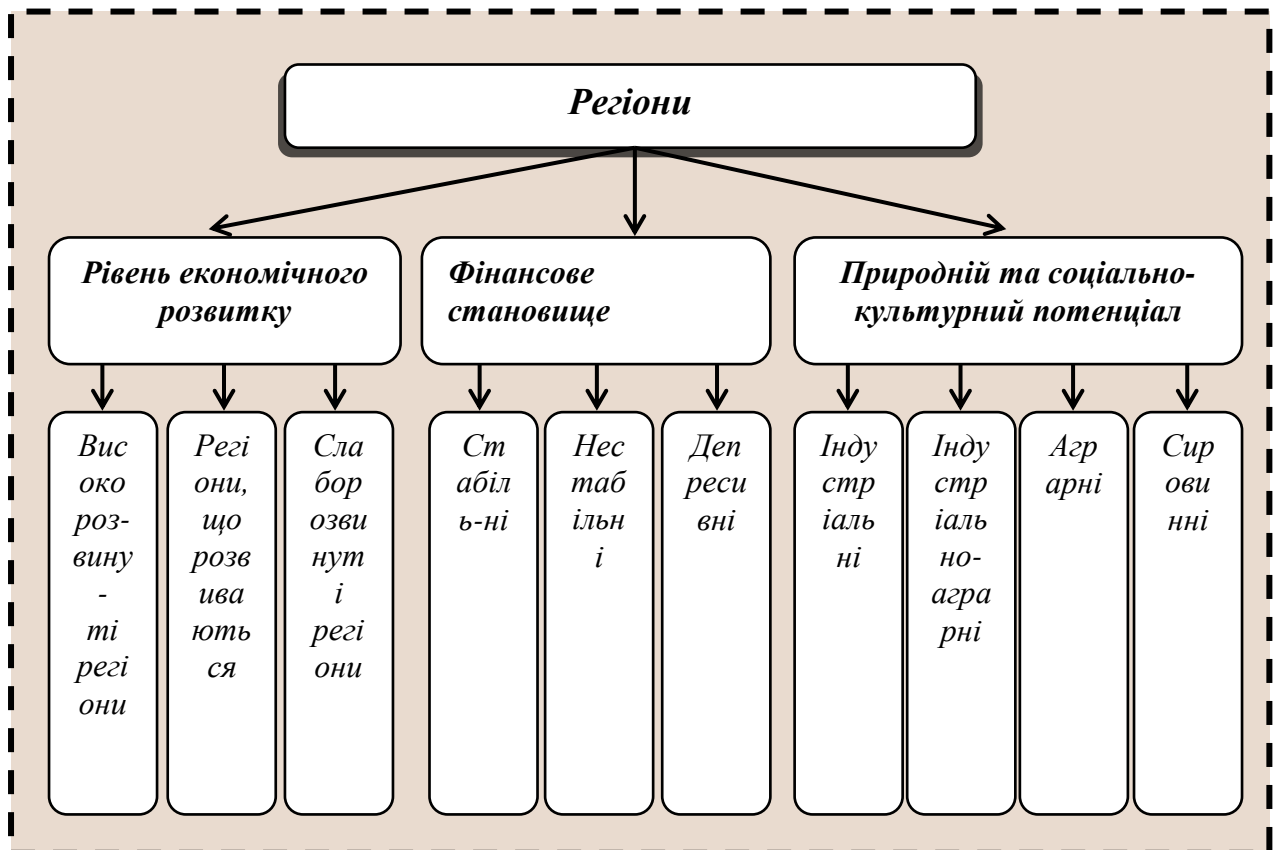

Рис. 1.2. Класифікація регіонів [43]

В цілях даного дослідження, під економічним розвитком слід розуміти динамічний процес позитивних соціально-економічних змін в економіці регіону під дією зовнішніх та внутрішніх чинників, які сприяють стійкому формуванню регіону як самододостатньої та самоорганізованої просторової системи.

Розглянуті теоретичні аспекти, дозволили сформуванню позицію щодо економічного розвитку регіонів наступна, яка систематизована на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Домінанти економічного розвитку регіонів

Отже, основні положення щодо економічного розвитку регіонів зводяться до наступного:

вектор розвитку регіону повинен бути орієнтований на зниження дотаційності та забезпечення саморозвитку регіону, шляхом активізації внутрішніх потенційних можливостей;

розвиток регіону, як стратегічна ціль державної регіональної політики, обумовлюється не тільки економічним зростанням, але, значною мірою, і державною бюджетною політикою;

сучасна політика регіонального розвитку повинна базуватися на такій парадигмі, яка б враховувала інтереси регіонів, здобутки міжсекторального співробітництва, децентралізацію влади та збалансованість (бюджетну, економічну, соціальну, політичну).

Надалі систематизуємо підходи до розвитку регіонів, висновки й узагальнення з яких слугуватимуть теоретичною основою формування політики місцевого оподаткування промислового регіону.

Найбільш впливовими напрямками в теорії регіонального розвитку, які набули широкого визнання є:

неокласичні теорії (побудовані на виробничій функції);

теорії кумулятивного росту (синтез неокейнсіанських та інституціональних моделей);

теорії регіонального росту за рахунок конкурентних переваг регіону (пояснюють зростання, яке є результатом конкуренції);

сучасні теорії (опираються на регіональні кластери, ланцюги доданої вартості, економетричні моделі просторових лагів, інноваційні чинники.

Теоретичною основою, на базі якої формувалась парадигма регіонального економічного розвитку неокласичного напрямку, слугували роботи Х. Зібберта, Дж. Бортса, Й. Шумпетера, А. Маршалла, Ч. Джонса, Р. Холла, Г. Менкью. Неокласики в теорію розвитку регіону привнесли: ефект масштабу виробництва, запропонували правила конвергенції регіонів, міжрегіональної торгівлі, міжрегіональної мобільності факторів виробництва, збалансованого (стійкого) зростання, умови вільної конкуренції. Філософія неокласичних теорій регіонального розвитку базується на ідеї зменшення міжрегіональних асиметрій розвитку шляхом застосування механізму «стихійного ринку», згідно з яким фактори виробництва перетікають в ті регіони, де за них платять більшу ціну. Конвергенція між депресивними

регіонами та розвиненими можлива завдяки: переміщенню капіталу із регіонів з високим рівнем розвитку та мінімальною рентабельністю інвестицій в регіони з низьким рівнем розвитку проте сприятливим інвестиційним кліматом; трудових ресурсів – з регіонів, де рівень оплати праці низький, в регіони з вищим рівнем оплати праці. В результаті такого переміщення факторів виробництва і буде відбуватися вирівнювання індикаторів розвитку, що в кінцевому результаті призведе до економічного зростання території. На практиці досягнути абсолютної однорідності розвитку практично не реально, а тому вважалося, що кожен регіон мав свою траєкторію стійкого росту [60].

Окрім того, конвергентні моделі розвитку виявилися зручними при прийнятті управлінських рішень для забезпечення стійкого зростання регіону. Всі динамічні моделі розвитку регіону не враховували регіональних та просторових факторів, за що і піддавались нищівній критиці зі сторони відомих економістів-географів (від У. Ізарда до П. Кругмана, М. Портера та ін.).

Окрему групу теорій, які набули широкого визнання та на які слід опиратися при формуванні бюджетної політики економічного розвитку регіонів, складають теорії кумулятивного зростання (яскравими представниками є: Г. Мюрдаль, Ф. Перру, Дж. Фрідман, Х. Гірш, Ж-Р. Будвіль). В основі цього напрямку теоретичних досліджень регіонального розвитку закладено положення про: виникнення центрів зростання і каналів його поширення в просторовій економіці, утворення агломерацій і центральних місць, дифузію нововведень, розвиток периферійних територій, постійну віддачу від масштабу, нерівномірне зростання в умовах вільної конкуренції [60]. При цьому просторовими чинниками зростання вважають: територіальний поділ праці, мобільність факторів виробництва, інновації та різні нововведення, канали їх поширення, локалізацію, що пов'язана з відсутністю мобільності факторів виробництва та особливостями регіонів.

Базовою концепцією цих досліджень є модель «взаємної та кумулятивної обумовленості» Г. Мюрдаля [60]. Дана теорія пояснює процеси економічного зростання регіону постійно діючими «імпульсами», які щоразу виникають в іншому місці. Відповідно до теорії кумулятивного зростання, ефект від масштабу спричиняє кластеризацію економічної активності в межах індустріалізованих регіонів, тобто кумулятивна причинність є поштовхом до зростання. Автор даної концепції на прикладі багатьох країн зумів довести як спеціалізація і ефект масштабу виробництва в майбутньому можуть примножити початкові незначні переваги того чи іншого регіону (полюси росту). Поширення цього ефекту призводить до прискореного розвитку одних територій і уповільнення темпів розвитку інших. Важливим висновком даної концепції є твердження про нерівномірне зростання економіки регіонів, і як наслідок - нерівномірний розвиток. Автор доводить, що в результаті кумулятивної причинності можна спостерігати незначне зближення в розвитку територій.

Значний внесок в розробку нормативної парадигми регіонального розвитку зробив прихильник кумулятивної теорії Дж. Фрідман [59]. Запропонована ним модель регіонального розвитку «центр-периферія» описує взаємодії на рівнях: від локального до міжнародного. Центр зростання – тільки місто (домінує за рахунок постійних інновацій) та решта простору (периферія – антипод центру) пов'язані між собою потоками капіталу, товарів, робочої сили та інформації. Нерівномірність економічного зростання і процес просторової поляризації неминуче породжують диспропорції між центром і периферією, яка не є однорідним полем. Рушійною силою, що забезпечує постійний розвиток і відтворення системи відносин «центр-периферія», є постійна якісна трансформація ядра за рахунок генерування, впровадження і дифузії нововведень. Таким чином, стратегія регіонального розвитку, запропонована Дж. Фрідманом, з одного боку, покликана

стимулювати розвиток опорних регіонів на периферії, з іншого – підтримувати міграцію населення із депресивних територій в опорні регіони.

Таким чином, попри очевидні переваги кумулятивної теорії регіонального зростання (використання інновацій та їх поширення як ключового фактора росту території, міжрегіональні вирівнювання економічного розвитку за рахунок дифузії інновацій і т. ін.), варто відзначити і певні недоліки, а саме: даний напрям теоретичних досліджень практично нівелює роль малих підприємств, які для регіональної економіки мають важливе значення; регіональна політика відповідно до даних наукових підходів, культивує розвиток великих індустріальних підприємств, які ігнорують специфіку регіону; не враховується, також, природа транснаціональних корпорацій в розвитку регіонального економічного простору і що найважливіше – не враховуються нові теорії зростання та нові форми територіальної організації виробництва.

Наприкінці ХХ ст. особливої ваги набуває концептуальний підхід до регіонального розвитку, який базується на зростанні регіональної конкурентоспроможності. По своїй суті даний підхід є продовженням кумулятивної теорії, полюсів зростання та дифузії. В основі даного підходу закладено ідею конкуренції та локальні детермінанти технологічного прориву. Відповідно до даного напрямку вважається, що при формуванні регіональних програм розвитку (рівно як і країни загалом) повинно бути задіяно по максимуму: виробничі, природні, інтелектуальні, технологічні, інформаційні та інші ресурси.

Зазначимо, що ідея регіональної конкурентоспроможності вважалася пріоритетною з 1980-х років в країнах ЄС, ОЕСР та США, однак з кінця 90-х років минулого століття зазнала суттєвих трансформацій.

Основу теорії конкурентоспроможності регіону формує кластерна концепція М. Портера [87,88], яку, на думку багатьох експертів, вважають новою парадигмою в економічній науці. Автор вважав, що географічне

об'єднання фірм (кластер) може розглядатися як організована сила для національної промислової конкурентоспроможності. У центрі даної концепції - чотири взаємопідсилюючі фактори («конкурентний ромб Портера»), які створюють умови для реалізації потенційних переваг країни чи регіону. До таких детермінант Портер відносить: а) фактори виробництва (традиційні, знання, інфраструктура); б) стратегію фірм, їх структура та конкуренцію; в) параметри попиту; г) споріднені та підтримуючі галузі. Вчений дійшов висновку, що саме ці фактори обумовлюють виникнення середовища, в якому підприємства зароджуються і починають конкурувати. У випадку, якщо умови всередині країни чи регіону стимулюють акумуляцію спеціалізованих активів та практичного досвіду, то вітчизняні підприємства отримують конкурентні переваги, а у випадку створення сприятливих умов для притоку інформації та інвестицій – підприємства не лише отримують конкурентні переваги, але і нарощують їх.

Фундатор сучасної теорії конкурентоспроможності М. Портер вважає, що безпосередньо конкурують не регіони, а окремі компанії чи кластери компаній, хоча водночас зазначає, що його ідеї «... з таким же успіхом можна застосувати й до менших, ніж країна, політичних чи географічних одиниць» [88]. Регіони, на території яких формуються кластери, стають лідерами економічного розвитку і відображають конкурентоспроможність національних економік [87].

Представники кембриджської школи - економісти Б. Гардінер, Р. Мартін і П. Тайлер запропонували модель «піраміди конкурентоспроможності регіону», в якій наголошують на важливості інституціональної та ринкової структур регіону як чинників підвищення його конкурентоспроможності та акцентують увагу на продуктивності праці, як ключовому індикаторі рівня конкурентоспроможності регіону. Вони зазначають, що «регіональна конкурентоспроможність - це здатність регіональної економічної системи оптимізувати локальні ресурси для того,

щоб успішно конкурувати на національному та міжнародному ринках та адекватно й оперативно реагувати на зміни, що відбуваються на цих ринках» [88].

Інші прихильники концепції регіонального розвитку, що базується на зростанні конкурентоспроможності території - Дж. МакКомбі та М. Сеттерфілд доводять, що збільшення обсягів валової регіональної продукції є функцією попиту на експортну продукцію регіону, який визначається співвідношенням світових та експортних цін [87]. Автори, в результаті дослідження встановили цикл зростання конкурентоспроможності регіону: збільшення обсягів ВРП – підвищення рівня продуктивності праці – зменшення відносних витрат на заробітну плату – зниження собівартості експортної продукції – підвищення попиту на експортну продукцію.

Отже, даний напрям концепцій регіонального розвитку, включає теорії, які глибоко аналізують причини та чинники формування конкурентних переваг регіону, що в кінцевому підсумку зумовлює підвищення рівня продуктивності праці та як наслідок – зростання ВРП. Варто наголосити, що всі вище розглянуті концепції та парадигми регіонального розвитку не розглядають окремі національні регіони як самостійних учасників міжнародних економічних відносин, а тільки як середовище діяльності бізнес-агентів.

Проведені дослідження сучасних умов регіонального розвитку дозволяють сформулювати наступні тези:

1. Регіональний розвиток являє собою результат суперечливої взаємодії глобалізації та регіоналізації, переплетіння глобальних та локальних процесів еволюції світового господарства.

2. Сучасні концепції регіонального розвитку передбачають концентрування зусиль на мобілізації внутрішнього потенціалу, а участь держави вбачається лише в створенні сприятливих умов для його розкриття та реалізації.

3. Регіони повинні самостійно вирішувати свої проблеми, керуючись чітко визначеними принципами державної регіональної політики, якісним нормативним та ресурсним забезпеченням.

В кінці минулого століття генезис парадигм підтримки регіонів засвідчив відхід від поняття «уповільнений розвиток», відповідно до якого слабо розвинуті регіони вважались депресивними. Альтернативні підходи до розвитку даного етапу базувались на вченнях, в основі яких лежав глибинний аналіз наслідків індустріалізації. Так, починаючи з кінця 80-х років минулого століття особливої популярності набуває концепція сталого розвитку (спрямований на задоволення потреб сучасного покоління без шкоди майбутнім генераціям людей), основними чинниками якого є: екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їх експлуатації; економічний – передбачає формування економічної системи, гармонізованої з екологічним чинником розвитку; соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя. Проблеми сталого розвитку є вельми актуальними для України та її регіонів, в силу того, що неузгодженість темпів економічного розвитку і вимог екологічної безпеки, домінування природомістких галузей з високою питомою вагою ресурсо- та енергомістких застарілих технологій, сировинна орієнтація експорту, мілітаризація виробництва, відсутність культури праці та споживання призвели до формування техногенного типу економічного розвитку. Впродовж останнього десятиліття наша держава підтвердила свою готовність до запровадження принципів сталого розвитку у практику державного управління.

Ідея соціально орієнтованої економіки, яка є базовою основою концепції соціально ринкового господарства та на якій базуються принципи сталого розвитку регіонів, набула широкого визнання в країнах Західної Європи. Її фундатори – німецькі економісти Л. Ерхард, В. Ойкен, Е. Прайзер в своїх працях соціальний розвиток розглядали як невід’ємну складову економічного розвитку, між якими існують прямі і зворотні зв’язки [27]. Суть

даного підходу до розвитку в цих координатах зводиться до органічного поєднання економічної конкуренції з одночасним гарантованим соціальним забезпеченням для тих верств населення, які цього потребують. Важливо відзначити, що основою соціально орієнтованої економіки вважається не соціальні гарантії, а високий рівень зайнятості та індивідуальні доходи громадян. Завдяки активній політиці міжнародної організації Програма ООН (ПРООН) наприкінці ХХ століття широкого визнання набула концепція людського розвитку, в основі якої лежить принцип - економіка функціонує для розвитку людей, а не люди для розвитку економіки [27]. Синтез концепцій сталого та людського розвитку слугує основою концепції економіки знань (знанневої економіки), які активно розроблялися та обговорювалися провідними фахівцями НАНУ [59].

Початок ХХІ ст. в регіоналістиці ознаменувався формуванням нової парадигми розвитку, спрямованої на саморозвиток регіонів та врахуванні їх інтересів з одночасним перенесенням ваги відповідальності на органи місцевого самоврядування і підвищення їх ролі в розв'язанні проблем соціально-економічного розвитку регіонів. Теоретичною основою при цьому слугують суспільні теорії зростання. Сучасні підходи до регіонального розвитку націлені не стільки на зменшення асиметрій в рівнях розвитку, скільки на пошук можливих шляхів інтеграції різних бізнесових, державних, громадських секторів в цілях забезпечення економічного зростання територій.

Нова теорія регіонального розвитку (саморозвитку) (Дж. Бекаттіні, М. Пайор, Ч. Сабель та ін.), в науці - ендогенного зростання (позаяк базується на використанні ендогенного потенціалу регіону), передбачає, що економічне зростання генерується всередині системи і є прямим результатом внутрішніх процесів. Вважається, що саморозвиток регіону – це здатність економіки регіону в певних умовах забезпечувати позитивну динаміку його розвитку за рахунок власних ресурсів та створення в регіоні конкурентного середовища, спрямованого на підвищення рівня та якості життя населення регіону. Інакше

кажучи, забезпечення самодостатності регіонів досягається використанням наявного ендogenous потенціалу територій.

Такий підхід до розвитку регіонів базується з одного боку, на ефективній спеціалізації регіонів, в літературі іноді називається «розумна спеціалізація», рівномірному і збалансованому розвитку територій та оптимізації системи влади, а відтак і політиці по підвищенню конкурентоспроможності території, з іншого – на недопущенні зростання регіональних асиметрій, при цьому положеннями нормативних документів передбачається зростання ролі регіональних і місцевих органів влади на основі розвитку сучасних інститутів децентралізованого управління, з метою створення умов для розвитку регіональної політики за стандартами ЄС та задля успішного застосування механізмів консолідації державних видатків. По суті, в основі теорії регіонального саморозвитку закладено ідею орієнтації на внутрішній потенціал розвитку, який здатний забезпечити умови економічного зростання в довготривалому періоді, передачі пріоритетів у прийнятті управлінських рішень на регіональний рівень та заохочення місцевих громад до активного процесу розвитку

Слід наголосити на тому, що політика регіонального розвитку Європейського Союзу впродовж останніх років змінює акценти: із забезпечення сталого регіонального розвитку до створення умов для саморозвитку регіонів (Основними документами об'єднаної Європи у сфері регіональної політики є: «Керівні принципи сталого просторового розвитку» (Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent) Ради Європи та «Європейська перспектива просторового розвитку (До збалансованого і сталого розвитку територій ЄС)» (European Spatial Development Perspective (Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union), ESDP) Європейського Союзу). Нова стратегія економічного розвитку ЄС на найближчі сім років – «Європа-2020: стратегія розумного, стійкого та всеосяжного зростання» (Europe 2020. A strategy for smart sustainable and inclusive growth) – значну увагу приділяє

програмі сприяння інноваційному розвитку регіонів [59]. В більшості країн євроспільноти стратегія, яка впроваджується, зберігаючи традиційний підхід на горизонтальних заходах, акцентує на так званій розумній спеціалізації (Smart Specialization Strategies, S3) регіонів. Дана технологія передбачає створення унікальних активів та переваг, заснованих на регіональній специфіці, при цьому одночасно концентруючи обмежені людські та фінансові ресурси в декількох глобально конкурентоспроможних галузях, досягаючи тим самим синергізму інноваційно-інвестиційної діяльності [91]. Тобто інновації вдало поєднуються із індивідуальними перевагами регіональної економіки. До реалізації такої політики активно залучаються зацікавлені сторони, місцева громадськість, активізується державно-приватна кооперація.

Головні акценти в регіональній політиці ЄС після 2014 року такі [59]:

- політика спирається на надійну законодавчу основу, яка передбачає чіткі та обґрунтовані критерії вибору відповідно до чинного законодавства регіону, на економічний розвиток якого виділяються ресурси (тобто виділення коштів на цілі регіональної політики обмежене не лише за обсягами, але й на території);

- проведення політики вирівнювання – тривалий процес, спрямований на вирішення довгострокових структурних завдань (хоча політика і розглядається як спосіб вирішення невідкладних проблем, зокрема безробіття). Одним із фундаментальних принципів регіональної політики є те, що вигідніше надавати допомогу регіонам, де відбуваються структурні зміни, а також тим, які можуть стати локомотивами розвитку, аніж субсидувати застарілі чи слаборозвинені галузі економіки чи виробництва. Аналогічно вигіднішою є підтримка інвестицій, а не тривале субсидювання певної галузі;

- регіональна політика тісніше пов'язана з ринковим саморегулюванням, аніж із прямим державним регулюванням, і спрямована на створення умов, за яких ринкові відносини могли б розвиватися найбільш

ефективно; внаслідок цього ініціативи регіональної політики мають бути спрямовані на удосконалення структури ринкових відносин і не суперечити їм;

– реалізація регіональної політики вимагає скоординованого підходу, оскільки сама природа регіональних проблем така, що вимагає участі в їх вирішенні цілої низки національних міністерств та відомств, різних організацій регіонального рівня, а також приватного сектору економіки.

Отже, на зміну традиційним підходам до реалізації регіональної політики (політики вирівнювання) приходять новий підхід, який базується на використанні внутрішніх ресурсів розвитку.

На наше переконання, саме ця парадигма повинна слугувати теоретичною основою при формуванні політики місцевого оподаткування розвитку регіонів України.

Водночас, слід визнати, що для України характерним є переплетіння низки наукових підходів у виробленні регіональної економічної політики: знаходять практичне втілення теорії «полюсів росту», підтримка та стимулювання проблемних регіонів, становлення місцевого самоврядування.

Узагальнюючи сказане вище, зазначимо, що, в переважній більшості, теорії регіонального зростання базуються на модифікаціях виробничих функцій та тлумачать регіональне зростання як безперервний рівномірний процес, динаміка якого залежить від різних факторів (табл.1.1.).

Перелік теорій та парадигм, що стосуються регіонального розвитку, який був нами розглянутий, звісно, не є вичерпним, однак ми звузили його до тих, положення та ідеї яких мають теоретичну та практичну значущість з позиції визначення концептуальних підходів до політики місцевого оподаткування.

Окрім того, розглянуті теорії регіонального розвитку відіграють визначальну роль в рамках процесу формування моделей економічного зростання, а відтак і стратегії розвитку економіки нашої країни.

Таблиця 1.1

Фактори зростання в окремих теоріях та парадигма регіонального розвитку

<i>Теорії</i>	<i>Автор</i>	<i>Фактори зростання</i>	
Неокласичні	Дж. Борт	Кількість та якість природних ресурсів;	
		Кваліфікація та кількість трудових ресурсів;	
		Запаси капіталу;	
		Рівень розвитку технологій	
	Холл Р. та Джонс Ч.	Фізичний капітал;	
		Людський капітал;	
		Праця;	
		Політичні фактори;	
		Географічне розташування;	
	Барро, Сала-і Мартін	Фізичний капітал;	
		Людський капітал;	
		Темпи науково-технічного прогресу;	
		Темпи росту населення;	
		Заощадження;	
		Амортизація	
Кумулятивного росту	Річардсон Х.	Розмір міста;	
		Рівень розвитку промисловості;	
		Темпи накопичення капіталу;	
		Природні ресурси;	
		Інвестиційна привабливість;	
		Накопичення виробничого капіталу	
	Потьє П.	Інновації;	
		Вантажопотік;	
		Інфраструктура	
	Мюрдаль Г., Будвіль Ж.	«Локомотив», що має потенціал до зростання та здатність до інновацій;	
		Множина галузей місцевого значення, що має виробничі зв'язки із провідною	
		Просторова агломерація виробництв, що забезпечує «зовнішню економію»	
	Зростання за рахунок конкурентних переваг	Портер М., Кругман П., Беге І.	Конкурентні переваги;
			Зручна спеціалізація;
			Виробнича інфраструктура;
Ефект масштабу діяльності;			
Інституціональне середовище;			
Форми організації виробництва			
Сучасні теорії регіонального розвитку	Нейсбіт Дж., Спортер М., Ойкен В., Дж. Бекаттіні, М. Пайор, Ч. Сабель	Конкурентні переваги;	
		Інновації;	
		Інформація;	
		Інтелектуальний капітал;	
		Соціальний капітал	

1.2. Особливості формування місцевих податків і зборів: сутність, принципи та їх роль у забезпеченні фінансової бази промислових регіонів

Вчення про місцеве оподаткування як специфічну форму суспільно-економічних відносин, пов'язану з порядком впровадження за ініціативи органів місцевого самоврядування, механізмом формування, справляння і зарахування місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів промислових регіонів, є самостійним вектором фінансової науки з властивою тільки їй, чітко вираженою теорією, яка прогресивно формувалася протягом кількох сторіч [77]. Його становлення, розвиток, пошук фундаментальних ідей і прикладні дослідження учених є об'єктивною закономірністю, пов'язаною з процесами фінансової децентралізації та деконцентрації державної влади, формуванням системи незалежних місцевих фінансів.

В умовах розвитку громадянського суспільства становлення фінансово незалежного місцевого самоврядування безпосередньо залежить від формування сталого механізму забезпечення власними фінансовими ресурсами, які мають бути отримані переважно за рахунок надходжень місцевих податків і зборів. При цьому вони виконують не тільки фіскальну функцію. Місцеві податки і збори призначені також стимулювати підприємницьку активність, розвиток місцевого господарства, сприяти ефективному використанню природних ресурсів місцевого значення тощо [69-77].

Власні податкові повноваження органів місцевого самоврядування повною мірою реалізуються за місцевого оподаткування. Слід зазначити, що місцеві податки і збори розглядають з різних позицій.

Так, інститут місцевих податків і зборів запропоновано трактувати як законодавчо закріплену групу правових норм, що регламентує порядок запровадження податкових платежів міськими, селищними та сільськими радами, механізм їх стягнення і зарахування до місцевих бюджетів для виконання завдань у рамках власної компетенції органів місцевого

самоврядування [20]. Таким чином, місцеві податки і збори розглядаються з позиції правових норм і при цьому враховується тільки український досвід адміністративно-територіального поділу базового рівня на міста, села і селища.

Ще місцеві податки і збори розглядаються як обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, регламентуються органами місцевого самоврядування на певній території, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі перерозподілу ВВП і надходять до місцевих бюджетів для фінансового забезпечення виконання функцій органів місцевого самоврядування [40]. У цьому визначенні автор позбавляє їх податкової ініціативи щодо запровадження власних місцевих податків і зборів.

Зарубіжні вчені місцевий податок характеризують як податок, який місцева влада запроваджує і стягує до місцевих бюджетів, а також встановлює його ставки [20-22]. Податки, на відміну від зборів, не використовують на заздалегідь зазначені цілі (на виробництво певних суспільних благ). Їх стягнення є обов'язковим, а у випадку ухиляння від сплати – примусовим і регламентованим законом. Як специфічні риси податків також можна виокремити нееквівалентність, регулярність сплати, односторонність грошових потоків. Західні вчені визначають податки як обов'язкові платежі державі, основний канал державних доходів, використовуваних для фінансування суспільних благ і послуг; засіб фінансової політики для впливу на алокацію ресурсів, розподіл багатства, суспільний вибір, стабільність економіки на макрорівні; інструмент фіскальної політики щодо рівня зайнятості, цін та економічного зростання. Вони не використовують властиві марксистській методології терміни “відносини”, “категорія”, а також класові ознаки [20]. На відміну від визначення податків зарубіжними авторами, вітчизняні вчені виокремлюють форму прояву податків (як обов'язкові, встановлені, як правило, на законодавчій основі платежі юридичних і фізичних осіб до бюджету) та їх

змістове наповнення (як фінансові відносини між державою і платниками податків з приводу державної централізації частини вартості виробленого ВВП) [58-69]. Якщо для центрального рівня влади можна використовувати практично всі види податків, то для місцевого це не завжди так [69].

Багато століть точиться дискусія щодо принципів (основ, правил) оподаткування, вимог до податків, способів усунення незадоволення платників податків тощо. Значення деяких принципів оподаткування (насамперед, принципу справедливості) з часом змінювалося; не залишалася сталою і їх субординація. Зокрема, А. Вагнер, урахувавши важливість державних функцій і необхідність фінансового забезпечення їх виконання, на перше місце поставив фіскальні принципи достатності та еластичності оподаткування, тоді як більшість його попередників і сучасників першочерговим вважали принцип справедливості [20, 22, 60] (табл.1.2).

Таблиця 1.2.

Загальні принципи оподаткування

Принципи оподаткування	Автори
Соціальна справедливість і пропорційність	У. Петті, А. Сміт, Дж. Ст. Міль, А. Вагнер
Простота (прозорість), зручність стягнення	У. Петті, А. Сміт, А. Вагнер
Завчасність визначення	У. Петті, Ф. Нітті
Дешевизна стягнення	У. Петті, А. Сміт.
Уникнення надмірних масштабів оподаткування	У. Петті
Ефективність витрачання зібраних податків	У. Петті, Дж. Ст. Міль
Випереджаюче зростання виробництва порівняно з підвищенням податків та державних витрат	Д. Рікардо
Заохочення нагромаджень та інвестицій	Д. Рікардо, Дж. Ст. Міль
Не заважати розвитку виробництва	Д. Рікардо, Ф. Нітті, А. Вагнер
Фіскальна достатність	А. Вагнер
Еластичність	Ф. Нітті, А. Вагнер
Застосування різних баз оподаткування	Дж. Ст. Міль

Відповідно до них формуються податкові системи країн світу. Ця дискусія охоплює здебільшого загальні вимоги до податків, які застосовні і до місцевого оподаткування і є необхідними, але недостатніми.

Слід сказати, що загальні принципи оподаткування, вимоги використовувати їх на місцевому рівні були частково враховані під час прийняття Податкового кодексу України. Основний недолік місцевого оподаткування – незначна фіскальна дохідність – має бути усунутий при подальшому вдосконаленні кодексу.

Право встановлювати місцеві податки та збори закріплено ст. 143 Конституції України за органами місцевого самоврядування [44]. Так, відповідно до п. 24 ч. 1 ст. 26 Закону «Про місцеве самоврядування» ці питання вирішуються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради. Конкретний перелік податків та зборів, які входять до складу доходів загального фонду бюджетів ОТГ, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, визначені ст. 64 та 691 Бюджетного кодексу України.

До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених Податковим Кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [86].

Нормами ст. 9 Податкового кодексу України [86] до:

- загальнодержавних податків і зборів віднесено: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб (ПДФО); податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата та мито.

- місцевих податків та зборів відносяться: плата за землю; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

Весь спектр відносин, що виникають у сфері справляння податків і зборів, регламентовано Податковим кодексом України.

Основою фінансової бази місцевого самоврядування промислових регіонів мають бути надходження з власних джерел, що відповідатиме демократичним механізмам ринкової економіки. Наближення України до європейської спільноти, реорганізація її адміністративно-територіального устрою, посилення ролі інститутів публічної влади та громадянського суспільства потребують наявності політично стійкого і фінансово незалежного місцевого самоврядування, яке є органічним поєднанням форм представницької та безпосередньої демократії.

За цих обставин ключовим чинником у налагодженні економічного та соціального життя в регіонах має стати ефективне формування системи місцевих фінансів, здатної перетворити територіальні громади промислові регіони із дотаційних на суб'єкти, які зможуть самостійно забезпечити суспільний добробут їх мешканців. У цьому контексті показовий приклад розвинутих країн світу, де муніципальні утворення, що опираються на власні фінансові ресурси, є стабілізатором суспільно-політичного ладу в державі. Тому достатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування промислових регіонів є найбільш прагматичним кроком на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету, побудови гнучкої демократичної системи влади, реалізації державної податкової політики.

Проблеми забезпечення фінансовими ресурсами потреб місцевого самоврядування постійно привертають увагу вчених, економістів, політиків і громадськості. Зокрема, дослідження свідчать, що практична діяльність у цій сфері не завжди сприяє позитивному вирішенню тих чи інших економічних та соціальних питань. Адже є чимало прогалин у нормативно-правовому полі, нема критеріальних вимог до вирівнювання структури доходів місцевих бюджетів, триває практика адміністративного втручання в роботу податкового апарату держави. І хоча кожен без винятку уряд відносив проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування до найпріоритетніших напрямків своїх функціональних повноважень, насправді їм рідко коли приділяли належну увагу.

Зважаючи на історичний досвід становлення та національні традиції функціонування, територіальні громади сьогодні перебувають на першопочатковому етапі пошуку оптимальної симетрії їх співіснування.

З нашої точки зору, визначення «фінансове забезпечення промислових регіонів» потрібно ототожнювати зі створенням найзручніших умов для діяльності та соціально-економічному розвитку регіонів.

Основоположні принципи формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування концептуально окреслені в ст. 9 Європейської хартії місцевого самоврядування (рис. 1.4) [68-77]. Приймаючи їх, кожна держава бере зобов'язання забезпечити умови для достатнього фінансування власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. На жаль, більшість із них в Україні є декларативними та рекомендаційними, позаяк їх не повсякчас дотримуються на практиці.

Рис 1.4. Принципи формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування [77]

При формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування в низці зарубіжних країн перевагу надають принципам бюджетної еквівалентності й національної солідарності [73]. У науковій літературі основі першого з них – ідея податкової справедливості, яка безпосередньо стосується платників місцевих податків і зборів. Відповідно до цього принципу фінансові ресурси на місцевому рівні мають відповідати тому податковому навантаженню, яке несуть помислові підприємства, мешканці територіальних громад, а можливості отримання ними суспільних послуг повинні зростати відповідно до збільшення обсягу податкових надходжень [74-76]. В основі другого принципу можна простежити не тільки абстрактні міркування щодо національної солідарності, а й інші аргументи, згідно з якими держава повинна вирівнювати фінансові можливості депресивних регіонів. Із одного боку, вона зобов'язана гарантувати надання населенню суспільних послуг, щоправда, з іншого – низький рівень економічного та соціального розвитку регіонів може призвести до не зовсім ефективного переміщення капіталу, трудових ресурсів і виробничих факторів.

Чимало вітчизняних науковців як у процесі фінансового забезпечення місцевого самоврядування, так і при реформуванні міжбюджетних відносин виокремлюють принцип субсидійності [65-68]. Його сутність полягає в наближенні до безпосереднього споживача тих суспільних послуг, які надають мешканцям територіальних громад при розмежуванні видатків між різними ланками бюджетної системи. Реалізація цього принципу в Україні стане можливою тільки за умови встановлення механізму, за якого окремі видатки зберігатимуть за органами місцевого самоврядування в разі їх оперативного виконання. Тобто, його впровадження на практиці передбачатиме здійснення низки заходів у сфері деконцентрації державної влади з тим, щоб наділити органи місцевого самоврядування необхідними важелями впливу, які забезпечать спроможність регіонів до розвитку. Відтак встановлення рівноваги між обсягом наданих повноважень (зокрема, щодо здійснення видатків) і масштабами отримуваних фінансових ресурсів може

стати запорукою ефективного виконання територіальними громадами покладених на них функцій. Остання теза дає змогу твердити про забезпечення міжнародно-правових гарантій фінансової незалежності місцевого самоврядування.

Погоджуємося з точкою зору зарубіжних вчених, що вирішальним при формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування має бути принцип фінансової децентралізації, який зводиться до делегування частини компетенцій і відповідальності від центральних органів державного управління на користь органів місцевого самоврядування. Іншими словами, його зміст проявляється у спроможності останніх незалежно від інших вирішувати, яким способом надавати суспільні значимі блага та послуги, впроваджувати місцеві податки і збори, розміщувати довготермінові облігаційні позики, отримувати банківські кредити та запускати вексельні програми з метою фінансування інвестиційних проектів. Власне, рівень фінансової децентралізації визначає роль і значення місцевого самоврядування як інституту публічної влади та громадянського суспільства. У разі встановлення жорстких бюджетних обмежень ключовим наслідком розширення фінансової незалежності місцевого самоврядування має стати підвищення ефективності механізму надання суспільно значимих благ і послуг на місцевому рівні. Інші гіпотези на користь фінансової децентралізації полягають у можливості стимулювання інновацій і зростанні конкурентоспроможності держави.

Таким чином, складовими елементами функціонування органів місцевого самоврядування промислових регіонів орієнтирами розвитку є правова компетенція, легітимність і достатні фінансові ресурси¹. Тобто, вони повинні:

по-перше, мати беззаперечне право на введення в дію законодавчих актів (критеріями правової компетенції, при цьому є чітке нормативно-правове поле, його обґрунтоване та справедливе застосування);

по-друге, сприйматись як провідний інститут для забезпечення загальноновизнаних суспільством норм і цінностей (критеріями легітимності в даному випадку є те, що оцінка власної діяльності органів місцевого самоврядування повинна збігатися з оцінками тих, на кого її спрямовують);

по-третє, мати змогу нагромаджувати кошти зі своїх джерел для забезпечення суспільного добробуту на місцевому рівні. Сутність останнього критерію полягає в збалансуванні дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів для виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

Однак цих теоретичних положень не завжди дотримуються, тому дефіцитність фінансових ресурсів є звичним явищем сьогодення промислових регіонів України. Ствердні або заперечні рішення про необхідність впровадження місцевих податків мають опиратися на результати оцінки низки критеріїв, що зазвичай розцінюють як бажані ознаки для будь-якого місцевого податку або місцевого збору (рис. 1.5.).

Рис. 1.5. Критерії, яким має відповідати процес впровадження місцевих податків і зборів [72,77]

На нашу думку, оптимальна симетрія їх побудови аж ніяк не може бути одноваріантною, а відтак відкривати можливості для поєднання різноманітних форм і методів функціональних механізмів місцевого оподаткування залежно від прийнятних для місцевого самоврядування принципів фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості, адміністративної простоти, стабільності й гнучкості.

Важливою ознакою фінансової незалежності місцевого самоврядування промислових регіонів є можливість останніх впроваджувати та визначати порядок сплати місцевих податків і зборів, впливати на визначення їх бази оподаткування, встановлювати граничні розміри податкових ставок і звільняти від сплати певні категорії платників податків.

Проведені теоретичні аспекти місцевих податків та зборів та їх роль у формуванні фінансової бази промислового регіону, дозволяють сформулювати наступні висновки:

– по-перше, оскільки діяльність органів місцевого самоврядування пов'язана зі значними видатками на забезпечення суспільного добробуту на місцевому рівні, важливою умовою її ефективності є отримання доходів у вигляді надходжень місцевих податків і зборів. При цьому необхідно, щоб витрати податкового апарату держави на їх адміністрування були якомога меншими, а сплата даних платежів – не впливала на заощадження та інвестиції платників податків;

– по-друге, справляння місцевих податків і зборів не має впливати на соціальну поведінку населення, переміщення бази оподаткування з одних адміністративно-територіальних одиниць до інших (тобто граничні розміри їх податкових ставок мають не розходитися між собою). Якщо ставки згаданих платежів тісно пов'язані з наданими суспільними послугами, то населення зазвичай готове сплачувати більше, щоби користуватися даними послугами високої якості;

– по-третє, для забезпечення відповідності між обсягом надходжень місцевих податків і зборів, а також видатками місцевих бюджетів на

забезпечення суспільного добробуту органи місцевого самоврядування мають відповідним чином підвищувати граничні розміри їх ставок. Однак платники податків можуть розглядати таке збільшення як зростання податкового навантаження, що є базою для звинувачення в неефективному використанні фінансових ресурсів.

Дослідження особливостей застосування загальних принципів оподаткування під час формування системи стягнення місцевих податків і зборів дозволять вчасно та ефективно вирішувати місцеві проблеми, додатково залучати кошти жителів територіальних громад і юридичних осіб з метою надання суспільних благ, заощадити на контролі за фінансовими потоками органів місцевого самоврядування

Достатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування промислових регіонів є найбільш прагматичним кроком на шляху до підвищення соціально-економічного розвитку, а формування ефективного механізму місцевого оподаткування промислового регіону визначається рівнем розвитку регіону, що і визначило вектор подальшого дослідження.

1.3. Регіональні особливості розвитку промисловості України

Інтерес до регіонального устрою промисловості як основного системоутворюючого та рушійного фактора розвитку національної економіки проявився ще з перших кроків трансформаційних процесів, коли модернізація, структура, конкурентоспроможність, галузевий і регіональний устрій окреслились як основні напрями адаптаційних змін національної індустрії в умовах ринку [9].

В умовах децентралізації сутність регіонів як адміністративно-територіальних утворень збагачується функціями якісно нового змісту, притаманними суб'єктам господарювання. Вони не тільки стають відповідальними за економічний розвиток власних територій, а й наділяються правовими та економічними компетенціями. За

централізованого управління також вважалося, що регіони координують розвиток підпорядкованих територій, але їх роль зводилася, скоріше, до пасивного моніторингу соціально-економічного стану територій, тоді як проблема полягала у здійсненні реальних змін щодо покращення життєзабезпечення громадян через активізацію економічного розвитку територій.

Промисловість як основний системоутворюючий і рушійний фактор економічної динаміки повинна зайняти важливе місце в діяльності регіональних органів виконавчої влади [43]. З огляду на це, дослідження регіональних особливостей промислового розвитку сприятиме формуванню управлінської парадигми на місцях, зокрема, через розробку та реалізацію модернізаційних проектів промислового розвитку.

Дослідження стану розвитку промисловості України розпочнемо з показника валового регіонального продукту (ВРП), адже це один із найважливіших показників розвитку економіки регіону та економічним підґрунтям для підвищення рівня доходів населення і, відповідно, покращення рівня його добробуту (табл.1.3).

Аналізуючи наведені дані у таблиці 1.3., спостерігаємо певні закономірності. Зокрема відмітимо, що у вибраному часовому інтервалі показник валового регіонального продукту мав тенденцію до зростання вцілому по Україні. У 2018 р. порівняно з 2017 р. зростання становило 19,3%, а у 2019 році – відбулося нарощення і у порівнянні з 2018 роком приріст склав 21,4%, що є позитивним чинником, який засвідчує ефективний розвиток економіки країни.

Найменший показник регіонального валового продукту у 2019 р. зафіксовано у Чернівецькій області – 40 175 млн. грн. та Луганській області – 41 367 млн. грн., найвищий у м. Києві – 997 184 млн. грн., але загалом у всіх регіонах спостерігається позитивна тенденція до зростання досліджуваного макроекономічного показника.

Таблиця 1.3.

Аналіз динаміки ВРП у фактичних цінах за 2017-2019рр, млн. грн.

Найменування промислового регіону	ВРП (у фактичних цінах, млн. грн)			Відхилення 2018р. від 2017 р.		Відхилення 2019р. від 2018р.	
	2017	2018	2019	Абс., тис. грн.	Темп пр., %	Абс., тис. грн.	Темп пр., %
Україна	2 983 882	3 560 596	4 323 856	576 714	19,3%	763 260	21,4%
Вінницька	92 427	111 498	131 568	19 071	20,6%	20 070	18,0%
Волинська	51 972	60 448	67 097	8 476	16,3%	6 649	11,0%
Дніпропетровська	313 830	369 468	478 461	55 638	17,7%	108 993	29,5%
Донецька	166 404	192 256	223 978	25 852	15,5%	31 722	16,5%
Житомирська	61 470	77 110	91 992	15 640	25,4%	14 882	19,3%
Закарпатська	43 043	52 445	61 885	9 402	21,8%	9 440	18,0%
Запорізька	130 377	147 076	171 049	16 699	12,8%	23 973	16,3%
Івано-Франківська	63 850	78 443	91 386	14 593	22,9%	12 943	16,5%
Київська	157 043	198 160	252 456	41 117	26,2%	54 296	27,4%
Кіровоградська	53 031	64 436	74 810	11 405	21,5%	10 374	16,1%
Луганська	30 285	35 206	41 367	4 921	16,2%	6 161	17,5%
Львівська	147 404	177 243	216 591	29 839	20,2%	39 348	22,2%
Миколаївська	69 371	79 916	90 465	10 545	15,2%	10 549	13,2%
Одеська	149 530	173 241	224 694	23 711	15,9%	51 453	29,7%
Полтавська	150 904	174 147	208 106	23 243	15,4%	33 959	19,5%
Рівненська	48 836	56 842	66 221	8 006	16,4%	9 379	16,5%
Сумська	56 530	68 489	80 769	11 959	21,2%	12 280	17,9%
Тернопільська	40 747	49 133	58 714	8 386	20,6%	9 581	19,5%
Харківська	187 454	233 321	298 884	45 867	24,5%	65 563	28,1%
Херсонська	47 868	55 161	64 263	7 293	15,2%	9 102	16,5%
Хмельницька	63 882	75 646	90 397	11 764	18,4%	14 751	19,5%
Черкаська	73 176	93 315	114 124	20 139	27,5%	20 809	22,3%
Чернівецька	28 591	33 903	40 175	5 312	18,6%	6 272	18,5%
Чернігівська	56 672	70 624	87 221	13 952	24,6%	16 597	23,5%
м. Київ	699 185	833 069	997 184	133 884	19,1%	164 115	19,7%

Проаналізувавши макроекономічні показники в абсолютних величинах, відмітимо позитивні тенденції у розвитку економіки у всіх регіонах. Але абсолютне зростання валового продукту не завжди свідчить про зростання добробуту населення, адже номінальний ВРП не завжди відповідає реальному, (при розрахунку реального значення цих показників необхідно враховувати рівень інфляції та інші фактори впливу).

Далі розглянемо рейтингову оцінку регіонів у загальному обсязі промислового виробництва (структура розподілу промислового потенціалу України) у 2019 року, показники якої зазначені та розраховані у Додатку А

за статистичним показником - обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами та зображені на рисунку 1.6.

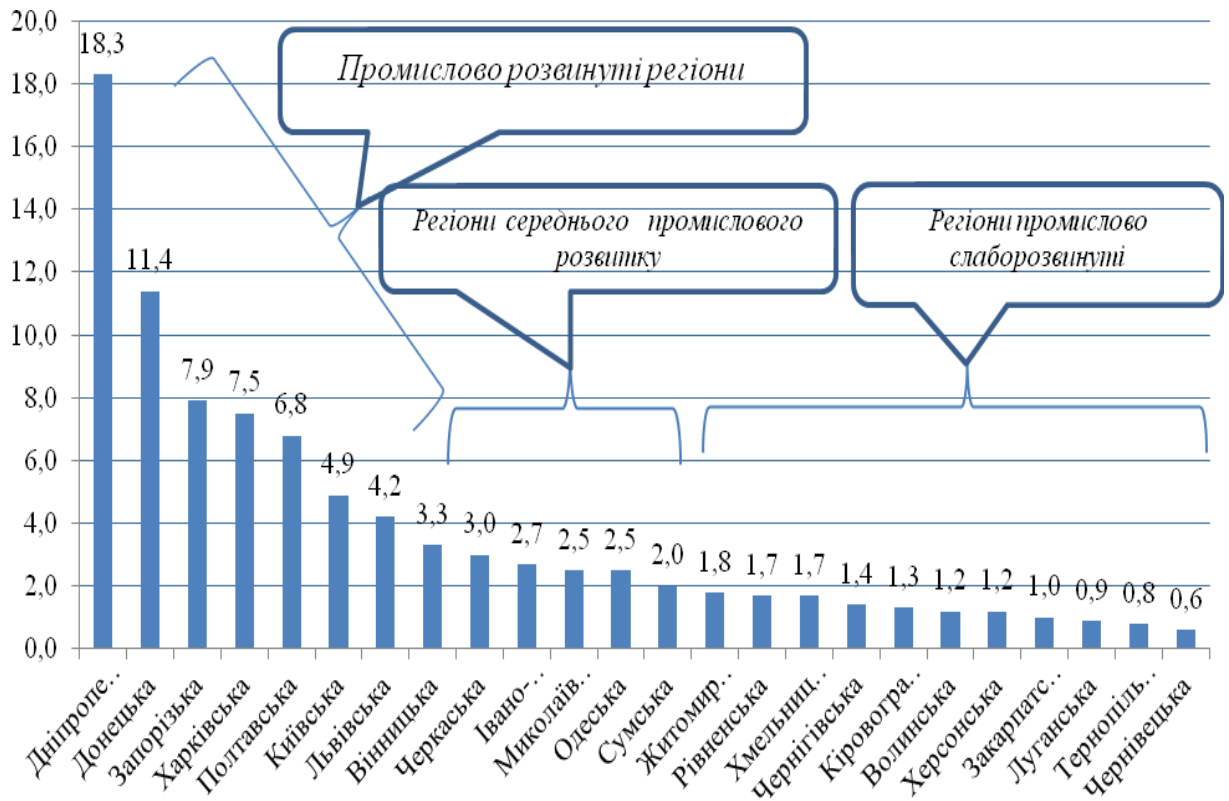

Рис.1.6. Структура розподілу промислового потенціалу України у 2019 року [сформовано автором]

Таким чином, в Україні індустріальний потенціал сконцентровано переважно в семи областях: Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Харківській, Полтавській, Київській і Львівській, які визначаються як промислово розвинуті регіони. За даними 2019 року, їх частка в загальному обсягу промислового виробництва становила 70,4%.

Вінницька, Черкаська, Одеська, Івано-Франківська, Миколаївська, Одеська і Сумська області - регіони середнього промислового розвитку, їх загальна частка дорівнювала 16%.

Наступна група – промислово слаборозвинуті регіони, частка яких становила 13,6%. У середньому на один регіон припадало в першому випадку 8,8%, у другому – 2,7%, у третьому – 1,2% загального обсягу реалізованої промислової продукції країни.

Окремі групи регіонів істотно відрізняються за видами промислової діяльності. Промислові регіони як головні носії індустріального бренду України успадкували її основні структурні проблеми. Тим часом кожний з них має власні особливості структурнострою, що визначає характер їх розвитку та особливості регіональної стратегії.

За галузевою структурою промислові регіони можна поділити на дві групи:

– Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області – регіони з переважною часткою гірничо-металургійного виробництва, тобто сировинною орієнтацією; домінантними за часткою виробництва є добувна і металургійна галузі;

– решта регіонів, у яких домінантні позиції займають галузі переробної промисловості з більш значним обсягом виробництва (харчова та хімічна, машинобудування, виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції).

Галузева структура регіонів є істотно деформованою. Такі суперечності, як мала і надалі спадна частка високотехнологічних видів продукції, порушення технологічних ланцюгів створення доданої вартості через скорочення обсягів виробництва кінцевих видів продукції, посилення сировинної та напівфабрикатної структури виробництва, набули критичних ознак.

Розвинуті країни світу з останньої чверті минулого століття демонструють революційні структурні зміни, формуючи власну економіку інноваційного типу [9]. Україна ж хоч і заявляє про свою підтримку радикальних структурних змін, проте має багато ознак протилежного змісту. Фактично відбувається деіндустріалізація країни. Так, частка промисловості у ВВП скоротилася з 34,4% у 2000 р. до 22,4% у 2010 р. і 20,5% у 2014 р. і 14% у 2019 р. Обсяг промислової продукції за 25 років економічних трансформацій зменшився більш ніж на 50%. Чисельність найманих працівників скоротилася на 44,12% – було вивільнено майже 2 млн. осіб [59].

Втрачено цілі галузі, передусім інноваційного спектра діяльності: електронну та верстато-інструментальну промисловість, приладобудування, верстатобудування, виробництво сільгосптехніки, спеціальні види машинобудування для гірничорудної, хімічної та металургійної промисловості.

Отже, Україна практично втратила індустріальну платформу, на якій може розвиватись економіка інноваційного типу. Про це свідчить стан технологічної структури промислового виробництва в Україні, який складається переважно з видів діяльності, які за рівнем наукомісткості відносяться до низьких (53,2%) і середньонизьких (35,1%) технологій [59].

Майже 9/10 технологічних процесів вітчизняної промисловості базуються на техніці середини минулого століття. Сучасні високі та середньовисокі технології забезпечують лише 11,6% обсягу промислового виробництва [59].

З аналізу технологічної структури можна зробити такий загальний висновок: протягом останніх 5 років відбувається занепад інноваційного розвитку, тобто інноваційний процес в Україні не став дійовим фактором прогресивних змін. 25 регіональних суб'єктів лише в 11 регіонах частка високих та середньовисоких технологій є більшою за середній рівень по промисловості в цілому. Це передусім регіони з більш-менш (Запорізька, Миколаївська, Сумська, Волинська, Закарпатська області), фармацевтичної промисловості (Харківська, Черкаська, Тернопільська області), хімічної промисловості (Луганська, Одеська, Рівненська області).

Світовий розвиток високотехнологічних галузей спирається на масштабні інвестиції. В Україні, на жаль, високо- та середньовисокотехнологічні галузі залишаються без уваги. У 2019 р. на їх розвиток було направлено, відповідно, 2,3% та 8,6% усіх інвестицій у промисловість. Натомість найбільш інвестиційно насиченими виявилися низько представлені переважно сировинними видами діяльності, тобто продукцією проміжного споживання. Надприбутки в сировинному секторі

притягують інвестиційні потоки, стримуючи тим самим розвиток високотехнологічних галузей і диверсифікацію економіки в цілому.

Частка інвестицій у високо – та середньовисокотехнологічні галузі за регіонами (% до загального обсягу інвестицій у промисловість України) зображено на рис.1.7.

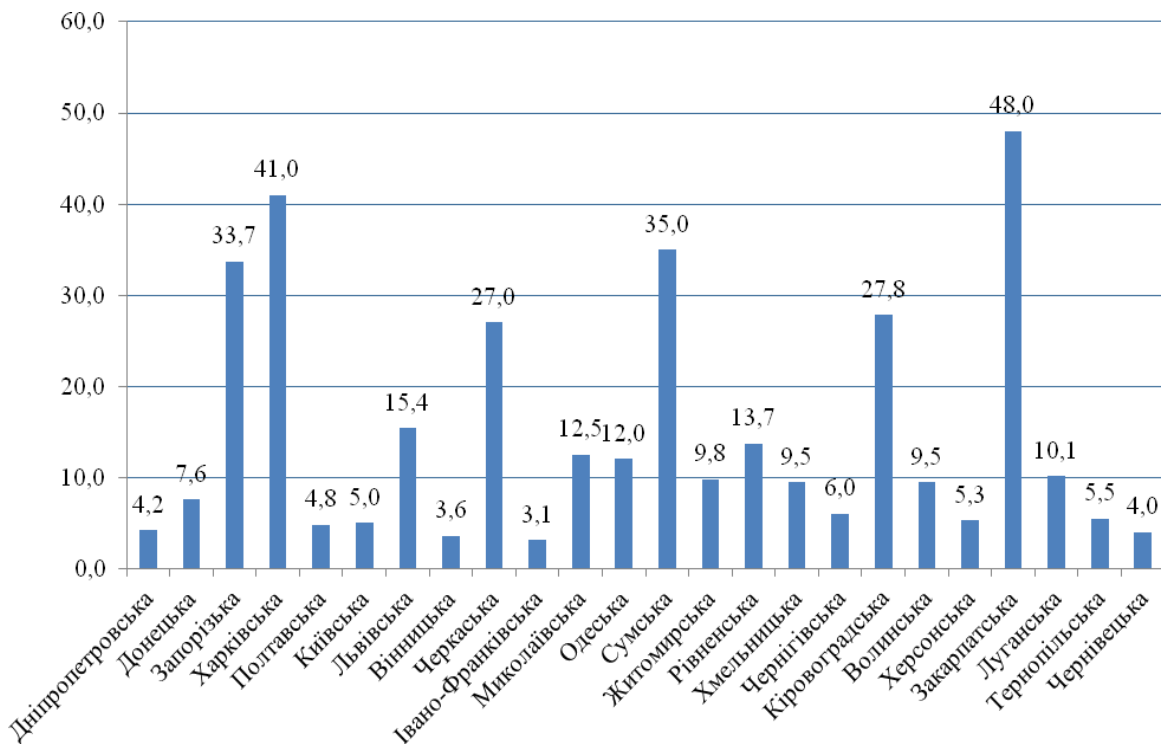

Рис. 1.7. Частка інвестицій у високо – та середньовисокотехнологічні галузі за регіонами (% до загального обсягу інвестицій у промисловість України)

Отже, значні інвестиції у високо – та середньовисокотехнологічні галузі мали місце в Запорізькій (33,7%) та Харківській областях (41%). Серед регіонів середнього промислового розвитку лідером за часткою інвестицій у високо – та середньо високотехнологічні галузі є Сумська область (35%). По групі промислово слаборозвинутих регіонів за показником інвестицій у високі та середньовисокі технології можна виокремити Закарпатську (48%) та Кіровоградську області (27,8%).

Розподіл чисельності зайнятих у цілому визначається за галузевою структурою виробництва, тобто відповідно до частки регіону в загальному

обсягу реалізованої промислової продукції (% до загальної кількості зайнятих у промисловому регіоні). При цьому простежується досить міцний зв'язок розподілу зайнятих за технологічним рівнем виробництва. Це особливо помітно в регіонах, де високий рівень технологій забезпечується переважно наявністю машинобудування (рис.1.8.).

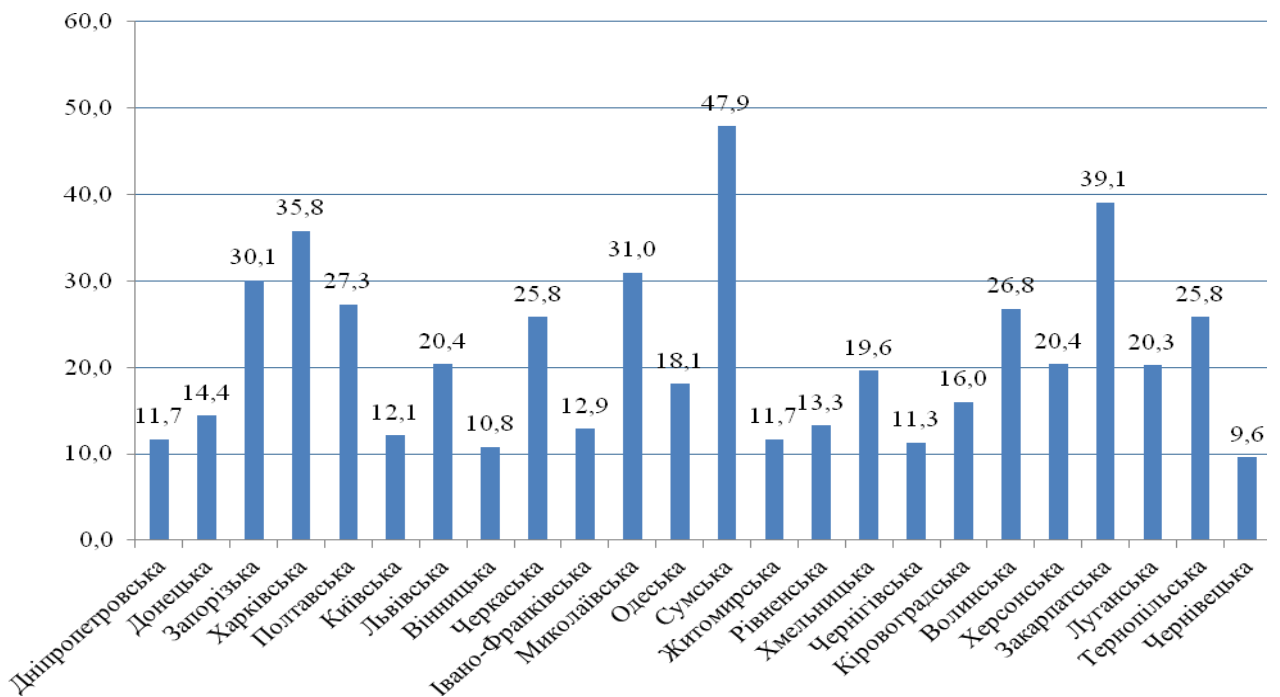

Рис.1.8. Частка зайнятих у високо – та середньовисокотехнологічні галузях

У Харківській області у високо – та середньовисокотехнологічних видах зайнято 35,8% населення. На її території сконцентровано потужні підприємства машинобудування. За рахунок розвитку машинобудування високий рівень зайнятості у високотехнологічних галузях простежується в Запорізькій (30,1%) та Полтавській (27,3%) областях. Серед регіонів середнього і малого промислового розвитку частка зайнятих у високотехнологічних видах діяльності є досить значною в Миколаївській (31,0%), Сумській (47,9%) і Закарпатській (39,1%) областях.

Машинобудування як основний продуцент інноваційних змін хоч і по ліпшило технологічний рівень виробництва в окремих регіонах, але в цілому

в структурі переробної промисловості України скоротилося до 10,1% (2019 р.), тоді як в економічно розвинутих країнах світу його частка є у 3–4 рази більшою. Це створює серйозну проблему, оскільки інновації мають деє визрівати і за стосовуватися. В умовах відриву від промислової бази та виробництва.

Регіони з домінантою харчової промисловості та машинобудування мають більш сприятливі умови для проведення модернізації завдяки можливості використовувати існуючу технологічну базу для розвитку, тоді як технологічний стан регіонів гірничо-металургійного профілю (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, області) майже не створює перспектив для розвитку, залишаючись консервативним саме через сировинний фактор. Їх експортна орієнтація за головною товарною позицією – недорогоцінні метали – становить, відповідно, 81,7%, 89,5%, 74,6% та 56,9%.

Не менш проблемною позицією зовнішньоекономічних зв'язків промислових регіонів є імпорт переважно високотехнологічних видів продукції, які в Україні майже не виробляються. Особливої гостроти набув попит на продукцію машинобудування, яка не тільки потрібна для підтримки діючих виробництв, а й стає ключовим фактором технологічного розвитку та модернізації економіки.

Таким чином, криза у виробництві однаково вплинула на всі промислові регіони. Оцінюючи регіональні особливості промислових регіонів, не можна не враховувати сучасних світових тенденцій індустріального розвитку.

Якщо Україна ставить за мету зберегти і розвинути свій бренд індустріально модель смартстріалізації (розумної індустрії), коригувати нашу промислову політику в напрямі формування нової смартстріальної структури.

Сировинна орієнтація, енерготехнологічний рівень, тобто негативні риси сучасних структурних пропорцій, мають бути замінені “розумними”

виробництвами, здатними належним чином відповісти на сьогоднішні виклики і забезпечити українській індустрії гідне місце у світових мережах формування вартості. Нині вже зрозуміло, що смартстрія (“Індустрія 4,0”) – фундамент подальшого розвитку економіки України [11, 36]. Це означає, що розвиток національної промисловості має спиратися на посилення ролі знань, інновацій та інформаційних технологій як “драйверів” економічного зростання. Для цього потрібно кардинально змінити ставлення до промисловості, розглядати її не як бізнес прибутків, а як індустріальний базис відродження економіки, зростання соціальних стандартів і безпеки країни. Доцільно законодавчо закріпити ідеологію промислового розвитку на державному і регіональному рівнях, створити сприятливі європейські нормативно місцевої влади при здійсненні модернізаційних проектів.

Інституціональним стимулом для відродження національної економіки на новій індустріальній основі, на нашу науковців, могли б стати прийняття Закону України “Про індустріальний розвиток територій місцевого самоврядування” з визначенням ролі та обов’язків місцевої влади в індустріальному розвитку власних територій і посилення участі промислових підприємств в економічному та соціальному розвитку місцевих громад [11, 36].

Висновки до розділу 1

У цьому розділі було розглянуто концептуальні засади механізму формування місцевих податків і зборі промислових регіонів України:

1. Систематизовано концепції регіонального розвитку та розподілено їх за такими напрямками: неокласичні теорії, теорії кумулятивного росту, теорії конкурентних переваг регіону та сучасні теорії. Встановлено, що епіцентр сучасних теорій та парадигм регіонального розвитку зміщується на врахування індивідуальних інтересів регіонів з одночасним перенесенням ваги відповідальності на органи місцевого самоврядування і підвищення їх ролі в розв’язанні проблем соціально-економічного розвитку регіонів. Такий

підхід передбачає, що економічне зростання генерується всередині системи і є прямим результатом внутрішніх процесів, а фінансова самодостатність є необхідною умовою розвитку регіону.

2. Визначено, що фінансовими важелями економічного зростання стає внутрішній (ендогенний) потенціал регіону, який, в існуючих умовах, здатний забезпечувати позитивну динаміку його розвитку та створювати конкурентне середовище. Зазначений підхід до розвитку регіонів ґрунтується на ефективній спеціалізації регіонів, рівномірному і збалансованому розвитку територій, оптимізації системи влади, недопущені зростання регіональних асиметрій та передбачає зростання ролі регіональних і місцевих органів влади на основі розвитку сучасних інститутів децентралізованого управління.

3. Обґрунтовано, що базовим підґрунтям, на якому доцільно формувати концепцію місцевого оподаткування є теорія регіонального саморозвитку.

4. Комплексне вивчення теоретичних аспектів щодо місцевого оподаткування дозволили розкрити зміст сутності, принципів та механізму формування місцевих податків і зборів. До місцевих податків та зборів в Україні відносяться: плата за землю; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір.

5. Визначено, що складовими елементами функціонування органів місцевого самоврядування промислових регіонів орієнтирами розвитку є правова компетенція, легітимність і достатні фінансові ресурси. Важливою ознакою фінансової незалежності місцевого самоврядування промислових регіонів є можливість останніх впроваджувати та визначати порядок сплати місцевих податків і зборів, впливати на визначення їх бази оподаткування, встановлювати граничні розміри податкових ставок і звільняти від сплати певні категорії платників податків.

6. Достатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування промислових регіонів є найбільш прагматичним кроком на шляху до

підвищення соціально-економічного розвитку, а формування ефективного механізму місцевого оподаткування промислового регіону визначає рівень розвитку регіону.

7. Проведений аналіз регіональних особливостей розвитку промисловості України дозволяє зазначити, що криза у виробництві однаково вплинула на всі промислові регіони, а розвиток національної промисловості не спирається на посилення ролі знань, інновацій та інформаційних технологій як “драйверів” економічного зростання.

Викладені результати дослідження дозволяють зробити підсумок, що в таких умовах надзвичайної актуальності набуває проведення дослідження механізму формування місцевих податків і зборів та визначення напрямів його оптимізації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

2.1. Дослідження механізму функціонування та адміністрування місцевого оподаткування в Україні

Із впровадженням реформи місцевого самоврядування на засадах децентралізації влади в Україні, яка спрямована на посилення фінансової незалежності місцевих бюджетів, фінансовий складник в управлінні місцевими бюджетами потребує посилення уваги, оновлення його аналітичного підґрунтя. Із реалізацією заходів щодо бюджетної децентралізації підвищилася роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні місцевої фінансової політики з метою стабілізації локальної економічної активності в короткостроковій перспективі та сприяння економічному зростанню в довгостроковій перспективі [77].

Згідно зі ст. 8 Податкового кодексу України, до місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, у межах їх повноважень і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [86].

Склад механізму формування місцевих податків і зборів представлено на рис. 2.1.

Місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Місцеві ради в межах повноважень вирішують питання відповідно до вимог Податкового кодексу щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення

збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору (табл. 2.1.). Таким чином, ОМС повинні у межах своїх повноважень прийняти рішення про встановлення місцевих податків та зборів. Установлення місцевих податків та зборів, не передбачених Податковим кодексом, забороняється [81].

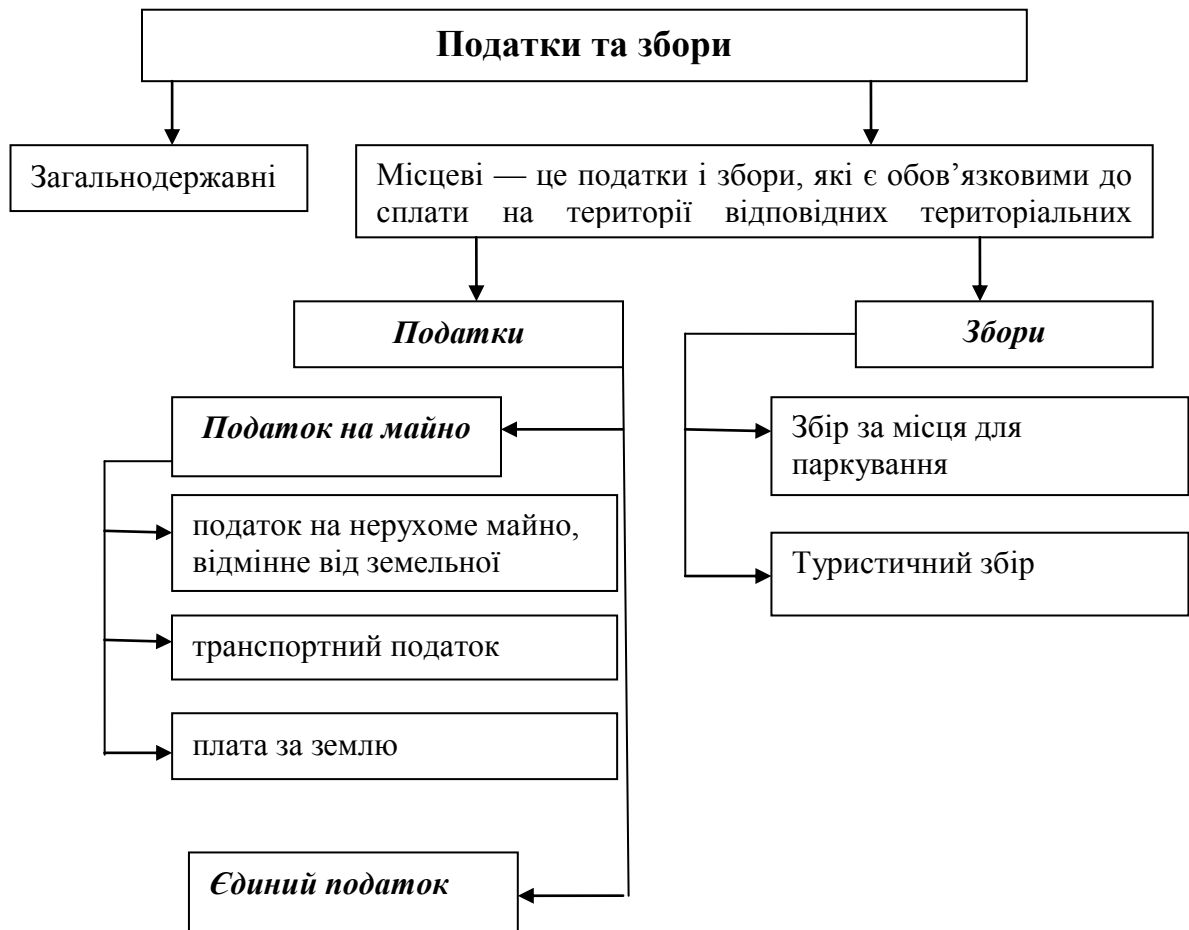

Рис. 2.1. Склад механізму формування місцевих податків і зборів представлено в Україні

Отже, організацію адміністрування місцевих податків і зборів в Україні доручено не тільки податковому апарату держави й органам місцевого самоврядування. Безпосередньо на паритетних засадах цим можуть займатися суб'єкти господарювання різних форм власності та видів діяльності. Саме в цьому проявляється особливість місцевого оподаткування, яка відрізняє організацію адміністрування місцевих податків та зборів від загальнодержавних податків.

Таблиця 2.1

Організація адміністрування місцевих податків і зборів [77]

Місцеві податки та збори	Організація податкового адміністрування
I. Обов'язкові для впровадження	
єдиний податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). податок на майно, відмінне від земельної ділянки	Сплачують через установи банків фізичні та юридичні особи за місцем розташування об'єкта оподаткування
II. Не обов'язкові для впровадження	
податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів,	Сплачують через установи банків юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи – підприємці авансовими внесками кожного місяця за місцем розташування спеціально відведеного місця для паркування транспортних засобів
туристичний збір	Справляють податкові агенти під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням (ночівлею)

Розмір більшості місцевих податків залежить від величини мінімальної зарплати. Водночас слід звернути увагу, що ПКУ [86] встановлено граничні розміри, натомість конкретні величини місцевих податків визначають у рішеннях місцевих рад. З 1 січня 2020 року мінімальна заробітна плата у місячному розмірі складає 4723 грн. (ст. 8 Закону України від 14.11.2019 №294-IX «Про Державний бюджет України на 2020 рік»). Тож її зростання з 01.01.2020 зумовило збільшення суми деяких місцевих податків.

Розглянемо більш детально один із місцевих податків - єдиний податок (ЄП), який відноситься до спрощеної системи оподаткування. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності. Основні елементи та особливості єдиного податку систематизовано у таблицю 2.2.

На сьогодні спрощена система оподаткування є актуальною у використанні, про що свідчить динаміка кількості фізичних осіб суб'єктів підприємницької діяльності – спрощенців. Так, за даними Державної податкової служби України станом на 01.01.2020 р. за єдиним податком оподатковувались доходи 1488,3 тис. фізичних осіб-підприємців.

Таблиця 2.2

Аналіз основних елементів та особливостей єдиного податку

Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності		Ставки податку, умови звітування та сплати	Платники єдиного податку звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з таких податків і зборів:
1 група	Фізичні особи-підприємці <ul style="list-style-type: none"> • Не використовують працю найманих осіб • Обсяг доходу $\leq 1,0$ млн. грн на рік • Здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадження господарської діяльності з надання побутових послуг населенню 	До 10% розміру ПМ * <ul style="list-style-type: none"> • Звітний період – календарний рік 	<ul style="list-style-type: none"> • податку на прибуток підприємств • податку на доходи фізичних осіб (у частині доходів отриманих, як платник єдиного податку) • податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України (крім платників 3 групи, що обрали ставку оподаткування у розмірі 3% доходу) • земельного податку, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються платниками єдиного податку першої-третьої груп для провадження господарської діяльності та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва • рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи
2 група	Фізичні особи-підприємці <ul style="list-style-type: none"> • Не використовують працю найманих осіб або кількість найманих працівників не перевищує 10 осіб • Обсяг доходу ≤ 5 млн грн. • Здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам ЄП та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства 	До 20% розміру МЗП ** <ul style="list-style-type: none"> • Звітний період – календарний рік 	<ul style="list-style-type: none"> • земельного податку, крім земельного податку за земельні ділянки, що не використовуються платниками єдиного податку першої-третьої груп для провадження господарської діяльності та платниками єдиного податку четвертої групи для ведення сільськогосподарського товаровиробництва • рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи
3 група	Фізичні особи-підприємці, юридичні особи <ul style="list-style-type: none"> • Не використовують працю найманих осіб або кількість найманих працівників не обмежена • Обсяг доходу ≤ 7 млн грн на рік 	3% доходу – у разі сплати ПДВ <ul style="list-style-type: none"> • 5% доходу – у разі без ПДВ до складу єдиного податку • Звітний період – календарний квартал 	<ul style="list-style-type: none"> • рентної плати за спеціальне використання води платниками єдиного податку четвертої групи
4 група	С/г товаровиробники(частка с/г товаровиробництва - не менше 75%). Об'єктом оподаткування є площа с/г угідь та/або земель водного фонду. Базою оподаткування є нормативна грошова оцінка 1 га с/г угідь з урахуванням коефіцієнта індексації Податок сплачується щоквартально у таких розмірах: <ul style="list-style-type: none"> • у I кварталі – 10% • у II кварталі – 10% • у III кварталі – 50% • у IV кварталі – 30% 	Звітний період – календарний рік Розмір ставок податку з 1 га (у відсотках бази оподаткування):	Фіксовані ставки єдиного податку встановлюються сільськими, селищними та міськими радами для фізичних осіб - підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності

Порівняно із аналогічним періодом минулого року кількість зареєстрованих платників єдиного податку збільшилась майже на 93,8 тис. осіб (на 01.01.2019 р. – кількість платників єдиного податку становила 1394,5 тис. осіб). Всього на початок 2020 року кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців в Україні становила 1885,9 тис. осіб, що на 19,8 тис. більше, ніж на початок 2019 року. Якщо взяти до уваги останні дані, то кількість фізичних осіб-підприємців, що використовують спрощену систему оподаткування становить 75-80% від сукупної чисельності фізичних-осіб-підприємців.

Одним з позитивних моментів спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності є те, що вона надає можливість суб'єктам підприємницької діяльності забезпечити роботою не лише себе, але і інших громадян, так як створюються додаткові робочі місця [63-65]. Офіційно сумарна кількість фізичних осіб – підприємців і найнятих ними працівників у 2019 році становить понад 2,5 млн. осіб.

Розглянемо детальніше динаміку надходжень та частки єдиного податку у розрізі платників за 2014-2019 рр. у таблиці 2.3

Таблиця 2.3

Динаміка надходжень єдиного податку та їх частки у розрізі платників за 2014-2019 рр.

Показник	Роки					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Єдиний податок (ЄП), млн грн.	7535,6	10974,8	17167,1	23388,3	29564,2	35270,1
ЄП з юридичних осіб (ЮО), млн. грн.	2008,5	2206,2	3299,8	3671,2	4416,4	5044,3
Частка ЄП ЮО,%	26,65%	20,10%	19,22%	15,70%	14,94%	14,30%
ЄП з фізичних осіб (ФО), млн грн.	5404,8	6744,4	10326,5	15447	19875,6	24952,7
Частка ЄП ФО,%	71,72%	61,45%	60,15%	66,05%	67,23%	70,75%
ЄП з сільськогосподарських товаровиробників (СГ 4 група), млн грн.	122,3	2024,2	3540,8	4270,1	5272,2	5273,1
Частка ЄП СГ,%	1,62%	18,44%	20,63%	18,26%	17,83%	14,95%

Інформація щодо динаміки надходжень єдиного податку у розрізі

платників за 2014-2019 рр. свідчить про позитивну динаміку в розрізі всіх груп та має тенденцію до абсолютного нарощення по всім «єдинникам». Так, у 2019 році ФОП було сплачено 24952,7 млн. грн. єдиного податку, що на 25,5 % більше, ніж у 2018 році. Щодо надходжень від юридичних осіб, то у 2019 р. ними було сплачено 5044,3 млн. грн., темп нарощення яких в порівнянні з 2018 роком складає 14,2%. Подібна динаміка була і в сільгоспвиробників (4 група): за підсумками 2019р. в порівнянні з 2018р. приріст склав лише 0,02%, що в абсолютному значенні складає 5273,1 млн. грн.

Більш наочно показники динаміка надходжень єдиного податку та їх частки у розрізі платників ілюструє рис. 2.2.

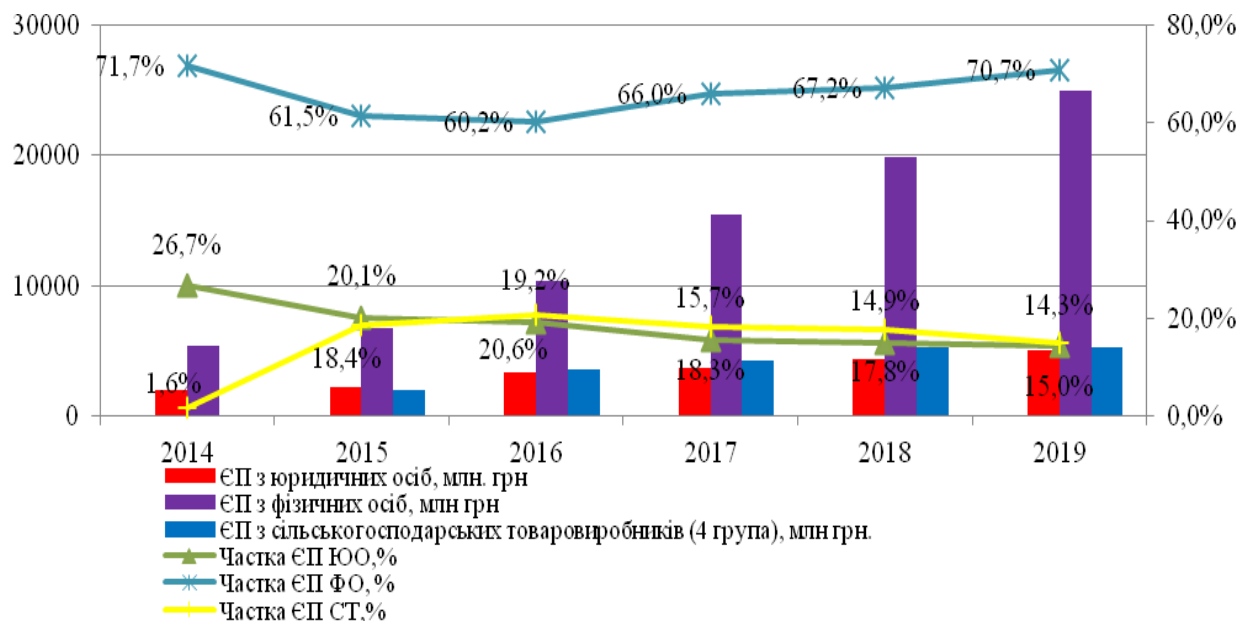

Рис. 2.2 Динаміка надходжень єдиного податку та їх частки у розрізі платників за 2014-2019 рр.

На тлі абсолютного нарощення надходжень єдиного податку структура зазнала змін. Дані рисунка 2.2 засвідчують, що частка єдиного податку від платників – фізичних осіб набагато більша ніж частка надходжень від юридичних осіб. За період з 2014 р. по 2019 р. питома вага єдиного податку від фізичних осіб коливається у межах 60,2-71,7%. Частка надходжень

єдиного податку від юридичних осіб неухильно знижується протягом досліджуваного періоду, відповідно становить в 2014 році - 26,7%, а в 2019 році - 14,3% та у середньому становить 18,4%. Що ж стосується сільгоспвиробників (4 група), то частка їх надходжень від єдиного податку має обернену тенденцію в порівнянні з юридичними особами, тобто спостерігається тенденція до збільшення протягом 2014-2018 років та у 2019 році становила близько 15%.

Отже, за п'ять років структура доходів від єдиного податку у розрізі платників зазнала змін та в 2019 році в порівнянні з 2014 роком: в 2019 році найбільшу частку посідають надходження від фізичних осіб-платників єдиного податку (70,7%) та від сільгоспвиробників - платників єдиного податку (15%). Негативним фактом є значне зменшення за п'ять років частки надходжень єдиного податку від юридичних осіб в структурі спрощенців з 26,7% до 14,3%. Такий стан свідчить про зниження рівня управління податковою політикою щодо місцевого оподаткування діяльністю та відсутність гнучкої системи реагування на тенденції промисловості регіону, країни та інші зовнішні виклики.

Спрощена система за своїми природою і змістом призначена і спрямована на підтримку та розвиток саме малого та середнього бізнесу, ініційованого саме фізичними особами. Проте, незважаючи на соціальний та фіскальний ефект функціонування єдиного податку багато експертів зазначають, що сьогодні спрощена система оподаткування має такі недоліки:

1. Є одним із основних інструментів агресивного планування і ухилення від оподаткування. До способів ухилення від сплати податків за допомогою спрощеної системи оподаткування можна віднести [72-77]:

- використання спрощеної системи юридичними особами для переведення коштів в готівку;
- оформлення відносин із ФОП цивільно-правовими договорами замість оформлення офісних робітників;
- продаж товарів через «спрощенців» із заниженням задекларованого

річного доходу;

- формальне подрібнення бізнесу.

2. Розрахунки за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) платники ЄП 1–3 груп повинні здійснювати виключно в грошовій формі.

3. Платники єдиного податку 1-3 груп не мають права здійснювати бартерні операції (погашати заборгованість іншим способом, крім грошового). За порушення цього правила платник буде переведений на загальну систему, а дохід, отриманий від заборонених операцій, доведеться обкласти подвійною ставкою ЄП.

4. Сума ЄП платників 3 групи не залежить від результатів діяльності, оскільки при визначенні об'єкта оподаткування враховуються усі доходи в грошовій, матеріальній або нематеріальній формі. Тобто витрати не беруться до уваги взагалі. Тому, якщо платник отримує збитки, йому потрібно сплатити ЄП з усієї виручки.

5. Сума ЄП для платників 4 групи не залежить від результатів діяльності сільгосптоваровиробника. Тобто якщо підприємство спрацювало у збиток чи отримало маленький прибуток, воно все одно має сплатити ЄП, виходячи з площі землі, яка йому належить на праві власності чи на умовах оренди.

Оптимізаційні механізми формування місцевих податків промислового регіону вимагають поглибленого дослідження практичних аспектів впливу плати за землю на формування ресурсної бази місцевих бюджетів та розробки заходів щодо збільшення її надходжень до місцевих бюджетів. Земля завжди розглядалася як головне джерело багатства, і тому вона найперша стала об'єктом оподаткування. Плата за землю стягувалася із заможних людей, які казни. Згідно зі ст.206 Земельного кодексу України використання землі в Україні є платним, а об'єктами плати за землю є земельні ділянки.

Плата за землю - складова частина системи земельного оподаткування, виражається у формі земельного податку та орендної плати за земельні

ділянки державної та комунальної власності. Плата за землю має універсальну, локальну природу та є потужним джерелом доходів місцевих бюджетів, оскільки вона, як об'єкт оподаткування, дійсно є нерухомою, щоправда, її оцінка є диференційованою залежно від розташування, родючості, чистоти від споруд, обмеженості ризиків надзвичайних подій, близькості до зони конфлікту тощо.

Як ресурсний податок, плата за землю на противагу прибутковим податкам має значні переваги у фіскальному сенсі й аспектах адміністрування.

По-перше, завдяки візуалізованості землі фактично неможливо ухилитися від плати за неї.

По-друге, земля як об'єкт оподаткування легко піддається чіткому обліку і, відповідно, реєстрації, що створює умови для точного визначення суми податкового зобов'язання на підставі достовірних даних про об'єкт, адже, окрім грошової оцінки, земельні ділянки мають ще й фізичний вимір.

По-третє, плата за землю повністю сплачується землевласниками та орендарями і не може бути перекладена на будь-якого іншого платника.

По-четверте, за рахунок регулювання розміру плати за землю та можливості ОМС визначати рівень оподаткування в певних межах забезпечується стимулювання власників землі та землекористувачів до більш ефективного її використання, оскільки її платність змушує їх отримувати максимальний дохід від використання земельної ділянки, враховуючи той факт, що розмір плати за землю не залежить від рівня її прибутковості. Водночас, можливість впливу на ставку податку з боку ОМС дозволяє їм виражати більшу податкову лояльність та сприяти конкурентоспроможності територіальної громади щодо залучення інвестицій.

При цьому ставки плати за землю визначаються на підставі стабільної кадастрової оцінки землі. Отже, встановлюючи кадастрові диференційовані ставки залежно від якості й місцезнаходження ділянки ОМС можуть регулювати територіальне розміщення продуктивних сил та стимулювати

розвиток пріоритетних галузей економіки.

До недоліків земельного оподаткування слід віднести певну обмеженість регулюючої функції через нееластичність надходжень, оскільки обсяг надходжень податку не залежить від доходів, які отримують платники. Це, у свою чергу, в умовах зростання загального обсягу доходів суб'єктів господарювання та громадян залишає бюджет без додаткових надходжень. На сьогодні, попри позитивну динаміку зростання надходжень плати за землю до місцевих бюджетів, потенціал зазначеного податку використовується ще неповністю. На думку науковців, яку ми поділяємо, це є наслідком неадекватності оцінки землі, недоліків розподілу податкового навантаження і проблеми ідентифікації об'єктів оподаткування.

Головними питаннями оподаткування землі є:

значний обсяг податкових пільг та занижені ставки плати за землю, визначені Податковим кодексом України;

повільний процес розмежування земель державної й комунальної власності та їх інвентаризації;

зволікання з проведенням грошової оцінки земель;

довготривалість процесу оформлення земель в оренду та у власність;

використання земельних ділянок з порушенням земельного законодавства і несплатою плати за землю;

удосконалення процесу ведення Земельного кадастру.

Залежно від права власності на землю в українському законодавстві виділяють два різних види плати за землю, а саме: згідно з Податковим кодексом України власники землі та землекористувачі сплачують земельний податок, а за земельні ділянки, які надані в оренду, стягується орендна плата.

На нашу думку, досить нелогічною виглядає українська практика віднесення орендної плати за землю до власне оподаткування землі, адже орендна плата за своєю суттю не є податком - це лише плата за можливість користування майном, яка має компенсувати орендодавцю витрати на утримання майна та надавати прибуток. У нашому випадку орендодавцем виступають або місцеві

органи влади, або держава, а орендар одержує право користуватися земельними ділянками комунальної чи державної форми власності. Орендна плата за землю є одним з найважливіших показників, які визначають економічну ефективність використання землі. При цьому орендний механізм є ефективним мотиваційним чинником, який забезпечує стабільний прибуток орендодавцеві й спонукає орендаря до підвищення ефективності використання земель. Якщо порівняти розмір орендної плати, навіть по сільськогосподарських угіддях, в Україні з розміром у США та державах ЄС, то цей показник є значно нижчим.

Стан наповнення дохідної частини місцевих бюджетів напряду залежить від якості адміністрування плати за землю, яке у свою чергу розглядається як суттєвий елемент адміністрування земельного фонду. Ось чому в різних країнах будь-які дослідження та заходи в цій галузі спрямовані на стратегічну перспективу.

У закордонній практиці превалює підхід, коли усі елементи адміністрування земельного фонду розглядаються як єдиний і нерозривний комплекс, включаючи процес розвитку ринку нерухомості, поєднаний з містобудівною і фіскальною політиками, тобто розвитку регіону[70-77]. Адміністрування плати за землю розглядається в комплексі обмежувальних заходів, що спрямовані на збалансований розвиток земельної політики. Ефективність податкового адміністрування пов'язується з розвитком усієї системи землеволодіння, і перш за все, з реєстрацією прав власності. За таких підходів першочергового значення набуває необхідність легітимізації землі як повноцінного елемента майнового обігу. Тобто адміністрування плати за землю враховує цілі соціально-економічного розвитку територіальних громад, регіонів. Для їх досягнення адміністрування не можна ототожнювати лише зі стягненням податку, тобто з суто примусовими заходами, або, навпаки, доводити його до політико-законодавчих вимірів, - має бути виокремлений баланс цілей територіальної громади. Платники податку повинні усвідомлювати та навіть контролювати обсяги і напряду витрачання

коштів плати за землю, при цьому особливо важливу роль мають відігравати масово-роз'яснювальні і виховні заходи з платниками. Водночас не слід забувати і про метод стимулювання, який, ми переконані, допоможе підвищити рівень надходжень плати за землю, наприклад шляхом надання різноманітних пільг платникам податків.

Одночасно зазначаємо, що критерії сумлінності платників податків мають бути закріплені на законодавчому рівні. Ця конструкція має формувати бажання у платників до своєчасної і повної сплати податку.

З метою забезпечення податкового стимулювання продуктивного використання земель варто передбачити застосування до ставок податку підвищувального коефіцієнта при оподаткуванні сільськогосподарських угідь, які надані для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, у разі відсутності ведення такого виробництва суб'єктами понад три роки.

Особливого значення такий спосіб набуває в разі невикористання земель за призначенням протягом кількох років, оскільки за таких умов вони втрачають якісні характеристики. В економічно розвинених країнах землевласнику не вигідно відмовитися від використання землі, адже він все одно буде змушений сплачувати земельний податок. Проте в українських реаліях розмір податку не є достатнім, щоб виступати дієвим стимулом для примушення власника ефективно використовувати земельну ділянку.

Ефективне ведення Земельного кадастру має принципове значення для цілей єдиної узгодженої державної політики в галузі земельних та фінансових відносин, оскільки дані реєстру є не лише базою оподаткування, а й реєстром прав власності та користування землею [77]. Зазначимо, що модернізація Земельного кадастру має бути спрямована не стільки на удосконалення оподаткування землі, скільки на підтримку вільного функціонування земельних ринків, формування динамічних баз для оподаткування, опрацювання універсальних інструментів адміністрування земельного податку. Таким чином, фіскальний статус земельного податку відображає в тому числі і правові відносини, що склалися в галузі відносин

власності.

Інший перспективний податок у ресурсній базі місцевих бюджетів - це податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Податок на нерухомість визначають у розмірі, що не перевищує 1,5% розміру мінімальної зарплати за 1 кв.м, що у 2020 році становить 70,85 грн.(4723 грн x 1,5 %) (пп. 266.5.1 ПКУ) [86].

Найчастіше виділяють такі критерії, які задовольняють оподаткування нерухомості [64-77]:

- стабільність і тривалість надходження податку;
- простота визначення вартості, процедури оцінювання, оформлення податкових розрахунків, забезпечення збору податку;
- можливість забезпечити платникам податку право перевірити;
- правильність оцінки вартості нерухомості;
- нейтральність податку щодо прийняття економічних рішень про інвестування в нерухомість або поліпшення її стану;
- використання єдиної бази обкладання податком землі і будинків, щоб не допустити подвійного оподаткування;
- забезпечення справедливості в оподаткуванні на основі обліку платоспроможності платників .

До основних завдань, які повинні бути досягнуті під час оподаткування нерухомості, належать [64-77]:

- забезпечення надходження належного фінансового ресурсу до дохідної частини місцевих бюджетів на стабільній основі, що задовольнить потребу територіальних громад у коштах на виконання заходів, спрямованих на соціально-економічний і культурний розвиток промислових регіонів;
- посилення ролі майнового оподаткування в реалізації фіскальної політики, оподаткування «тіньових» доходів;
- підвищення рівня ефективності використання нерухомого майна, «формування» його ефективного власника;
- створення передумов стабільного, ефективного і довгострокового

володіння нерухомим майном, усунення спекулятивного обороту нерухомості.

Розглянемо механізми встановлення податкової бази податку на нерухоме майно як основного інструментарію системи його адміністрування.

Так, за способом встановлення податкової бази можна розділити світові системи оподаткування нерухомості на дві групи, а саме:

- за площею об'єкта нерухомості;
- за вартістю об'єкта нерухомості.

Податковим кодексом України закріплений механізм встановлення податкової бази податку на нерухоме майно за площею нерухомості, яка не потребує оцінювання об'єктів оподаткування, адже податок на основі вартості нерухомості потребує значної підготовчої роботи та створення належних баз даних з оцінювання кожної одиниці нерухомості.

Як свідчить аналіз світового досвіду, а особливо країн Вишеградської групи (Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини), застосування бази оподаткування нерухомості за площею має бути лише першим етапом введення податку [66-70]. Наступним етапом має стати перехід до кадастрової форми оподаткування, і для цього доцільно якомога швидше завершити роботу над створенням Єдиного державного реєстру майнових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Реєстр має містити відомості про зареєстровані права і обтяження, суб'єкти прав, об'єкти нерухомого майна, документи, на підставі яких проведено державну реєстрацію прав. На кожний об'єкт нерухомого майна під час державної реєстрації прав на нього відкривається розділ реєстру, який складається з чотирьох частин, що містять відомості: про нерухоме майно, право власності та суб'єкта цього права, інші речові права та суб'єкта цих прав, обтяження прав на нерухоме майно та суб'єкта цих прав.

Для запровадження в Україні системи адміністрування податку на нерухоме майно на більш прогресивній основі - його вартості - цілий ряд аспектів у вітчизняному законодавчому полі ще має бути переглянутий і

доопрацьований.

Транспортний податок справляють із власників легкових авто, з року випуску яких минуло не більше ніж 5 років (включно) і середньоринкова вартість яких становить понад 375 розмірів мінімальної зарплати, що у 2020 році сягає 1 771 125 грн (4723 грн x 375) (пп. 267.2.1 ПКУ). Ставка податку незмінна й становить у розрахунку на календарний рік 25000 грн за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування [86].

Збір за паркування авто визначають за 1 кв. м площі земельної ділянки, відведеної для паркування, у розмірі до 0,075 % мінімальної зарплати, що у 2020 році дорівнює 3,54 грн. (4723 грн x 0,075 %) (пп. 268¹.3.1 ПКУ) [86].

Туристичний збір установлюють за кожну добу тимчасового розміщення (ночівлі) у розмірі до 0,5 % - для внутрішнього туризму та до 5 % - для в'їзного туризму від розміру мінімальної зарплати для однієї особи за одну добу тимчасового розміщення (пп. 268.3.1 ПКУ). На 2020 рік до 23,62 грн. (для внутрішнього туризму) і до 236,15 грн. (для в'їзного туризму) [86].

23 травня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України» щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» №466-IX від 16 січня 2020 року, який суттєво змінив механізм адміністрування та функціонування місцевого оподаткування в Україні. З огляду на це, вважаємо за необхідне, детально проаналізувати зазначені податкові новації.

Експерти регіональних офісів Програми «U-LEAD із Європою» опрацювали нововведення до ПКУ з точки зору можливого впливу його положень на діяльність органів місцевого самоврядування й виконання місцевих бюджетів. В контексті цього органам місцевого самоврядування варто звернути увагу на такі зміни, які систематизовані нами систематизовані у Додатку Б.

Підсумовуючи результати дослідження, зазначимо, що для підвищення ролі та значення інститутів публічної влади і громадянського суспільства в здійсненні контролю за механізмом обчислення та порядком сплати місцевих

податків і зборів важливо здійснити низку заходів у сфері координації діяльності податкового апарату держави, органів місцевого самоврядування та промисловості (суб'єктів господарювання) в напрямку до побудови між ними відносин, базованих на демократичних орієнтирах розвитку суспільства та регіонів.

2.2. Аналіз бюджетного забезпечення місцевими податками та зборами промислових регіонів

У сучасних умовах реформування економіки та соціальної сфери особливого значення набувають місцеві податки і збори як фінансова основа забезпечення розвитку територіальних громад та регіонів. На місцеве оподаткування покладається вирішення основних завдань органів місцевого самоврядування шляхом формування фінансових ресурсів для задоволення локальних потреб. Актуалізуються питання місцевих податків і зборів у зв'язку з проголошенням вектору на децентралізацію влади, що передбачає зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування значною мірою через підвищення ролі місцевих податків і зборів.

У сучасних умовах велике фіскальне значення місцевих податків і зборів пов'язане, насамперед, з їхньою достатньо широкою базою оподаткування й прямою залежністю між доходами й майновим станом платників та їх платежами до місцевих бюджетів [77]. Проте результативність і фіскальна ефективність місцевого оподаткування можливі лише за достатньо високого економічного розвитку країни та її регіонів як необхідної умови зростання доходів і майна, з яких сплачуються податки, та запровадження комплексного регіонального моніторингу доходів і майна як об'єктів оподаткування.

В даному дослідженні будуть розглянуті та проаналізовані дванадцять промислових регіонів, які рандомно вибрані: 4 промислово розвинутих регіони: Дніпропетровській, Запорізькій, Харківській, Київській; 4 регіони

середнього промислового розвитку: Вінницька, Івано-Франківська, Миколаївська Одеська та 4 слабо розвинутих регіони: Волинська, Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська.

У 2017–2019 рр. надходження місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Україні зростали по всіх регіонах (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз динаміки надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Україні в регіональному розрізі за 2017-2019 рр.

Найменування промислового регіону	Роки			Відхилення 2018 р. від 2017 р.		Відхилення 2019 р. від 2018 р.	
	2017	2018	2019	Абс., тис. грн.	Темп пр., %	Абс., тис. грн.	Темп пр., %
Вінницька	1774,5	2110,9	2453,3	336,4	19,0%	342,4	16,2%
Волинська	719,6	898,6	1119,3	179	24,9%	220,7	24,6%
Дніпропетровська	6077,1	6419,6	7885,6	342,5	5,6%	1466	22,8%
Житомирська	1100,3	1299,1	1613,5	198,8	18,1%	314,4	24,2%
Закарпатська	758,9	885,5	1163,7	126,6	16,7%	278,2	31,4%
Запорізька	2561	2825,6	3161,5	264,6	10,3%	335,9	11,9%
Івано-Франківська	1021,1	1206,9	1473,1	185,8	18,2%	266,2	22,1%
Київська	2745	3278,4	4060,9	533,4	19,4%	782,5	23,9%
Кіровоградська	1221,2	1444,4	1722,2	223,2	18,3%	277,8	19,2%
Миколаївська	1324,1	1511	1785,3	186,9	14,1%	274,3	18,2%
Одеська	3802,2	4526,9	5659	724,7	19,1%	1132,1	25,0%
Харківська	4032,2	4712,5	5800,7	680,3	16,9%	1088,2	23,1%
Україна	53282,3	61025,7	73575,6	7743,4	14,5%	12549,9	20,6%

Як видно з таблиці 2.4, починаючи з 2017 по 2019 року динаміка надходжень місцевих податків і зборів має зростаючу тенденцію до абсолютного нарощення в розрізі всіх регіонів. Так, найбільший приріст надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів спостерігався: в 2017-2018 рр. у Волинській (24,9%) та Київських (19,4%) областях; в 2019-2018 рр. у Київській (25%) та у Волинській (24,6%) областях. Найменший приріст надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів засвідчили: в 2017-2018 рр. у Дніпропетровській (5,6%) та Запорозькій (10,3%) областях; в 2019-2018 рр. у Запорозькій (11,9%) та у Вінницькій (16,1%) областях. На наше, поконання чинники, які впливали зростаючу

динаміку надходжень місцевих податків і зборів стали: інфляція та зростання номінальної мінімальної заробітної плати.

Важливим критерієм фінансової незалежності місцевого самоврядування є показник питомої ваги місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів. На думку вчених, це універсальний показник рівня самостійності місцевих бюджетів від дохідної бази центральних органів влади (рис. 2.3.).

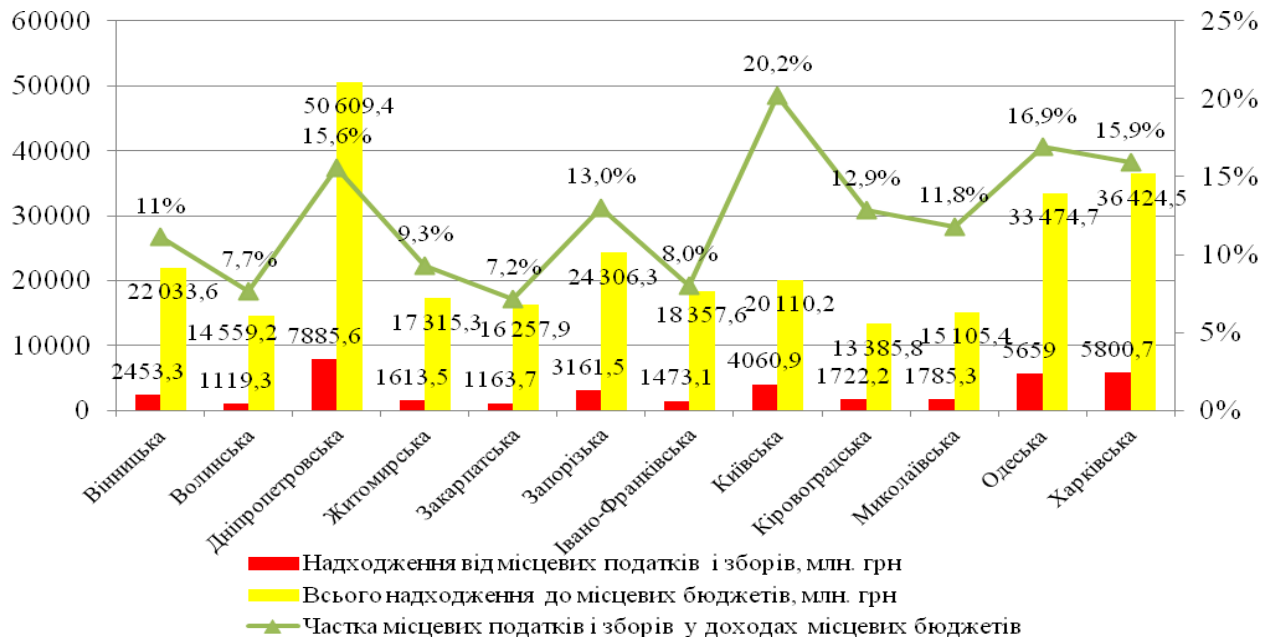

Рис.2.3. Місцеві податки і збори у доходах місцевих бюджетів в розрізі регіонів України в 2019 році [сформовано автором]

У 2019 році частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів України в регіональному розрізі значно відрізнялася. Так, найбільша частка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів припадала на Київську (20,2%), Одеську (16,9%), Харківську (15,9%) Дніпропетровську (15,6%) і області, тобто територіальні одиниці з найбільш розвиненим промислово-підприємницьким середовищем.

Найменша частка надходжень у 2019 рр. за аналогічним показником спостерігалася у Закарпатській (7,2%) та Волинській (7,7%), тобто у регіонах із найменшим рівнем промислового розвитку областях. Як бачимо, не

дивлячись на лідируюче темпів нарощення місцевих податків і зборів Волинська область не змогла суттєво збільшити частку місцевих податків і зборів у доходах місцевого бюджету.

В розрізі зазначеного, можна стверджувати про недостатній вплив місцевих податків і зборів на обсяги доходної частини місцевих бюджетів засвідчують показники. Регіональні особливості частки місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів відповідають обсягам акумульованих місцевих податків і зборів.

Водночас територіальне розміщення суб'єктів господарювання різної галузевої приналежності, фінансова результативність їхньої діяльності, номінальний розмір середньомісячних доходів населення, структура споживчих витрат та інші макроекономічні фактори безсумнівно впливали на стан бюджетного забезпечення конкретних органів місцевого самоврядування.

Інформація щодо динаміки місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів за видами податків та зборів в розрізі регіонів України за 2017-2019рр. систематизована у таблицю 2.5.

Проведений аналіз надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів за видами в розрізі регіонів України за 2017- 2019 рр. засвідчив суттєве зростання їх власної доходної бази. У структурі надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів переважають надходження від:

податків на майно: їх частка в надходженнях місцевих податків по Україні в середньому у 2017 року становила 54,6%, у 2018-2019 рр. – 51-52%. При цьому найбільшими є надходження від земельного податку (90% від надходжень податку на майно); частка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, становить лише близько 9%, що пов'язано з недоліками обліку платників цього податку, розрахунку об'єкта оподаткування та високими адміністративними затратами на його адміністрування; найнижчою є частка транспортного податку.

Динаміка надходження місцевих податків та зборів за видами в розрізі регіонів України за 2017- 2019 рр., млн. грн.

Промисловий регіон	2017 рік					2018					2019				
	Всього МП	податок на майно	Єдиний податок	Туристичний збір	Збір за місяць паркування	Всього МП	податок на майно	Єдиний податок	Туристичний збір	Збір за місяць паркування	Всього МП	податок на майно	Єдиний податок	Туристичний збір	Збір за місяць паркування
Вінницька	1774,5	826,6	947,6	0,2	0,1	2110,9	950,3	1160	0,5	0,1	2453,3	1116,7	1333,8	2,6	0,2
Волинська	719,6	359,9	358,8	0,5	0,4	898,6	426	471,5	0,6	0,5	1119,3	547,5	570	1,4	0,4
Дніпропетровська	6077,1	4222,7	1840,8	2,1	11,5	6419,6	4075,9	2330,4	2,6	10,7	7885,6	5074,4	2789,6	8,2	13,4
Житомирська	1100,3	538,1	561,7	0,3	0,2	1299,1	575,4	722,9	0,5	0,3	1613,5	771,5	839,3	2,4	0,3
Закарпатська	758,9	314,4	441,7	2,8		885,5	319,2	562,4	3,7	0,2	1163,7	512,6	642,5	8,6	
Запорізька	2561	1578,8	979,6	2,6		2825,6	1607,7	1214,3	3,6		3161,5	1784,2	1369	8,3	
Івано-Франківська	1021,1	545,1	471,7	3	1,3	1206,9	607,7	594	3,7	1,5	1473,1	751,7	713,2	6,2	2
Київська	2745	1406,3	1337,2	1	0,5	3278,4	1535,3	1740,3	2,3	0,5	4060,9	1874,2	2176,5	9,4	0,8
Кіровоградська	1221,2	661,2	560			1444,4	773,8	670,2	0,4		1722,2	956,4	765,1	0,7	
Миколаївська	1324,1	716,8	606	1,2	0,1	1511	786,6	722,5	1,8	0,1	1785,3	936	844,8	4,4	0,1
Одеська	3802,2	2275,4	1498,7	9,1	19	4526,9	2592,6	1895,6	11,6	27,1	5659	3387,6	2218,7	21,4	31,3
Харківська	4032,2	2023,7	1997,9	2,2	8,4	4712,5	2195,5	2503,5	3	10,5	5800,7	2752,6	3028,2	8,5	11,4
Україна	53282,3	29056,1	24083,4	57,9	84,9	61025,7	31272	29564,2	96,5	93	73575,6	37993,9	35270,2	208,5	103

єдиного податку: у 2017 року становила 46%, у 2018-2019 рр. – 47,9-48,4%. При цьому майже 70% єдиного податку сплачено фізичними особами-підприємцями.

загалом можна зробити висновок про подібність тенденцій у надходженнях і інших податків і зборів (збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору) та відсутність суттєвих структурних змін.

На динаміку фактичних показників надходження місцевих податків і зборів (табл.2.5) впливають як загальні так і специфічні фактори. Результативність місцевого оподаткування об'єктивно є наслідком дії законодавчо встановлених і застосовуваних механізмів тих чи інших податків і зборів, а також визначається їх сприйнятливістю зовнішнім середовищем, платниками податків, які схильні чи навпаки уникати виконання власних податкових зобов'язань у повному обсязі.

Зауважимо, що сьогодні до кола платників місцевих податків і зборів залучено абсолютну більшість жителів адміністративно-територіальних одиниць. Цьому сприяє застосування насамперед податку на нерухоме майно та суттєві зміни щодо розширення бази оподаткування майна в частині земельного податку.

Враховуючи зазначене виникає об'єктивна необхідність детального дослідження динаміки видів податків місцевого оподаткування та їх частки у надходженнях від місцевих податків і зборів в розрізі регіонів України за 2017- 2019 рр.

Динаміка єдиного податку та його частки у місцевих податках в розрізі регіонів України за 2017-2019 рр. зображена на рис.2.4.

Досліджуючи показники на рис. 2.4. слід зазначити, що упродовж 2017-2018 рр.:

відбувається нарощення єдиного податку у доходах місцевих бюджетів у всіх регіонах України;

спостерігається домінування єдиного податку як складової системи місцевого оподаткування в Україні практично по всім регіонам, окрім Дніпропетровської (35,4%) та Одеської (39,2%) областей.

динаміка абсолютних і відносних показників надходження єдиного податку не зазнали суттєвих кардинальних змін;

фіскальна вага єдиного податку постійно зростає, що вказує на наявність внутрішніх резервів для розвитку спрощеної системи оподаткування доходів малого бізнесу в Україні.

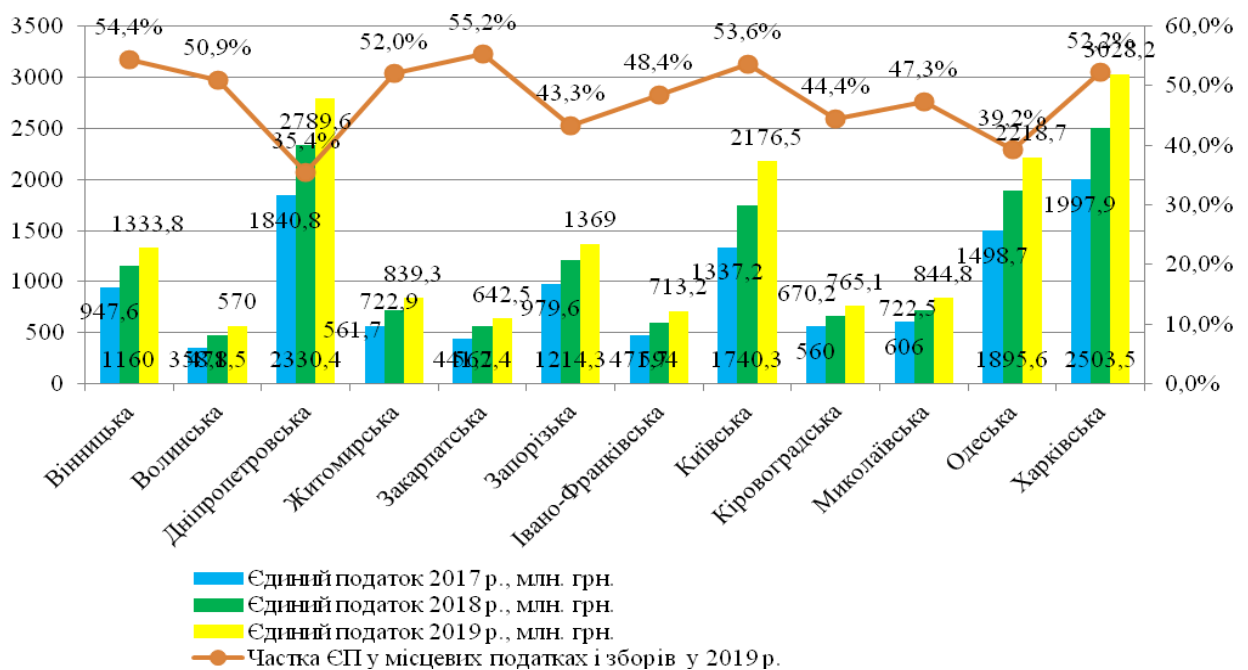

Рис.2.4. Динаміка єдиного податку та його частки у місцевих податках в розрізі регіонів України за 2017- 2019 рр. [сформовано автором]

Застосування відносних ставок єдиного податку для платників I та II груп, відповідно, відсутність зв'язку між фінансовими результатами їх діяльності та розміром сплаченого податку забезпечує місцеві бюджети доходами, ризик недоотримання яких надзвичайно низький. Це дозволяє розглядати єдиний податок як стабільне та прогнозоване джерело податкових надходжень місцевих бюджетів. З іншого боку, об'єктивна залежність бюджетного потенціалу органів місцевого самоврядування від рівня підприємницької активності громадян і фінансових результатів підприємств

перетворює єдиний податок на інструмент впливу органів влади, яким вони повинні вміло користуватися для заохочення, підтримки та стимулювання розвитку суб'єктів малого бізнесу на відповідній території.

Отже, на сучасному етапі розвитку національної економіки функціонування спрощеної системи оподаткування (єдиного податку), є необхідним та дієвим інструментом розвитку підприємницької діяльності малого та середнього підприємництва, а отже і визначає вагомий вплив на розвиток промислових регіонів.

Динаміка податку на майно та його частки у місцевих податках в розрізі регіонів України за 2017- 2019 рр. зображена на рис.2.5.

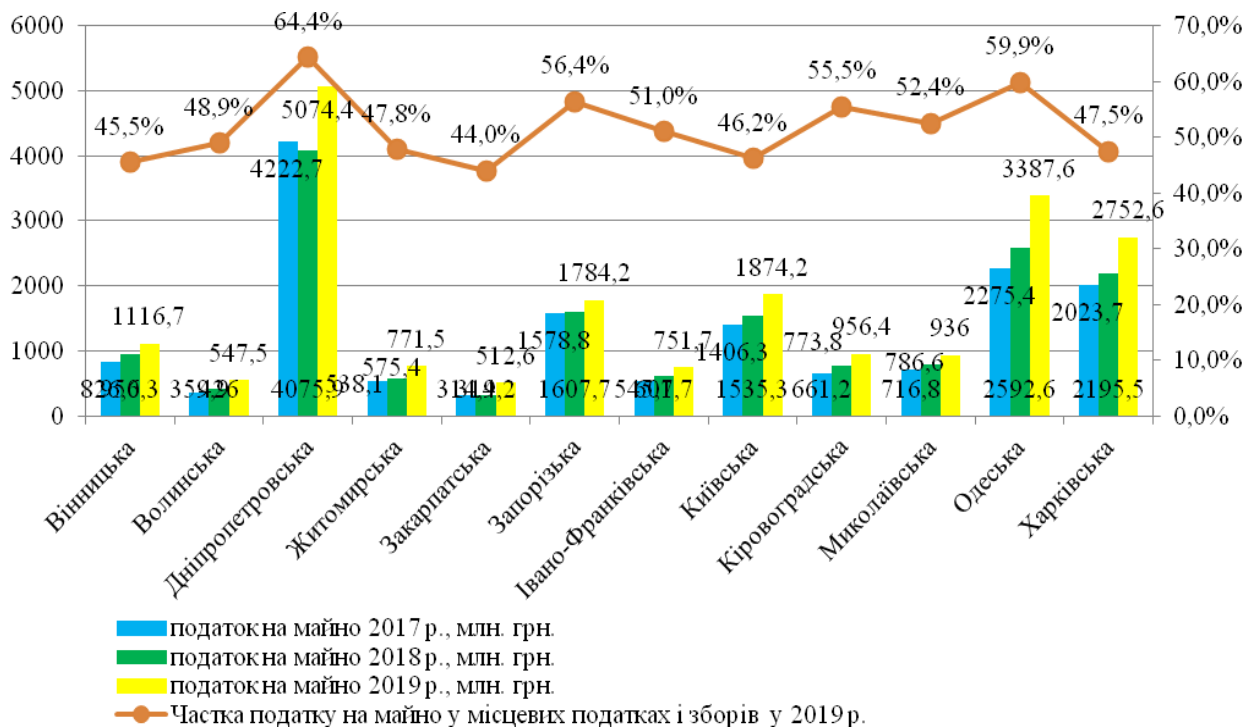

Рис. 2.5. Динаміка податку на майно та його частки у місцевих податках в розрізі регіонів України за 2017-2019 рр. [сформовано автором]

Слід зазначити, що надвагоме зростання надходжень від майнового оподаткування зумовлене розширенням кола його суб'єктів і об'єктів за рахунок комплексності податку на майно та включення до його складу плати за землю й транспортного податку. Як видно з рисунку, починаючи з 2017 року по 2019 року динаміка надходжень податку на майно має зростаючу

тенденцію до абсолютного нарощення в розрізі всіх регіонів: найбільший приріст надходжень спостерігався в 2017-2018 рр. у Волинській (18,4%) та Кіровоградській (17%) областях; в 2019-2018 рр. у Закарпатській (60,6%) та у Житомирській (34,1%) областях. Найменший приріст надходжень від податку на майно до місцевих бюджетів засвідчили: в 2017-2018 рр. у Дніпропетровській області (-3,5%) - єдиний регіон, у якого спостерігається абсолютне зменшення надходжень від майнового оподаткування, та у Закарпатській області (1,5%); в 2019-2018 рр. у Запорозькій (11%) та у Вінницькій (17,5%) областях.

Показники частки податку на майно в надходження від місцевих податків розрізі регіонів України в 2019 р. дозволяють зазначити, що найбільша частка спостерігалася у Дніпропетровській області (64,4%), Запорізькій (56,4%) та Одеській області (56,4%), що підтверджує наявність у цих територіальних одиницях великої кількості об'єктів оподаткування й платників податку; найменша частка спостерігалася у Закарпатській (44%) та Вінницькій області (45,5%) областях, що зумовлено як невеликою територією окремих регіонів, так і можливим небажанням відповідних органів активізувати роботу з організації справляння податку на майно.

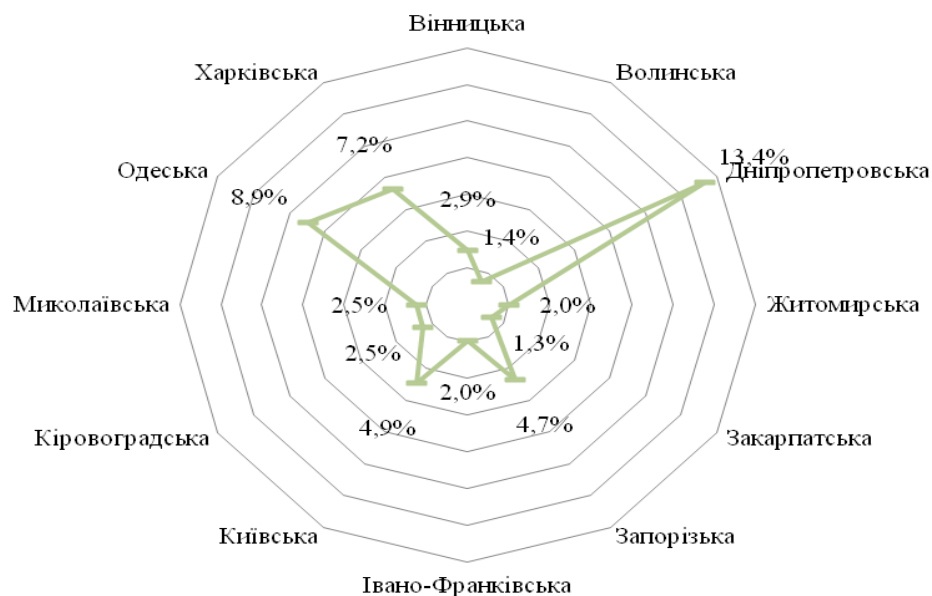

Рис.2.6. Частка податку на майно регіону в структурі майнового оподаткування України за 2019 р. [сформовано автором]

Дослідження частки надходження податку на майно до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі в структурі майнового оподаткування регіону (рис.2.6.), засвідчило: найбільша частка надходжень податку на майно до місцевих бюджетів припадала на Дніпропетровську, Одеську та Харківську області, тобто територіальні одиниці з найбільшою нормативною грошовою оцінкою землі, найвищими ставками плати за землю та найбільшою кількістю зареєстрованих власників розкішних автомобілів і житлової й нежитлової нерухомості. Найменша частка надходжень податку на майно до місцевих бюджетів в структурі майнового оподаткування регіону спостерігалася у Закарпатській, Волинській та Івано-Франківській областях, тобто в регіонах із найменшою площею та невеликою кількістю зареєстрованих власників дорогих автомобілів і нерухомості.

До місцевих бюджетів також справляється такі місцеві збори: туристичний збір та збір за місця паркування транспортних засобів, динаміку надходжень від яких в розрізі регіонів систематизовано на рис.2.7.

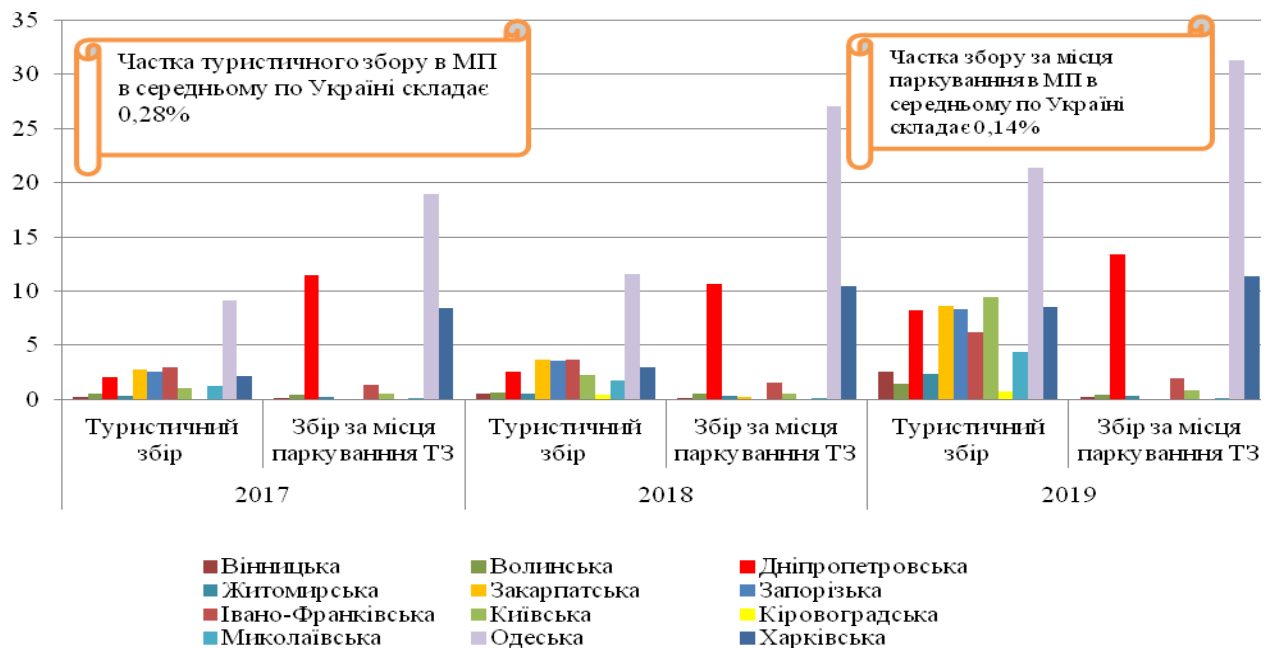

Рис. 2.7. Динаміка надходжень туристичного збору та збору за місця паркування транспортних засобів до місцевих бюджетів в розрізі регіонів України за 2017-2019 рр. [сформовано автором]

У 2017-2019 рр. надходження збору за місця для паркування транспортних засобів до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі характеризувалися значними розбіжностями. Надходження платежів, пов'язаний з транспортними засобами, точніше з місцями, необхідними для їх паркування (збору за місця паркування транспортних засобів) впродовж минулих років демонстрували в багатьох областях в цілому негативну тенденцію. У середньому по Україні питома вага збору за місця для паркування транспортних засобів в місцевих податках значно різнилася за регіонами та у середньому в 2019 році дуже незначна та складає 0,14%.

Чинниками таких результатів оподаткування доцільно вважати те, що сьогодні органи місцевого самоврядування не здійснюють належний контроль за рівнем сплати цього збору, зокрема й шляхом примусу до використання технічних пристроїв (паркоматів), не ведуть належний облік земельних ділянок, відведених для паркування транспортних засобів, недостатньою мірою моніторять виконання укладених із суб'єктами господарювання відповідних угод.

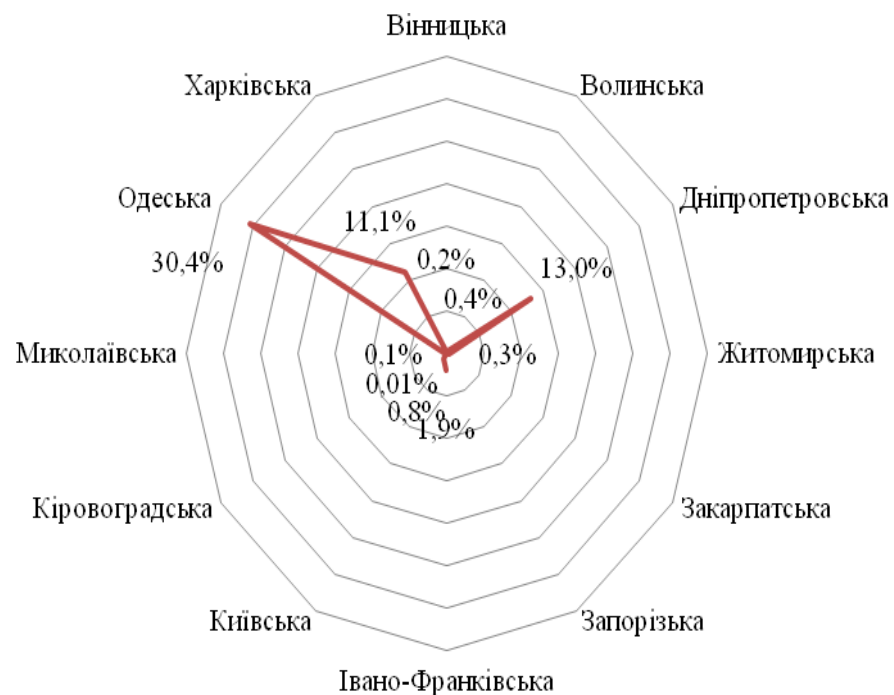

Рис. 2.8. Частка збору за місця для паркування транспортних засобів регіонів в структурі України [сформовано автором]

Протягом 2017–2019 рр. у середньому найбільша частка надходжень збору за місця для паркування транспортних засобів до місцевих бюджетів в структурі України припадала на Одеську (30,4%), Дніпропетровську (13%) та на Харківську (близько 11%) області, тобто регіони з найбільш реалізованим потенціалом даного збору. Найменша частка надходжень збору за місця для паркування транспортних засобів до місцевих бюджетів в структурі України спостерігалася у Кіровоградській (0,01%) та Миколаївській (0,1%) областях, тобто в регіонах, де органи місцевого самоврядування не спрямовані на створення сприятливих умов для справляння зазначеного збору.

Відзначимо, що у низці регіонів збір за місця для паркування транспортних засобів узагалі не був запроваджений (Луганська область) або ж протягом досліджуваного періоду його справляння було скасовано (Донецька, Запорізька, Полтавська, Рівненська та Сумська області).

На противагу збору за місця для паркування транспортних засобів, стан формування надходжень від туристичного збору в цілому слід вважати задовільним. У 2017–2019рр. надходження туристичного збору до місцевих бюджетів України в регіональному розрізі було диференційованим.

Найбільша частка надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів припадала на Одеську, Київську, Закарпатську та Дніпропетровську області, тобто територіальні утворення з найбільшою привабливістю для туристів через наявність історичних пам'яток, рекреаційних зон, морського узбережжя (для Одеського регіону). Найменша частка надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів спостерігалася у Кіровоградській, Житомирській та Волинській областях, тобто у найменш цікавих для туристичних подорожей територіальних одиницях.

У 2017–2019 рр. у середньому по Україні питома вага туристичного збору у надходженнях від місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів диференціювалась за регіонами (рис.2.7.). Так, у середньому найбільша частка туристичного збору у податкових надходженнях місцевих бюджетів

спостерігалася у Закарпатській (0,7%), Одеській області (0,4%) та Київській (0,4%) областях, що свідчить про наявність значного рекреаційного та туристичного потенціалу цих територій. За аналізований період у середньому найменша питома вага туристичного збору у надходженнях місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів була в Кіровоградській (0,003%) та Сумській (0,007%) областях, що зумовлено відсутністю природних, оздоровлювальних та історичних об'єктів, привабливих для туристів.

Відзначимо, що туристичний збір не відігравав значного фіскального значення у жодному з регіонів України, адже його частка в надходженнях місцевих бюджетів не перевищувала 1%.

Загалом у механізм справляння туристичного збору не закладено вагомих фіскальних резервів. Адже сфера його застосування об'єктивно обмежена містами та сільськими територіями, де надаються послуги з «зеленого» туризму.

Виходячи з викладеного, можна констатувати наявність таких особливостей місцевого оподаткування в регіональному розрізі:

- найбільші надходження місцевих податків і зборів зосереджено в промислово розвинених регіонах;
- низька фіскальна ефективність місцевого оподаткування у більшості регіонів;
- значний дисбаланс у надходженнях місцевих податків і зборів у розрізі їхніх видів: податки суттєво превалюють над зборами, це характерно для всіх регіонів;
- пасивність органів місцевої влади в більшості регіонів щодо реалізації податкового потенціалу локального значення, особливо в частині організації справляння податкових зборів.

Таким чином, у 2017–2019 рр. з усіх місцевих податків і зборів, які формують місцеві бюджети в Україні, лише податок на майно та єдиний податок найбільш повно виконували своє фіскальне призначення, що підтверджується значною часткою даних податків у податкових доходах

місцевих бюджетів. Водночас місцеві збори характеризувалися низькою фіскальною ефективністю, що свідчить про необхідність їх реформування в майбутньому для посилення ролі у податкових надходженнях місцевих бюджетів.

Для розробки напрямків оптимізації механізму формування місцевих податків промислового регіону необхідно також оцінити ефективність справляння місцевих податків та зборів, що і визначило вектор подальшого дослідження.

2.3. Оцінка ефективності справляння місцевих податків та зборів: регіональні аспекти

Важливим питанням аналізу будь-якого об'єкта – використання системи аналітичних показників, що характеризують кількісні та якісні параметри досліджуваних явищ, у т. ч. їх ефективність. Для оцінки ефективності справляння місцевих податків і зборів у вітчизняних літературних джерелах найчастіше використовують показник їх фактичних надходжень до місцевих бюджетів.

На наш погляд, оцінка ефективності справляння місцевих податків і зборів за критерієм «фактично надійшло» є необ'єктивною.

З позиції методичного забезпечення оцінки ефективності справляння місцевих податків та зборів високу практичну цінність має аналіз відносних коефіцієнтів. На наше переконання, для оцінки системи ефективності справляння місцевих податків та зборів потрібно проаналізувати рівень податкового навантаження щодо місцевого оподаткування. Зміст і межа податкового навантаження не є чимось незмінним. До чинників, що визначають зміст і мету податкового навантаження (верхню та нижню межі), належать: ступінь розвитку ринкової економіки та масштаби і форми державного регулювання; рівень соціально-економічного розвитку регіону та рівень життя населення; напрями використання державних доходів;

внутрішня і зовнішня політика держави; соціально-культурні традиції, рівень розвитку податкової культури. Але центральну частину поняття про податкове навантаження становить система соціально-економічних відносин, що виникають між державою і платниками податків з приводу розподілу та перерозподілу частки ВВП.

З огляду на те, що нами досліджуються регіональні аспекти місцевого оподаткування, то базисним показником при розрахунку податкового навантаження (тягаря) буде валовий регіональний продукт та податкове навантаження буде визначатися як відношення суми зібраних місцевих податків та зборів до ВРП. Це узагальнюючий показник, що враховує обсяг фактичних податкових надходжень та можливий ефект від цих змін. Таким чином, межа податкового навантаження – це умовна точка в місцевому оподаткуванні, при якій досягається баланс урахування інтересів платників щодо їх податкоспроможної і стимулів для розвитку й інтересів регіону щодо достатності наповнення бюджету. В даному аспекті податкове навантаження є наслідком податкової політики регіону та частково держави та якісною характеристикою системи місцевого оподаткування.

Здійснені розрахунки податкового навантаження щодо місцевого оподаткування в регіонах за 2017-2019 рр. систематизовані у табл.2.6.

Аналізуючи показники податкового навантаження в регіонах (табл. 2.6.), відмітимо нерівномірність у його розподілі, зокрема, найвище податкове навантаження притаманне Одеській області, цей показник у 2019р. становив 2,5%, Кіровоградській області - 2,3% та Миколаївській області – 2%. Найменший показник податкового навантаження у 2019 р. зафіксовано у Дніпропетровській, Київській та Івано-Франківській областях, де показник склав -1,6%.

Що стосується інших областей то тут податкове навантаження становило від 1,7% до 1,9%.

Аналіз рівня податкового навантаження щодо місцевого оподаткування в
регіонах за 2017-2019 рр.

Найменування промислового регіону	Податкове навантаження			Відхилення	
	2017р.	2018р.	2019р.	2018р. від 2017р.	2019р. від 2018р.
Вінницька	1,9%	1,9%	1,9%	0,0%	0,0%
Волинська	1,4%	1,5%	1,7%	0,1%	0,2%
Дніпропетровська	1,9%	1,7%	1,6%	-0,2%	-0,1%
Житомирська	1,8%	1,7%	1,8%	-0,1%	0,1%
Закарпатська	1,8%	1,7%	1,9%	-0,1%	0,2%
Запорізька	2,0%	1,9%	1,8%	0,0%	-0,1%
Івано- Франківська	1,6%	1,5%	1,6%	-0,1%	0,1%
Київська	1,7%	1,7%	1,6%	-0,1%	0,0%
Кіровоградська	2,3%	2,2%	2,3%	-0,1%	0,1%
Миколаївська	1,9%	1,9%	2,0%	0,0%	0,1%
Одеська	2,5%	2,6%	2,5%	0,1%	-0,1%
Харківська	2,2%	2,0%	1,9%	-0,1%	-0,1%
Україна	1,8%	1,7%	1,7%	-0,1%	0,0%

Стосовно зміни рівня податкового навантаження щодо місцевого оподаткування в регіонах в аналізованих роках, спостерігаємо наступні тенденції:

збільшення рівня податкового тиску спостерігаємо в 2018 році в порівнянні з 2017 роком в Одеській та Волинській області, де показник був позитивний +0,1% , а в 2019 році в порівнянні з 2018 роком відзначилися Волинська та Закарпатська області, де показник був позитивний +0,2%.

зниження рівня податкового тиску в 2018 році в порівнянні з 2017 роком в Дніпропетровській області, де показник був від'ємний -0,2% , а в 2019 році в порівнянні з 2018 роком відзначилися Дніпропетровська,

Запорізька та Харківська області, де показник склав $-0,1\%$. Зазначене дає змогу констатувати значне відставання темпів приросту обсягів надходжень місцевих податків і зборів від темпів приросту ВРП.

Слід зазначити, що чіткої тенденції рівня податкового навантаження щодо місцевого оподаткування в цілому по Україні за аналізований період немає.

Для унаочнення порівняємо показники податкового навантаження щодо місцевого оподаткування та показники ВРП за 2017-2019 роки та систематизуємо їх на рис. 2.9. Розраховані показники свідчать про нерівномірність оподаткування, а саме – менш економічно розвинуті регіони мають вище податкове навантаження, ніж регіони із високим промисловим потенціалом.

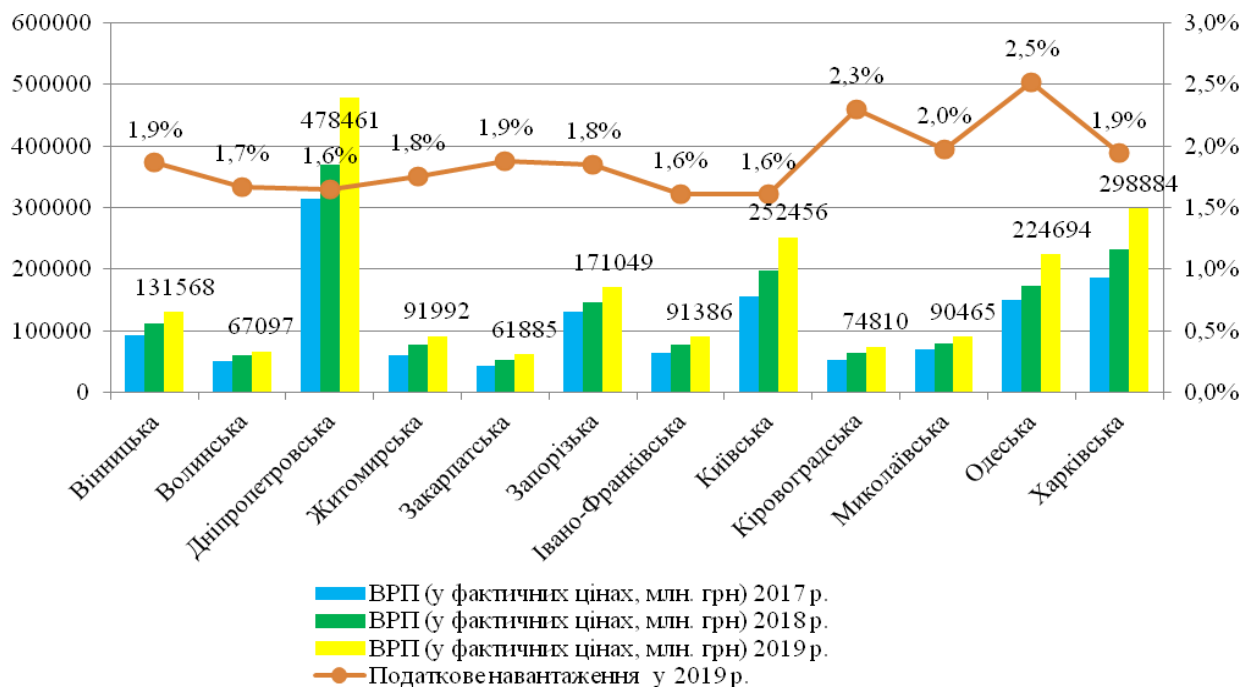

Рис. 2.9. Оцінка показників податкового навантаження щодо місцевого оподаткування та показників ВРП за 2017-2019 роки

[сформовано автором]

Що стосується рівномірності оподаткування, то різниця між максимальним і мінімальним показником становить $0,9\%$. Отже,

спостерігаються певні проблеми, що склалися податковій системі України щодо місцевого оподаткування. , а саме – порушується один із основних принципів оподаткування – принцип рівномірності.

На наше переконання, сильніші регіони де-факто зменшували офіційні фінансові можливості до рівня слабших адміністративно-територіальних одиниць. В майбутньому ці територіальні громади в особі їх мешканців й органів місцевого самоврядування не будуть зацікавлені в збільшенні надходжень місцевих податків і зборів, оскільки відсутній чіткий механізм мотивування промислових регіонів. Тому необхідні структурні зрушення у підсистемі місцевого оподаткування, котрі виправили б констатовані тенденції.

Проведений аналіз дозволяє зробити наступні висновки. В Україні спостерігається нерівномірний розподіл податкового навантаження в розрізі областей. Такі розбіжності можна пояснити різною структурою виробництва, неоднаковим промисловим потенціалом, структурою промислового комплексу. Області із великим промисловим, фінансовим потенціалом, із широкою базою оподаткування зазнають таке ж або менше податкове навантаження, аніж регіони, що традиційно є аграрними чи економічно менше розвинутими.

Для оцінки ефективності справляння місцевих податків і зборів у зарубіжній практиці широко використовують критерії еластичності та динамічності. Зокрема, еластичність локальних податкових платежів – це зміна обсягу їх надходжень щодо зміни бази оподаткування. Цей показник надає підсистемі місцевого оподаткування внутрішню гнучкість (скажімо, податкова система гнучка в країнах, де податки справляють із суб'єктів господарювання тих галузей економіки, які швидко розвиваються, а їх податкові ставки є прогресивними).

Отже, видається за потрібне охарактеризувати вплив місцевих податків та зборів на кожного громадянина регіону за критерієм еластичності та динамічності. Саме тому важливо оцінити податковий тягар щодо місцевого

оподаткування (відношення суми зібраних місцевих податків на одну особу та зборів до наявного доходу на одну особу, розрахований в розрізі України та областей). Це дасть можливість більш реалістично оцінити рівень справляння податків (тягаря) у різних регіонах при певному рівні отриманого наявного доходу.

За цим методом визначатимемо рівень податкового навантаження в Україні, результати розрахунку наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7.

Аналіз податкового тягаря щодо місцевого оподаткування на одну особу в регіоні за 2017-2019 рр.

Найменування промислового регіону	МП на 1 особу			Податкове навантаження одну особу			Відхилення податкового тягаря	
	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2018 р. від 2017р.	2019 р. від 2018 р.
Вінницька	1 143	1 359	1 580	2,5%	2,4%	2,4%	-0,1%	0,0%
Волинська	696	870	1 083	1,8%	1,9%	2,0%	0,1%	0,2%
Дніпропетровська	1 904	2 011	2 471	3,3%	2,7%	2,8%	-0,6%	0,1%
Житомирська	906	1 070	1 329	2,1%	2,0%	2,1%	-0,1%	0,1%
Закарпатська	605	705	927	1,8%	1,7%	2,0%	-0,1%	0,2%
Запорізька	1 509	1 665	1 863	2,8%	2,6%	2,5%	-0,2%	-0,1%
Івано-Франківська	745	881	1 075	1,8%	1,8%	1,9%	0,0%	0,1%
Київська	1 547	1 848	2 288	3,1%	2,8%	3,0%	-0,2%	0,2%
Кіровоградська	1 300	1 538	1 833	3,1%	3,1%	3,1%	0,0%	0,1%
Миколаївська	1 176	1 343	1 586	2,6%	2,4%	2,5%	-0,2%	0,1%
Одеська	1 598	1 903	2 379	3,2%	3,0%	3,3%	-0,2%	0,3%
Харківська	1 512	1 767	2 175	3,1%	3,1%	3,3%	0,0%	0,2%
Україна	1 268	1 452	1 751	2,7%	2,5%	2,6%	-0,2%	0,1%

Надходження податкових платежів щодо місцевого оподаткування на одну особу в Україні та регіонах мали наступні тенденції: найвищі показники у 2019 році зафіксовано у Дніпропетровській обл. – 2471 грн./особу, Одеська

область -2 379 грн./особу, Київська область - 2 288 грн./особу , Харківській обл. – 2 175 грн./особу, Запорізькій обл. – 1 863 грн./особу.

Стосовно областей-аутсайдерів, на одну людину в Закарпатській – 735 грн., а в Івано-Франківській області 927 грн.

Для унаочнення порівняємо показники податкового тягара на одну особу щодо місцевого оподаткування та показники наявного доходу на одну особу за 2017-2019 роки та систематизуємо їх на рис. 2.10.

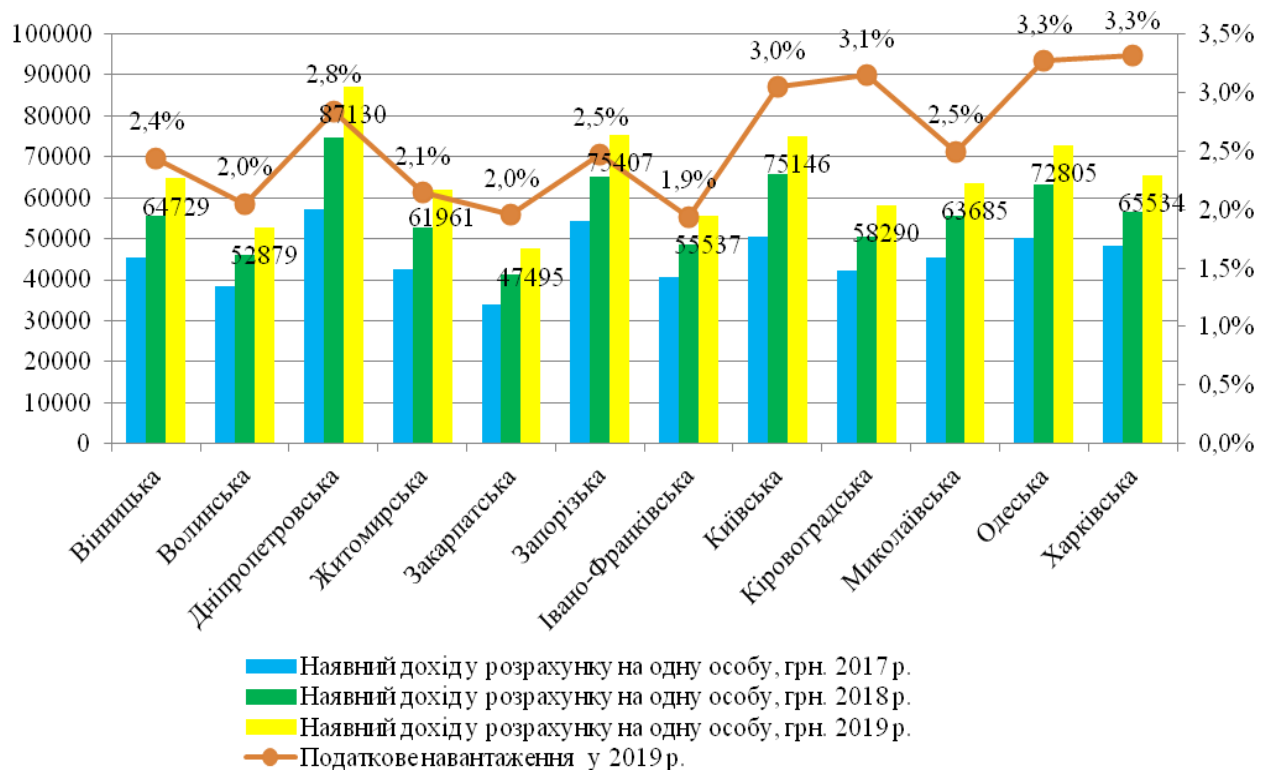

Рис.2.10. Динаміка наявного доходу на одну особу та податкового тягара на одну особу регіону 2017-2019 рр. [сформовано автором]

Що стосується податкового тягара на 1 особу, виходячи з логіки розрахунків, показник показує скільки грошових одиниць місцевих податків і зборів припадає на одну гривню наявного доходу, що були отримані громадянами України. Дослідження динаміки податкового тягара в розрізі років, дозволяє відмітити, що в 2019 році відбулося зростання практично по

всіх регіонах. Найшвидше зростання спостерігаємо в Харківській та Одеській області Дніпропетровській, а найменше у Вінницькій.

З огляду на зазначену сутність податкового тягаря на 1 особу в регіоні протягом 2017-2019 рр. зробимо наступні висновки:

населення регіонів, які мають високий рівень економічного та промислового розвитку: Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Харківська Київська області, сплачувало від 2,8% до 3,3% місцевих податків та зборів із власних доходів.

натомість в решті областей населення регіонів сплачувало з кожної гривні отриманих доходів значно менше від 1,9% до 2,5%, саме тому ці регіони можна назвати регіонами-реципієнтами, які живляться за рахунок інших джерел фінансування (бюджетних трансфертів та дотацій).

Зазначена нерівність в оподаткуванні створює проблему проведення ефективної політики, яка дала б змогу регіонам інтенсивно розвиватися.

Отже, не дивлячись на те, що сильніші регіони де-факто зменшували офіційні фінансові можливості, сплачували грошових одиниць місцевих податків і зборів з однієї гривні наявного доходу набагато більше.

Розриви в податковому навантаженні, виявлені нами, видаються неприпустимими, так як порушується один із основних принципів оподаткування – принцип рівномірності. В майбутньому ці регіони в особі їх мешканців й органів місцевого самоврядування не будуть зацікавлені в збільшенні надходжень місцевих податків і зборів, оскільки відсутній чіткий механізм мотивування промислових регіонів. Тому необхідні структурні зрушення у підсистемі місцевого оподаткування, котрі виправили б констатовані тенденції.

Висновки до розділу 2

Проведений в роботі аналітичне дослідження механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів в контексті забезпечення та

ефективності їх функціонування та адміністрування дає підстави робити такі висновки:

1. Моніторинг механізму функціонування та адміністрування місцевого оподаткування в Україні дозволив встановити переваги та недоліки місцевих податків та зборів. В роботі вивчені сьогоденні зміни до ПКУ, які суттєво змінили механізм адміністрування та функціонування місцевого оподаткування в Україні.

3. Дослідження надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Україні в регіональному розрізі дозволяє стверджувати, що починаючи з 2017 року намітилась позитивна тенденція надходження місцевих податків і зборів (в 2018 р. приріст, в порівнянні із 2017 р. становив 14,5%, а в 2019 р. – 20,6%; в регіональному вимірі темпи зростання 2019 р. становили 11,9% в Запорізькій області до 31,4% у Закарпатській.

4. В роботі визначені чинники, які впливали зростаючу динаміку надходжень місцевих податків і зборів: інфляція та зростання номінальної мінімальної заробітної плати.

5. Констатовано недостатній вплив місцевих податків і зборів на обсяги дохідної частини місцевих бюджетів: найбільша частка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів припадала на Київську (20,2%), Одеську (16,9%), та інші області з найбільш розвиненим промислово-підприємницьким середовищем, а найменша частка надходжень у 2019 рр. за аналогічним показником спостерігалася у Закарпатській (7,2%) та Волинській (7,7%), тобто у регіонах із найменшим рівнем промислового розвитку областях. засвідчують показники.

6. Отримані результати дають підстави стверджувати у структурі надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів всіх регіонів переважають надходження від:

податків на майно: їх частка в надходженнях місцевих податків по Україні в середньому у 2017 року становила 54,6%, у 2018-2019 рр. – 51-52%. При цьому найбільшими є надходження від земельного податку (90%

від надходжень податку на майно); частка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, становить лише близько 9%;

єдиного податку: у 2017 року становила 46%, у 2018-2019 рр. – 47,9%-48,4%. При цьому майже 70% єдиного податку сплачено фізичними особами-підприємцями.

Туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів не відігравав значного фіскального значення у жодному з регіонів України, адже їх частка в надходженнях місцевих бюджетів не перевищувала 1%.

7. Ефективність справляння місцевих податків та зборів визначалася за допомогою двох показників:

податкового навантаження щодо місцевого оподаткування регіонів, розрахунки по якому засвідчили нерівномірність у його розподілі, зокрема, найвище податкове навантаження притаманне Одеській області (2,5%), Кіровоградській області (2,3%) та Миколаївській області (2%). Найменший показник зафіксовано у Дніпропетровській, Київській. Отже, порушується один із основних принципів оподаткування – принцип рівномірності: області із великим промисловим, фінансовим потенціалом зазнають менше податкового навантаження, аніж регіони, що традиційно є аграрними чи економічно менше розвинутими;

податкового тягаря щодо місцевого оподаткування на одну особу в регіоні: населення регіонів, які мають високий рівень економічного та промислового розвитку: Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Харківська Київська області, сплачувало від 2,8% до 3,3% місцевих податків та зборів із власних доходів. Натомість в решті областей населення регіонів сплачувало з кожної гривні отриманих доходів значно менше від 1,9% до 2,5%.

Зазначена нерівність в оподаткуванні створює проблему проведення ефективної політики, яка дала б змогу регіонам інтенсивно розвиватися. Отже, не дивлячись на те, що сильніші регіони де-факто зменшували офіційні фінансові можливості, сплачували грошових одиниць місцевих податків і зборів з однієї гривні наявного доходу набагато більше.

Таким чином, проведена комплексна оцінка механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів засвідчила нерівномірність місцевого оподаткування, викристалізувала проблеми податкового навантаження регіонів та продемонструвала доцільність, необхідність та своєчасність розробки шляхів оптимізації механізму формування місцевих податків та зборів.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

3.1. Моделювання залежності валового регіонального продукту від місцевого оподаткування

Серед причин недостатнього фінансового забезпечення місцевого самоврядування, а відтак незадовільного розв'язання гострих економічних та соціальних проблем у промислових регіонах – недієздатність інституту місцевих податків і зборів, який не відповідає загально визнаним у світовій практиці принципам фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості, стабільності та гнучкості оподаткування.

З огляду на зазначене, виникає об'єктивна необхідність змоделювати залежності валового регіонального продукту від місцевого оподаткування.

Нині банк моделей регіональної політики складається, передусім, з економіко-математичних моделей економічних процесів взагалі та оподаткування зокрема.

До найбільш розповсюджених типів моделей оцінки економічної ефективності можна віднести статичні й динамічні. Найпростіша статична модель оцінки економічної ефективності, розроблена на базі кореляційно-регресійного аналізу, становить лінійну функцію реакції валового регіонального продукту на місцевого оподаткування:

$$Y = a + bx, \quad (3.1)$$

де Y – залежна змінна, що характеризує обсяг валового регіонального продукту;

x – незалежна змінна, що характеризує надходження місцевих податків та зборів;

a , b – коефіцієнти регресії, при цьому a – вільний член, що характеризує вплив інших факторів.

Зокрема, модель такого виду використовує у своїх дослідженнях вчений А. Д. Пілько та вважає, що саме вона найкраще відображає кореляційно-регресійний зв'язок між витратами на маркетинг (факторна змінна) та виручкою від реалізації послуг (результуюча змінна) [32].

Значення показників « X » та « Y » змінні (за шість останніх років), а коефіцієнти « a » та « b » - це константи, за допомогою яких встановимо взаємозалежність між валовим регіональним продуктом та місцевими податками та зборами. Вони розраховуються за формулами [54,97,98]:

$$b = \frac{n \cdot \sum X_i \cdot Y_i - \sum X_i \cdot \sum Y_i}{n \cdot \sum X_i^2 - (\sum X_i)^2}, \quad (3.2)$$

$$a = \frac{\sum Y_i - b \cdot \sum X_i}{n}, \quad (3.3)$$

Отже, кожному відхиленню обсягів надходжень місцевих податків та зборів (X) відповідатиме певне відхилення за результуючим показником (Y) – значенню валовий регіональний продукт України.

Для найбільш точного виявлення зв'язків між факторами в обчисленнях доцільно використовувати масив інформації за період від п'яти років. Загалом, чим більший період, який використовується в розрахунках для побудови моделі, тим якіснішим є оцінювання зв'язків між факторами.

Для побудови економіко-математичної моделі ми використали дані за останні шість років, що надало можливість максимально точно оцінити ступінь зв'язків між факторами.

Систематизуємо вихідні дані для кореляційно-регресійної моделі залежності валового регіонального продукту (y) та надходжень місцевих податків та зборів (x) України за період 2014-2019 рр. у таблицю 3.1 та зобразимо лінію тренда місцевих податків та зборів на рисунку 3.1.

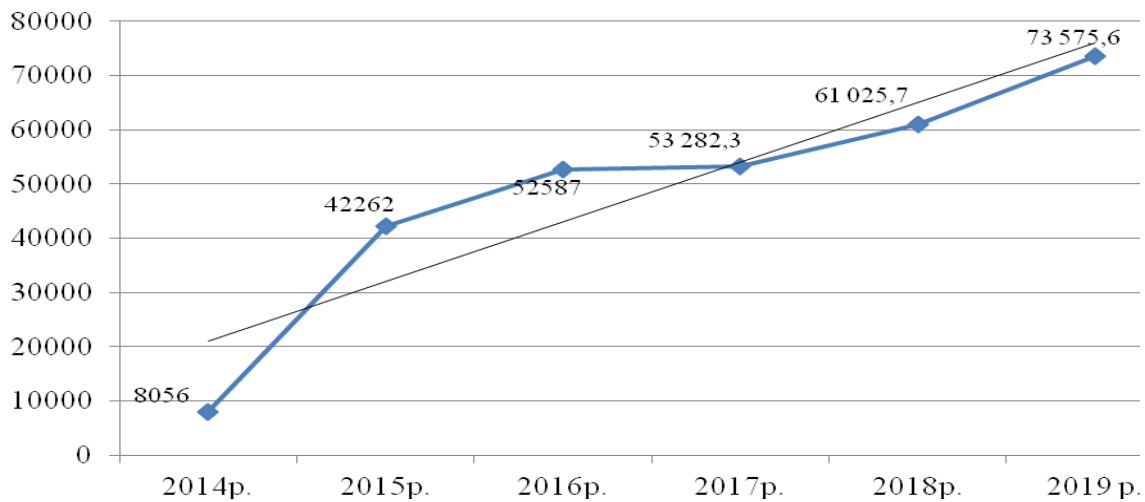

Рис.3.1. Лінія тренду надходжень місцевих податків та зборів в Україні за 2014-2019рр.

Таблиця 3.1.

Вихідні дані для кореляційно-регресійної моделі залежності обсягів валового регіонального продукту (y) та обсягів надходжень місцевих податків та зборів (x) України за період 2014-2019 рр.

Період	Значення (Y), млн. грн.	Період	Значення (X) млн. грн.
2014р.	1 586 915	2014р.	8056
2015р.	1 988 544	2015р.	42262
2016р.	2 385 367	2016р.	52587
2017р.	2 983 882	2017р.	53 282,3
2018р.	3 560 596	2018р.	61 025,7
2019 р.	4 323 856	2019 р.	73 575,6

Оцінки параметрів множинної регресії обчислимо із застосуванням лінійних функцій в Microsoft Excel.

Проведений аналіз дає змогу побудувати модель зв'язку між обсягами валового регіонального продукту (y) та обсягами надходжень місцевих податків та зборів (x) України за період 2014-2019 рр. з використанням прямої лінії, для цього за наведеними вище формулами розрахуємо коефіцієнти «а» та «b»:

$$a = 2\,514\,072,1; b = 40,42$$

Кореляційно-регресійна модель залежності валового регіонального продукту та надходжень місцевих податків та зборів, як свідчать розрахунки, має вид лінійного рівняння: $Y = 2514072,1 + 40,42x$.

З отриманої лінійної залежності випливає, що зростання надходжень від місцевих податків та зборів помітно збільшує обсяги валового регіонального продукту. Графічно ця залежність має вигляд зростаючої прямої лінії, де за віссю X відкладені значення надходжень місцевих податків та зборів, а за віссю Y значення валового регіонального продукту (рис. 3.2.).

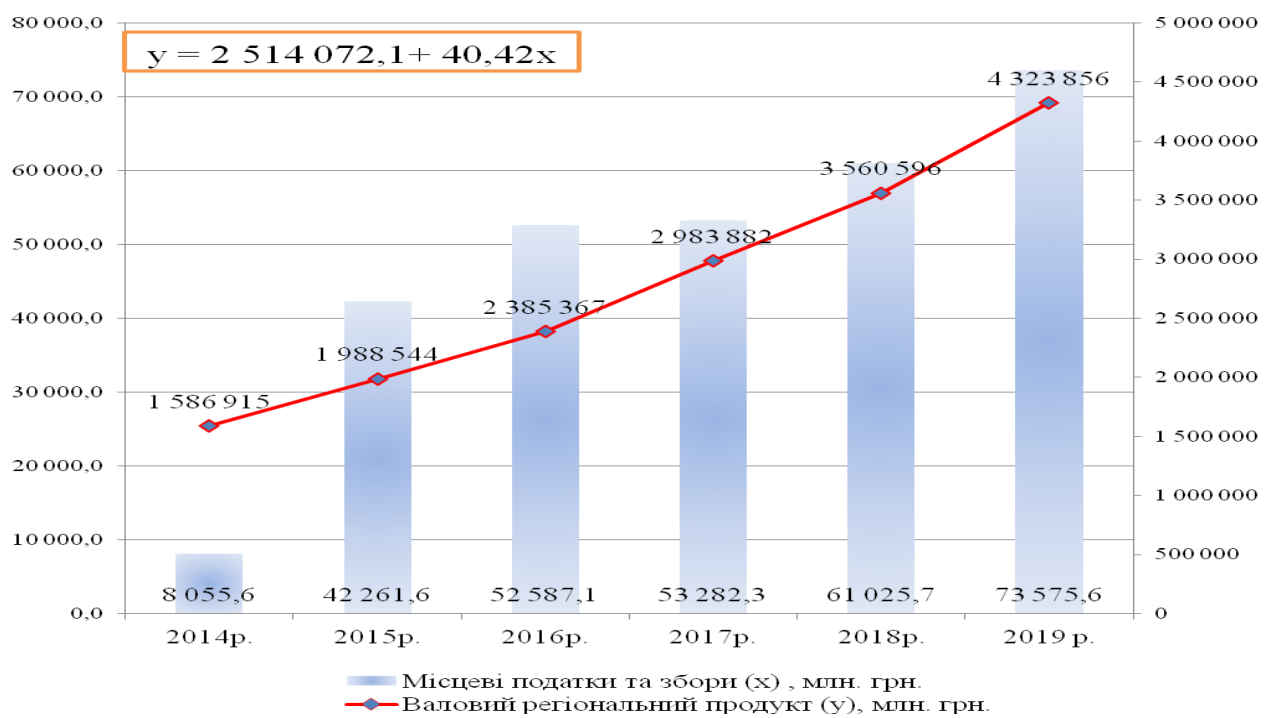

Рис. 3.2. Кореляція обсягів доходів населення та обсягів надходжень місцевих податків та зборів [сформовано автором]

Наведений графік лінійної залежності показує, що кожного разу при збільшенні надходжень місцевих податків та зборів значення показника валового регіонального продукту України збільшується синергетично.

Визначимо щільність зв'язку, за допомогою розрахунку коефіцієнту кореляції. Коефіцієнт кореляції (r_{xy}), який дає змогу обґрунтувати висновок

щодо тісноти зв'язку між фактором-аргументом (x) і результатним показником-функцією (y) розраховується за формулою [97,98]:

$$r_{xy} = \frac{\frac{\sum X_i \cdot Y_i}{n} - \bar{X} \cdot \bar{Y}}{S_x \cdot S_y}, \quad (3.5)$$

Величина коефіцієнта кореляції дає змогу зробити наступні висновки [98]:

1) якщо величина коефіцієнту дорівнює граничним значенням (-1 або +1), то зв'язок між параметрами X та Y гранично міцна;

2) якщо $r_{xy} < 0$, зв'язок обернено пропорційний, а якщо $r_{xy} > 0$, то – прямо пропорційний;

3) якщо $r_{xy} = 0$, показники X та Y лінійно незалежні, тобто між ними відсутній будь-який зв'язок;

4) якщо абсолютне значення коефіцієнту кореляції $|r_{xy}|$ знаходиться в межах від 0 до 1, то тіснота зв'язку відповідає типам, що наведені в табл. 3.3.

Вихідні дані для кореляційно - регресійного аналізу залежності обсягів доходів населення та обсягів надходжень місцевих податків та зборів зазначені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Вихідні дані для кореляційно-регресійного аналізу залежності обсягів валового регіонального продукту та обсягів надходжень місцевих податків та зборів

Роки	Обсяг ВРП млн. грн. (y)	Обсяг, місцевих податків та зборів млн. грн (x)	x^2	y^2	xy
2017	2 983 882	53 282,3	2839003493	8903551789924	158988095889
2018	3 560 596	61 025,7	3724136060	12677843875216	217287863317
2019	4 323 856	73 575,6	5413368915	18695730708736	318130299514
Разом	10 868 334,00	187 883,60	11976508469	40277126373876	694406258719

Здійснивши розрахунки отримуємо наступні показники:

$$S_x = 548806,3 \text{ та } S_y = 8361,8$$

$$r_{xy} = 0,9984$$

Коефіцієнт кореляції має позитивне значення 0,9984, це свідчить, що зв'язок між обсягами валового регіонального продукту та обсягами надходжень місцевих податків та зборів прямий та занадто значний.

Коефіцієнт детермінації:

$$D = r_{xy}^2 * 100\% \quad (3.6)$$

Розраховане за формулою значення $D = (0,9984)^2 * 100\% = 99,68\%$ - це означає, благополуччя промислового регіону на 99,68% залежить від обсягу надходжень місцевих податків та зборів. Розраховане значення коефіцієнту свідчить про те, що більше ніж у 99,68% коливання розміру валового регіонального продукту відбувається внаслідок змін суми надходжень місцевих податків та зборів.

Таким чином, виявлена кореляційна залежність між обсягами валового регіонального продукту та обсягами надходжень місцевих податків та зборів ($r_{xy} = 0,9984$).

Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що місцеве оподаткування має стати регулятором економічних процесів промислового регіону, та свідчать про стійке підвищення рівня зацікавленості промислових регіонів у оптимізації місцевих податків та зборів. Отримано кореляційно-регресійну модель залежності валового регіонального продукту та обсягів надходжень місцевих податків та зборів за період 2017-2019 рр. у вигляді залежності $y = 2514072,1 + 40,42x$ ($R^2 = 0,9968$), що свідчить про високу значущість місцеве оподаткування в економічних процесах промислових регіонів.

Відтак, для сучасного інтеграційно-адаптаційного етапу регулювання розвитку промислових регіонів в контексті даного дослідження пріоритетами

мають стати: розвиток малого бізнесу та формування ефективного механізму місцевого оподаткування. Перед Україною стоїть складна та важлива задача по досягненню європейських стандартів рівня життя.

В контексті зазначеного, нами систематизовано, низку причин, які негативно впливають на якість податкового адміністрування, породжують численні форми та методи ухилення від оподаткування, що в свою чергу знижує можливості розвитку промислових регіонів:

- низька питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів об'єктивно не дає змоги забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами для виконання функцій і завдань у межах їх компетенції;

- наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів;

- невисокий рівень добровільності сплати місцевих податків і зборів, спричинений обмеженою правовою свідомістю в переважній більшості платників податків, а також нерозумінням їх ролі у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування;

- відсутність законодавчо встановленого механізму впровадження на місцевому рівні ексклюзивних платежів.

Із нашої точки зору, на ефективність справляння місцевих податків і зборів рівноцінно впливають як величина граничних розмірів їх ставок, так і кількісні параметри бази оподаткування. Крім того, значний вплив мають інституційна сфера, політичний клімат, інфляційні процеси, стабільність економічної ситуації в країні та її регіонах. Сукупність даних чинників формує економічне середовище, де місцеві податки і збори є залежною складовою.

З огляду на зазначене, з метою підвищення рівня розвитку промислових регіонів першочерговим необхідно розробити напрямки оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів, що і визначило подальший напрямок дослідження.

3.2. Розробка напрямків оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів

Сучасний стан місцевого оподаткування засвідчив, що воно відіграють допоміжну роль у формуванні фінансової бази промислових регіонів. Натомість місцеве оподаткування має стати регулятором економічних процесів промислових регіонів, у його межах необхідно забезпечити реалізацію всіх критеріальних вимог, властивих загальносвітовій податковій політиці.

Розбудова системи місцевих податків і зборів в Україні відбувається повільно та має низку недоліків, серед них найсуттєвішими є [88-89]:

нехватка правових механізмів у місцевих органах влади щодо встановлення на своїй території власних податків і зборів;

надмірні витрати місцевих бюджетів з адміністрування місцевих податків і зборів, які ледве покриваються за рахунок надходжень від цих платежів до бюджету;

недостатнє фіскальне значення місцевих податків і зборів у Зведеному бюджеті України; нечисленний перелік місцевих податків та зборів порівняно з іншими країнами, де їх запроваджують близько 50–100;

закріплені на законодавчому рівні місцеві податки і збори, їх ставки не враховують реальної платоспроможності платників податків, а тому не виконують стимулюючої функції;

органи місцевого самоврядування не мають права самостійно вводити власні податки і збори на своїй території, а тільки їх ставки;

незначна зацікавленість місцевих органів влади в додатковому залученні коштів від адміністрування місцевих податків і зборів; невідповідність між рівнем надання суспільних послуг та податковим навантаженням на населення на відповідній території [1].

У результаті такі недоліки негативно вплинули на дотримання принципів повноти, єдності, наочності, достовірності, гласності бюджетного

устрою країни загалом та наповнюваність місцевих бюджетів. Як наслідок, за такої системи недостатньо уваги приділяється регіональним особливостям та не використовуються фіскальні можливості. Так, у кожному регіоні існують певні об'єкти оподаткування, що здатні поповнити доходи місцевих бюджетів для розв'язання ширшого кола економічних і соціальних проблем. Не можна не враховувати проблеми, пов'язані з неналежним контролем процесу стягнення окремих місцевих податків і зборів.

З огляду на зазначене, основною ідеєю запропонованої нами концепції (рис. 3.3.) буде забезпечення оптимізації місцевого оподаткування та чинного податкового законодавства, збалансування місцевих бюджетів, розширення прав органів місцевого самоврядування зі стягнення місцевих податків та зборів. При цьому повинні бути враховані принципи фінансового забезпечення місцевого самоврядування (автономності, загальності й обов'язковості, соціальної справедливості, економічної ефективності та гласності), які задекларовано Європейською Хартією місцевого самоврядування [11,36].

Запропонований концепт комплексного підходу до механізму формування місцевих податків включає організаційно – економічного механізму забезпечення процесу формування місцевих податків і зборів основними складовими якого є: принцип, задачі та критерії, та напрямки вдосконалення системи адміністрування місцевих податків і зборів в Україні.

Слід зазначити, що формування елементів оптимальної податкової політики на місцевому рівні є одним з основних чинників поліпшення результатів структурної перебудови української економіки.

Виходячи з цього, оптимальна податкова політика щодо місцевих податків в умовах децентралізації влади має враховувати інтереси органів місцевого самоврядування (в частині можливостей розширення ресурсної бази місцевих бюджетів), бізнесу і громадян (в частині збільшення їх доходів) та потреби розвитку громади (в частині формування економічної і соціальної інфраструктури, створення сприятливого бізнес-клімату,

підвищення конкурентоспроможності громади щодо залучення додаткових джерел наповнення місцевого бюджету).

Рис.3.3. Концепція оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону [запропоновано автором]

Дослідимо детально кожен елемент запропонованої концепції оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону.

Податкова система України орієнтована здебільшого на фіскальну функцію без надання належної уваги регулюючій, що негативно впливає на економічну активність, а отже свідчить про необхідність змін у податковому регулюванні. Зміни в майновому оподаткуванні повинні відбуватися з дотриманням принципів економічної ефективності, прозорості, адміністративної простоти, гнучкості, політичної відповідальності та справедливості, що забезпечить збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів і внаслідок виведення економіки з тіні.

Також необхідно визначити перелік критеріїв, які повинні висуватися до побудови оптимізаційного механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону. На наше переконання, до зазначені критерії (підходи до вибору складників системи місцевих податків і зборів) повинні бути сформульовані таким чином:

1. Забезпечення надходжень коштів у достатніх обсягах та їх справедливий розподіл. Надходження від податкових платежів повинні бути відчутними для місцевих органів влади в загальному обсязі їх фінансових ресурсів, а потреби місцевого бюджету мають задовольнятися здебільшого за рахунок надходжень від місцевих податків та зборів.

2. Невеликі виконавські та адміністративні витрати.

3. Вплив місцевих податків і зборів на соціальну поведінку суспільства не має бути істотним та не повинен сприяти переміщенню податкових баз. Саме через це найбільш раціональними місцевими податками є податки на майно та податки з доходів, тому обсяг місцевих податків необхідно пов'язати з рівнем надання місцевих послуг.

4. Для забезпечення необхідного рівня ефективності витрат потрібно, щоб місцеве оподаткування сприяло збереженню оптимального рівня видатків органів місцевого самоврядування.

Вибір тих чи інших механізмів удосконалення системи місцевих податків і зборів повинен відповідати основним поставленим задачам:

- спрямування на створення міцної фінансово-економічної бази місцевого самоврядування;
- забезпечення зростання доходів суб'єктів економічної діяльності (доходів домогосподарств і розміру прибутків підприємств), що є чинником розширення бази оподаткування;
- укріплення ринкових механізмів саморегуляції;
- зменшення державного впливу на розвиток промислових регіонів та економічної системи.
- створення сприятливого середовища оподаткування для активізації підприємницької діяльності;
- раціоналізація податкового навантаження на галузь економіки відповідної території з урахуванням зрівноваженої бюджетної системи.

Далі детально зупинимося на конкретних напрямках оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону:

1. Ситуація, яка сьогодні є у сфері наповнення місцевих бюджетів місцевими податками і зборами, насамперед пов'язана з наданням низки пільг щодо оподаткування, і, як правило, такі пільги недостатньо обґрунтовані. Значна кількість пільг, що стосуються оподаткування в регіоні, є причиною недостатнього надходження до місцевого бюджету значних бюджетних коштів, що, своєю чергою, відображається на рівні соціального забезпечення населення [88].

Однак це не означає, що необхідно скасовувати всі пільги, потрібно здійснювати лише повне та детальне регулювання процедури надання пільг, обґрунтовано визначати перелік суб'єктів господарювання, що мають право на отримання таких пільг, та виконувати посилений контроль над наданням пільг. В Україні сільські та селищні ради становлять 91% місцевих рад, але майже ніхто з них не має серйозних об'єктів оподаткування. Зважаючи на це, деякі вчені притримуються думки, що місцеві податки і збори не виконують

свої функції відповідним чином. Це підтверджує нагальність реформування системи місцевих податків і зборів, а головний акцент повинен бути зосереджений на зміцненні фінансової бази органів місцевого самоврядування як гарантії ефективної роботи територіальних громад [89].

2. Закріплення на законодавчому рівні механізму регулювання процедури адміністрування місцевих податків і зборів в Україні надало необхідне правове поле для їх функціонування, проте створення повноцінного та фінансово незалежного інституту місцевого самоврядування неможливе без їх подальшого вдосконалення. Відзначимо, що нормативно-правові акти, які є основоположними для створення податкової системи, у неповному обсязі реалізовані в Україні. Систему місцевих податків і зборів необхідно вдосконалювати відповідно до обґрунтованих у зарубіжній та вітчизняній фінансовій практиці основ оптимального оподаткування.

Для вдосконалення системи місцевих податків і зборів необхідно:

2.1. Зважаючи, що сьогодні в Україні місцеві податки та збори майже не виконують ані регулюючої, ані фіскальної функцій, оскільки сільські й селищні ради (які займають 91% від загальної кількості місцевих рад) не мають жодного серйозного об'єкта оподаткування, то основу місцевого оподаткування мають становити майнові податки: податок на транспортні засоби і податок на майно. Необхідно надати податку на доходи фізичних осіб статусу місцевого, саме тоді вони будуть відігравати істотну роль у формуванні доходної частини бюджетів місцевого самоврядування.

Світова практика свідчить, що в більшості випадків громадяни власноруч сплачують податок на свої доходи, що дає змогу їм більш чітко визначати, який обсяг свого доходу вони віддають до бюджету, і відповідно загострює несприйняття фактів неефективного використання бюджетних коштів. Більш чітке розуміння свого вкладу до бюджету стимулювало б відповідальність громадян за обсяг бюджетних послуг, який вони споживають, та спонукало до активних дій щодо контролю за витрачанням коштів місцевих бюджетів.

Вважаємо за необхідне наділити права ОМС України самостійно визначати ставки ПДФО, впливати на їх значення та встановлювати додаткову муніципальну ставку ПДФО. Регулювання ставки ПДФО на місцевому рівні дозволяє ОМС спрямовувати свої дії на залучення до місцевих бюджетів такого обсягу коштів, який необхідний для виконання всіх соціальних зобов'язань і забезпечення сталого розвитку територій, у тому числі на інноваційній основі, залучення населення на свою територію та врахування його потреб під час формування місцевих бюджетів.

Таким чином, до заходів щодо удосконалення адміністрування ПДФО в Україні відносимо такі:

- запровадження загальнообов'язкового декларування доходів громадянами;
- сплата податку за місцем реєстрації (проживання) громадян, а не суб'єктами господарювання - працедавцями та іншими вигодонадавачами за їхньою юридичною адресою;
- закріплення на 4 законодавчому рівні права ОМС самостійно встановлювати муніципальну надбавку до ПДФО, яка буде діяти протягом одного або кількох бюджетних на території конкретної громади (межі ставок такої надбавки не обмежуються, проте встановлюються для реалізації певних цілей (програм, проектів) за результатами громадських обговорень в залежності потреб громади).

2.2. Функціонування спрощеної системи оподаткування (єдиного податку), є необхідним та дієвим інструментом розвитку регіонів, тому основними напрямками розвитку даної системи має стати:

- уніфікація всіх податків і в тому числі єдиного соціального внеску, що сплачують спрощенці, у один дійсно єдиний податок для спрощення процесу розрахунку сум зобов'язань та зменшення витрат часу на звітування про результати діяльності;
- заміна усіх форм звітності, які змушені подавати контролюючим органам платники єдиного податку, однією універсальною формою звіту;

- встановити можливість перевірки діяльності фізичної особи-підприємця, що перебуває на спрощеній системі оподаткування тільки за умови порушення норм законодавства (щодо надання звітності та/або порушення строків сплати податку).

2.3. Оптимізаційні механізми формування місцевих податків промислового регіону вимагають також і вдосконалення майнового оподаткування.

На сьогодні в Україні бюро технічної інвентаризації та Державне агентство земельних ресурсів України передають функцію щодо державної реєстрації прав власності на нерухоме майно органам Державної реєстраційної служби України. Проте для запровадження в Україні системи адміністрування податку на нерухоме майно на більш прогресивній основі - його вартості - цілий ряд аспектів у вітчизняному законодавчому полі ще має бути переглянутий і доопрацьований.

Розглянемо тепер більш детально методики встановлення податкової бази з податку на нерухоме майно за вартістю нерухомості, які базуються: на ринковій вартості нерухомості; на орендній вартості нерухомості; на кадастровій вартості.

Ринкова вартість нерухомості або її частина (адвалорний податок) прийнята за базу оподаткування в найбільш розвинених постіндустріальних країнах, а саме: в США, Канаді, Японії. Високий рівень якості адміністрування податку в цих країнах досягнуто за рахунок розробки та використання фіскального кадастру нерухомості, в якому об'єднано інформацію про земельні ділянки і розташовані на них об'єкти нерухомості, а також упровадження автоматизованої системи масового оцінювання нерухомості задля справедливої та ефективної оцінки групи об'єктів нерухомого майна, що належать до визначеної юрисдикції, для обчислення податку на нерухомість [88]. Використання масового оцінювання нерухомості дозволяє зробити оподаткування нерухомості максимально справедливим з точки зору об'єктивного розподілу податкового

навантаження в умовах перманентних змін на ринку нерухомості та в економіці країни. При цьому ОМС при складанні проекту бюджету на наступний рік мають змогу встановити саме таку податкову ставку, яка необхідна для забезпечення потреб територіальної громади в коштах на здійснення відповідних видатків.

Іншою поширеною системою оподаткування нерухомого майна є система, в якій за базу оподаткування взято орендну вартість нерухомості, яка використовується у Великій Британії, Іспанії, Португалії, Греції, Франції та їх колишніх колоніях - Індії, Таїланді, Тунісі. Ця система відрізняється від попередньої тим, що за базу приймається не повна вартість об'єкта нерухомості, а потенційна вартість оренди такого об'єкта. Застосування такої податкової бази або є наслідком історичного розвитку держави (Велика Британія та її колишні колонії), або залежить від особливостей формування державного кадастру, в якому орендна вартість відображається як цінова характеристика об'єкта нерухомості (Іспанія, Португалія, Греція) [89].

Кадастрова вартість нерухомого майна як база оподаткування використовується у Франції (Гогсієге), ФРН, Швеції. Система адміністрування податку на нерухомість у цьому разі базується на тому, що вартість нерухомості відображається в державному кадастрі, який характеризується детально відпрацьованими процедурами ведення обліку об'єктів нерухомості, високою точністю визначення меж землеволодінь та гарантіями зареєстрованих прав. Відмінною рисою групи країн, де як база оподаткування використовується кадастрова вартість, є те, що збір інформації, аналіз і оцінку нерухомості здійснює державний кадастровий орган, тоді як у країнах, де за базу оподаткування прийнято ринкову вартість, цими питаннями займаються різні установи (реєстраційні, оціночні, страхові компанії), хоча переоцінка кадастрової вартості нерухомості і проводиться кожні 3 - 5 років [88]. Варто відмовитись від застосування інвентаризаційної вартості нерухомого майна для цілей оподаткування, що здійснюється за методиками оцінювання, які встановлені бюро технічної

інвентаризації, оскільки вона не відображає ринкової вартості об'єктів оподаткування та вже зараз слугує підґрунтям для мінімізації податкових зобов'язань при відчуженні нерухомості, зокрема з ПДФО, державного мита та щодо внесків до Пенсійного фонду. Методики інвентаризаційної оцінки в умовах розвитку ринкових відносин, коли на вартість об'єктів переважно впливає місце їх розташування, а не технічні характеристики, себе дискредитували. А інвентаризаційна вартість у рази, а деколи навіть у десятки разів, відрізняється від ринкової вартості.

2.4. Потребує і вдосконалення системи оподаткування туристичним збором. Крім детінізації показників кількості надавачів і отримувачів туристичних послуг, зростанню фіскальної результативності відповідного збору могла б посприяти зміна бази його нарахування. Зокрема доцільним є застосування податкової ставки за один день проживання (ночівлі), що запобігатиме ухиленню суб'єктів господарювання, які надають послуги з тимчасового проживання (ночівлі), від перерахування всієї суми туристичного збору до місцевих бюджетів шляхом заниження вартості надання послуг із тимчасового проживання.

3. Під час закріплення переліку місцевих податків та зборів необхідно й у подальшому поширювати практику наділення місцевих рад правом самостійно запроваджувати (у межах, визначених законом) перелік місцевих податків і зборів, які з найвищою ефективністю будуть стягуватися на відповідній території, та відмовлятися від тих, які не мають відповідної бази оподаткування.

4. Виробити стабільну законодавчу базу місцевого оподаткування для зростання податкових надходжень до міських бюджетів за рахунок удосконалення системи оподаткування, у тому числі запровадження науково-обґрунтованих, перевірених на практиці місцевих податків і зборів, перелік податкових пільг, які б не тільки забезпечували оптимальні фінансові надходження, а й були б стимулом для розвитку підприємництва та виробництва, підвищення добробуту населення, активного пошуку

ефективних методів та форм вирішення завдань соціально-економічного розвитку. Вдосконалити структуру податкових органів та забезпечити отримання їх фахівцями відповідної кваліфікації шляхом створення дієвої системи підготовки й підвищення кваліфікації кадрів, ураховуючи працівників органів місцевого самоврядування, що пов'язані зі справлянням місцевих податків і зборів.

5. Посилити роботу із зростання правової культури населення, пов'язану з роз'ясненням податкового законодавства, значимості своєчасної та повної сплати податків, а також можливої відповідальності в разі ухилення від їх сплати;

Виконання цих вимог є фундаментом створення міцної й стабільної системи місцевих податків і зборів, яка сприятиме ефективній реалізації регіональної політики і забезпечить фінансову стійкість відповідних територій. Реформування місцевих податків і зборів повинно здійснюватися для максимізації та стабілізації доходів місцевих бюджетів, редагування дій ринкових механізмів, зважати на інтереси регіонів та, виконання соціально справедливої податкової політики. Враховуючи зазначене виникає нагальність розробки неупередженої та незалежної податкової безпеки регіонів, яка буде враховувати регіональні особливості.

3.3. Регіональна податкова безпека як пріоритет розвитку промислових регіонів України

У контексті проведеного дослідження слід зазначити, що вузловим питанням сьогодення є визначення не тільки концепції оптимізації місцевого оподаткування в Україні, а і вдосконалення механізму податкової безпеки регіонів, який враховував би конкурентні переваги кожного окремого регіону.

В Україні диспропорції фінансово-економічної системи значною мірою зумовлені високим рівнем ризиків та загроз несприятливого податкового

середовища, що, зокрема, породжує вектор збільшення податкового боргу (за три останні роки зріс майже в 4 рази, надмірне податкове навантаженням, низький рівень податкових надходжень, значне зменшення платників податків, що дозволяє стверджувати про низький рівень податкової безпеки на всіх рівнях економіки.

Поняття податкової безпеки має консолідувати податкові інтереси як держави, регіону, галузі, так і бізнесу, громадських організацій та кожного окремого громадянина. Адже процес забезпечення (створення, реалізації та вдосконалення) податкової безпеки відбувається на всіх рівнях економіки (макро-, мезо-, мікро-), кожен з яких відрізняється складом суб'єктів, способом та методом комунікацій з нижчими та вищими рівнями (рис. 3.4.).

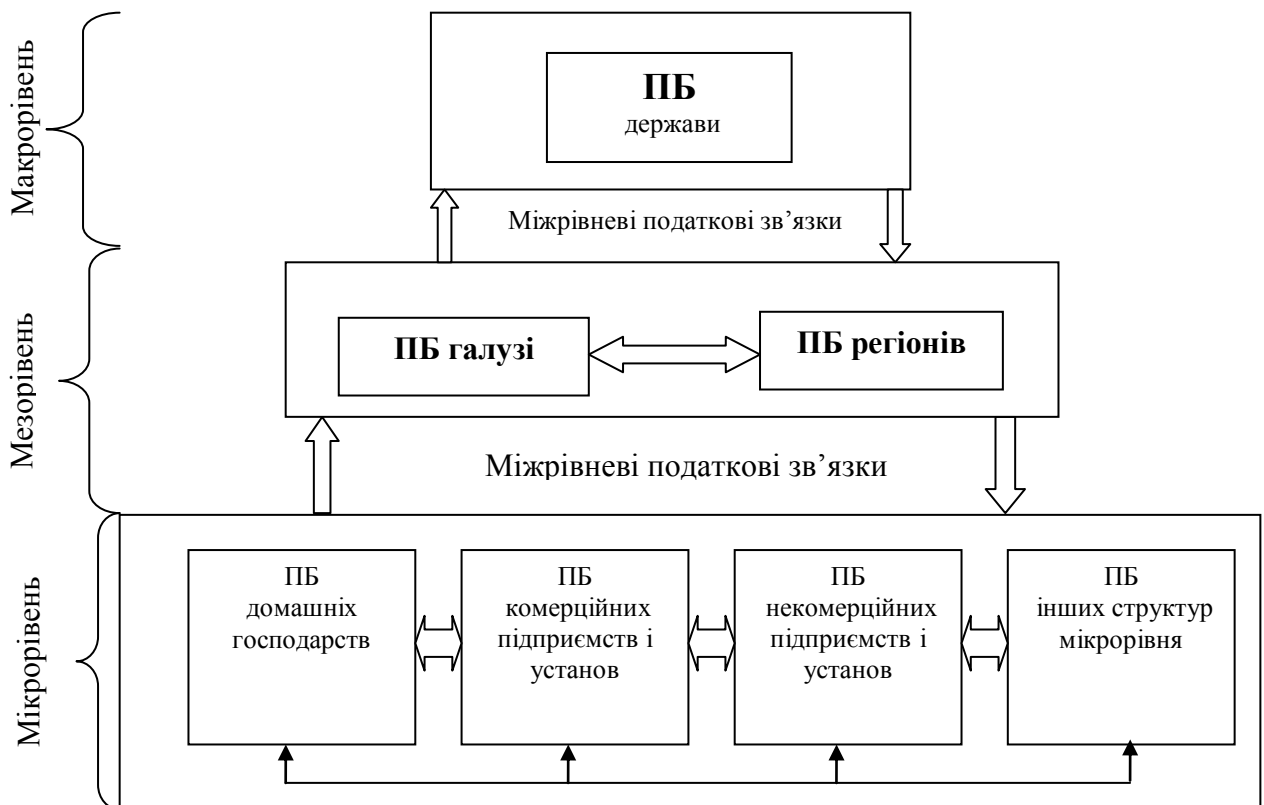

Рис. 3.4. Податкова безпека (ПБ) за рівнями економічної системи

Частина податкової безпеки, яка сформована на нижчому рівні, створює відповідні можливості та здатності, які спрямовуються на більш

високі рівні в процесі розподілу, а створений на вищому рівні податкової безпеки в процесі перерозподілу обов'язково передається на нижчий рівень.

Від стану створення, реалізації та постійного вдосконалення податкової безпеки макrorівня (ПБ держави) залежить ефективність створення відповідної безпеки у мезорівня (ПБ галузі та регіону), що в свою чергу сприяє функціонуванню мікрорівня (ПБ домашніх господарств, ПБ комерційних підприємств і установ ПБ некомерційних підприємств і установ ПБ інших структур мікрорівня) і навпаки.

Як видно з наведеної схеми 3.4, в межах мікрорівня між суб'єктами, що оперують на ньому, створюються відповідні зв'язки та процеси, які можна охарактеризувати як внутриврівневі.

Отже, багаторівневість податкової безпеки дозволяє нам стверджувати, що податкова безпека одного рівня впливає на податкову безпеку іншого і здатний як гальмувати, так і стимулювати зростання фінансово-економічної безпеки в цілому.

Проведені дослідження свідчать, що в сучасній Україні спостерігається низький рівень податкової безпеки на усіх ієрархічних рівнях її формування. Ефективність існування національної податкової безпеки вагомо залежить від рівня зазначеної безпеки саме регіонів.

Проведений аналіз з соціально-економічної ситуації показує, що причини загроз національній податковій безпеці мають яскраво відбитий регіональний характер. Усі вони – як от падіння обсягів промислового виробництва або безробіття, високий рівень заборгованості із заробітної плати, пенсій та соціальних виплат, слабка захищеність вітчизняних товаровиробників тощо – регіонально диференційовані. Тому подальший соціальний та економічний розвиток суспільства залежить від чіткої регіональної політики країни, до основоположних принципів якої мають бути включені вимоги щодо забезпечення регіональної податкової безпеки. Виходячи з цього, окремого розгляду потребує ще один рівень податкової безпеки – регіональний.

За економічних умов, що склались в державі органи місцевого самоврядування не мають суттєвого впливу на податкову сферу на рівні регіону, оскільки надходження від місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів є незначними та повноваження органів місцевої влади щодо встановлення місцевих податків і зборів є значно обмежені законодавством.

З метою прийняття державними органами обґрунтованих рішень необхідний моніторинг індикаторів (показників) податкової безпеки, який передбачає перш за все фактичне відстеження, аналіз і прогнозування найважливіших груп податкових показників:

- ефективність місцевого оподаткування;
- рівень податкових ризиків;
- ефективність податкової роботи на місцях.

Під податковою безпекою регіону, на наше переконання, слід розуміти ступінь захищеності податкових інтересів регіону, який досягається при ефективному податковому менеджменті в регіоні, оптимальному податковому навантаженні регіону та населення в регіоні та гранично можливій мінімізації ризиків, шляхом використання спеціальних методів та інструментів оцінки їх впливу на фінансово-економічну безпеку і ефективність розвитку регіону в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Отже, система податкової безпеки регіону має свої складові елементи. Внутрішні функціональні складові податкової безпеки регіонів і їх ключові компоненти слід розглядати як процес реалізації її функціональних складових з метою своєчасного виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім податковим загрозам, забезпечення захисту податкових інтересів регіону та досягнення максимального рівня фінансово - економічної безпеки (рис.3.5.).

Саме управління податковою безпекою регіонів є найбільш слабкою ланкою в фінансово-економічному механізмі багатьох українських промислових регіонів, і в той же час саме цим питанням не приділяється належної уваги.

Рис.3.5. Внутрішні функціональні складові регіональної податкової безпеки

На, нашу думку, концепція менеджменту регіональної податкової безпеки повинна ґрунтуватись на комплексному підході, що передбачає взаємодію процесного, ситуаційного та системного підходів управління.

Комплексний підхід передбачає, що елементи, утворюючі систему управління податковою безпекою регіону, не просто взаємозв'язані між собою, але і цей взаємозв'язок контролюється з метою збереження розбіжності в рівні значень її показників в межах допустимих величин.

Запропонований концепт комплексного підходу до системи управління податковою безпекою регіонів вимагають створення відповідно організаційно – економічного механізму забезпечення процесу управління відповідною безпекою, основними складовими якого є: ціль, задачі, принципи та методи управління..

Ціль управління податковою безпекою регіонів доцільно сформулювати таким чином: забезпечення захищеності регіонів від

внутрішніх і зовнішніх податкових загроз в результаті реалізації заходів, спрямованих на запобігання та протидію негативним впливам на фінансово-економічну безпеку регіону за різними податковими аспектами діяльності (податкового менеджменту, податкового навантаження та податкових ризиків), що буде відповідати стратегічним цілям розвитку регіону.

Відповідно до сформульованої цілі необхідно визначити перелік задач, які постають перед системою управління податковою безпекою регіону. На наше переконання, задачі забезпечення податкової безпеки на рівні регіону повинні бути сформульовані таким чином:

1. Обґрунтування доцільності і необхідності створення, реалізації та вдосконалення системи забезпечення податкової безпеки шляхом виявлення існуючої або потенційної податкової захищеності в регіоні.

2. Розробка і впровадження ефективного податкового менеджменту в регіоні, який спрямований на формування ефективної податкової політики та на здобуття конкурентних переваг в податковій конкуренції між суб'єктами господарювання, сприятиме збереженню та укріпленню високого рівня податкової культури, пристосованих до вимог податкового законодавства з метою досягнення податкової стратегії. Впроваджений податковий менеджмент в регіоні має стимулювати виробництво, інноваційну діяльність на місцях.

3. Оптимізація і збалансованість податного навантаження, максимально використовуючи позитивні можливості, які складаються в внутрішньому та зовнішньому середовищах. Надмірне податкове навантаження є негативним фактором податкової політики регіону, яке не дає нормально функціонувати регіональним підприємствам, стримує ділову активність, відволікає обігові кошти суб'єктів господарювання. Основна мета оптимізації рівня податкового навантаження на рівні регіону не повинна зводитися до абсолютної мінімізації податкових платежів, вона полягає в активному впливі на створення середовища оподаткування, сприятливого для активізації підприємницької діяльності.

4. Оптимізація рівня податкових ризиків шляхом використання спеціальних методів та інструментів оцінки їх впливу на фінансово-економічну безпеку і ефективність розвитку регіонів. Податковий ризик – це ймовірність виникнення потенційної загрози для регіонів щодо недоотримання податків та стримування виробництва.. Система ефективного управління податковим ризиком повинна включати ідентифікацію не лише джерел ризику, а й його виду та шляхів мінімізації. Для регіонів найбільш значущими є такі види податкових ризиків: ризик несплати податків, ризик ухилення від оподаткування та ризик посилення податкового навантаження.

5. Постійна підтримка ефективно сформованої податкової безпеки регіону шляхом створення відповідної системи управління, яка буде відповідати стратегічним цілям фінансово-економічної безпеки.

Система управління податковою безпекою регіонів повинна відповідати визначеним принципам (цілеспрямованості, ефективності, комплексності, наукової обґрунтованості, гнучкості, адаптивності, систематичності, своєчасності, безперервності), охоплювати функції (діагностика, планування, мотивація, забезпечення (організація), моніторинг та контроль), а також функціонувати за допомогою конкретних методів управління та враховувати регі.

Механізм управління податковою безпекою регіону повинен функціонувати за допомогою конкретних методів управління, що включають три традиційні групи методів управління з наступними ознаками: за напрямом дії (прямі та непрямі); за шляхом впливу (адміністративні, економічні, технічні та соціально-психологічні); за характером впливу (активні та пасивні). Застосування перелічених методів в комплексі з обраним стилем менеджменту є основою стабільного функціонування системи управління податковою безпекою регіону та досягнення поставлених цілей.

Підсумовуючи зазначимо, що процес управління податковою безпекою на рівні регіону повинен характеризуватися одним із напрямків його

фінансово-економічної безпеки та враховувати конкурентні переваги кожного окремого промислового регіону для забезпечення соціально-економічного динамічного розвитку.

Висновок до розділу 3

Результати проведеного в третьому розділі дослідженні дали змогу зробити певні висновки та узагальнення щодо напрямів оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів:

1. Сформовано кореляційно-регресійну модель залежності валового регіонального продукту та обсягів надходжень місцевих податків та зборів за період 2017-2019 рр. у вигляді залежності $y = 2514072,1 + 40,42x$ ($R^2 = 0,9968$), яка засвідчила високу значущість місцевого оподаткування в економічних процесах промислових регіонів.

2. Систематизовано та обґрунтовано низку причин щодо місцевого оподаткування, які знижують можливості розвитку промислових регіонів: низька питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів; наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів; невисокий рівень добровільності сплати місцевих податків і зборів, відсутність законодавчо встановленого механізму впровадження на місцевому рівні ексклюзивних платежів.

3. В межах проведеного дослідження запропонована концепція оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону, яка включає організаційно – економічний механізм забезпечення оптимізаційного процесу формування місцевих податків і зборів (критерії, принципи та задачі) та напрямки оптимізації зазначеного механізму.

4. Визначено, що необхідними є подальші реформаторські дії, такі як: удосконалення законодавчої бази справляння місцевих податків і зборів; оптимізація механізму надання пільг; удосконалення механізму формування місцевих податків (обґрунтовано, що до місцевих податків має бути

віднесений податок з доходів фізичних осіб); розширення повноважень МТГ щодо місцевого оподаткування; проведення роботи з підвищення правової культури населення.

5. Обґрунтовано доцільність розроблення на регіональному рівні податкової безпеки як пріоритет розвитку промислових регіонів України та розроблено організаційно – економічний механізму забезпечення процесу управління відповідною безпекою.

ВИСНОВКИ

У роботі досліджені теоретико-методологічні та науково-практичні засади місцевого оподаткування на регіональному рівні та розроблено прикладні рекомендації щодо напрямів оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислових регіонів. Висновки теоретико-методологічного та науково-прикладного характеру зводяться до такого:

1. Змістовно-критичний аналіз теоретичних концепцій регіонального розвитку дозволив систематизувати їх за такими напрямами: неокласичні теорії, теорії кумулятивного росту, теорії конкурентних переваг регіону та сучасні теорії. Встановлено, що епіцентр сучасних теорій та парадигм регіонального розвитку зміщується на врахування індивідуальних інтересів регіонів з одночасним перенесенням ваги відповідальності на органи місцевого самоврядування і підвищення їх ролі в розв'язанні проблем соціально-економічного розвитку регіонів. Такий концепт передбачає, що економічне зростання генерується всередині системи і є прямим результатом внутрішніх процесів, а фінансова самодостатність є необхідною умовою розвитку регіону.

2. Встановлено, що фінансовими домінантами економічного зростання стає внутрішній (ендогенний) потенціал регіону, який, в існуючих умовах, здатний забезпечувати позитивну динаміку його розвитку та створювати конкурентне середовище. Такий підхід до розвитку регіонів базується на ефективній спеціалізації регіонів, рівномірному і збалансованому розвитку територій, оптимізації системи влади, недопущені зростання регіональних асиметрій та передбачає зростання ролі регіональних і місцевих органів влади на основі розвитку сучасних інститутів децентралізованого управління.

3. Доведено, що базовим теоретично-науковим постулатом, на якому доцільно формувати концепцію місцевого оподаткування є теорія регіонального саморозвитку. Місцеве оподаткування має стати регулятором економічних процесів промислового регіону, у його межах необхідно

забезпечити реалізацію всіх критеріальних вимог, властивих загальносвітовій податковій політиці.

4. Проведені дослідження понятійно-категоріального інструментарію дозволили з'ясувати: сутність, принципи та функції, а також механізм формування місцевих податків і зборів. До місцевих податків та зборів відносяться: плата за землю; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортний податок; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір. Весь спектр відносин, що виникають у сфері справляння місцевого оподаткування, регламентовано ПКУ .

5. Визначено, що складовими елементами функціонування органів місцевого самоврядування промислових регіонів орієнтирами розвитку є правова компетенція, легітимність і достатні фінансові ресурси. Важливою ознакою фінансової незалежності місцевого самоврядування промислових регіонів є можливість останніх впроваджувати та визначати порядок сплати місцевих податків і зборів, впливати на визначення їх бази оподаткування, встановлювати граничні розміри податкових ставок і звільняти від сплати певні категорії платників податків.

6. Достатнє фінансове забезпечення місцевого самоврядування промислових регіонів є найбільш прагматичним кроком на шляху до підвищення соціально-економічного розвитку, а формування ефективного механізму місцевого оподаткування промислового регіону визначає рівень розвитку регіону

7. Дослідження регіональних особливостей розвитку промисловості України дозволяє сформулювати такі підсумки: криза у виробництві однаково вплинула на всі промислові регіони, а розвиток національної промисловості не спирається на посилення ролі знань, інновацій та інформаційних технологій як “драйверів” економічного зростання.

8. Проведені дослідження механізму функціонування та адміністрування місцевого оподаткування в Україні дозволили встановити

переваги та недоліки місцевих податків та зборів. Ключові аспекти звели до такого:

єдиний податок за своїми природою і змістом призначений і спрямований на підтримку та розвиток саме малого та середнього бізнесу, ініційованого саме фізичними особами, але має недоліки: інструмент агресивного планування і ухилення від оподаткування; розрахунки повинні здійснювати виключно в грошовій формі та сума єдиного податку не залежить від прибутковості суб'єкта (результатів діяльності);

як ресурсний податок, плата за землю на протигагу прибутковим податкам має значні переваги у фіскальному сенсі й аспектах адміністрування. До недоліків земельного оподаткування слід віднести певну обмеженість регулюючої функції через нееластичність надходжень, оскільки обсяг надходжень податку не залежить від доходів, які отримують платники. Це, у свою чергу, в умовах зростання загального обсягу доходів суб'єктів господарювання та громадян залишає бюджет без додаткових надходжень;

ПКУ закріплений механізм встановлення податкової бази податку на нерухоме майно за площею нерухомості, який, вважаємо, недосконалим та в перспективі в Україні система адміністрування податку на нерухоме майно повинна відбуватися на більш прогресивній основі - його вартості.

9. Дослідження надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів в Україні в регіональному розрізі дозволяє стверджувати, що динаміка їх надходжень має зростаючу тенденцію до абсолютного нарощення в розрізі всіх регіонів. Найбільший приріст надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів спостерігався: в 2017-2018 рр. у Волинській (24,9%) та Київських (19,4%) областях; в 2019-2018 рр. у Київській (25%) та у Волинській (24,6%) областях. Найменший приріст надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів засвідчили: в 2017-2018 рр. у Дніпропетровській (5,6%) та Запорозькій (10,3%) областях; в 2019-2018 рр. у Запорозькій (11,9%) та у Вінницькій (16,1%) областях.

Проведене дослідження дало змогу встановити чинники, які впливали

на зростаючу динаміку надходжень місцевих податків і зборів: інфляція та зростання номінальної мінімальної заробітної плати.

Констатовано недостатній вплив місцевих податків і зборів на обсяги дохідної частини місцевих бюджетів: найбільша частка надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів припадала на Київську (20,2%), Одеську (16,9%) та інші області з найбільш розвиненим промислово-підприємницьким середовищем, а найменша частка надходжень у 2019 рр. за аналогічним показником спостерігалася у Закарпатській (7,2%) та Волинській (7,7%), тобто у регіонах із найменшим рівнем промислового розвитку областях. засвідчують показники.

10. Отримані результати дають підстави стверджувати, що у структурі надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів всіх регіонів переважають надходження від:

податків на майно: їх частка в надходженнях місцевих податків по Україні в середньому у 2017 року становила 54,6%, у 2018-2019 рр. – 51-52%. При цьому найбільшими є надходження від земельного податку (90% від надходжень податку на майно); частка податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, становить лише близько 9%;

єдиного податку: у 2017 року становила 46%, у 2018-2019 рр. – 47,9%-48,4%. При цьому майже 70% єдиного податку сплачено фізичними особами-підприємцями.

11. Туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів не відігравав значного фіскального значення у жодному з регіонів України, адже їх частка в надходженнях місцевих бюджетів не перевищувала 1%.

12. Ефективність справляння місцевих податків та зборів оцінювалася за допомогою двох показників:

податкового навантаження щодо місцевого оподаткування регіонів: розрахунки засвідчили нерівномірність у його розподілі, зокрема, найвище податкове навантаження притаманне Одеській області (2,5%),

Кіровоградській області (2,3%) та Миколаївській області (2%). Найменший показник зафіксовано у Дніпропетровській, Київській. Отже,- порушується один із основних принципів оподаткування – принцип рівномірності: області із великим промисловим, фінансовим потенціалом зазнають менше податкове навантаження, аніж регіони, що традиційно є аграрними чи економічно менше розвинутими;

податкового тягаря щодо місцевого оподаткування на одну особу в регіоні. Досліджені розрахунки дозволяють зробити наступні підсумки, що населення регіонів, які мають високий рівень економічного та промислового розвитку: Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Харківська Київська області, сплачувало від 2,8% до 3,3% місцевих податків та зборів із власних доходів. Натомість в решті областей населення регіонів сплачувало з кожної гривні отриманих доходів значно менше від 1,9% до 2,5%.

Зазначена нерівність в оподаткуванні створює проблему проведення ефективної політики, яка дала б змогу регіонам інтенсивно розвиватися. Отже, не дивлячись на те, що сильніші регіони де-факто зменшували офіційні фінансові можливості, населення сплачувало грошових одиниць місцевих податків і зборів з однієї гривні наявного доходу набагато більше.

Розриви в податковому навантаженні, виявлені нами, видаються неприпустимими, так як порушується один із основних принципів оподаткування – принцип рівномірності. В майбутньому ці регіони в особі їх мешканців й органів місцевого самоврядування не будуть зацікавлені в збільшенні надходжень місцевих податків і зборів, оскільки відсутній чіткий механізм мотивування промислових регіонів. Тому необхідні структурні зрушення у підсистемі місцевого оподаткування, котрі виправили б констатовані тенденції.

13. В роботі сформовано кореляційно-регресійну модель залежності валового регіонального продукту та обсягів надходжень місцевих податків та зборів за період 2017-2019 рр. у вигляді залежності $y = 2514072,1 + 40,42x$

($R^2=0,9968$), що свідчить про високу значущість місцевого оподаткування в економічних процесах промислових регіонів.

14. Систематизовано та обґрунтовано низку причин щодо місцевого оподаткування, які знижують можливості розвитку промислових регіонів: низька питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів; наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів; невисокий рівень добровільності сплати місцевих податків і зборів, відсутність законодавчо встановленого механізму впровадження на місцевому рівні ексклюзивних платежів.

15. В межах проведеного дослідження запропонована концепція оптимізації механізму формування місцевих податків і зборів промислового регіону, яка включає організаційно – економічного механізм забезпечення оптимізаційного процесу формування місцевих податків і зборів (критерії, принципи та задачі) та напрямки оптимізації зазначеного механізму.

16. Визначено, що необхідними є подальші реформаторські дії, такі як: удосконалення законодавчої бази справляння місцевих податків і зборів; оптимізація механізму надання пільг; удосконалення механізму формування місцевих податків (обґрунтовано, що до місцевих податків має бути віднесений податок з доходів фізичних осіб); розширення повноважень МТГ щодо місцевого оподаткування; проведення роботи з підвищення правової культури населення.

17. Отже, для посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів необхідно здійснювати подальше реформування податкового законодавства в частині наповнення місцевих бюджетів та посилення їх фінансової самостійності. Потрібно створити таке податкове законодавство, яке б стимулювало виробництво, інноваційну діяльність на місцях.

18. Обґрунтовано доцільність розроблення на регіональному рівні податкової безпеки як пріоритет розвитку промислових регіонів України та удосконалено систему управління регіональною податковою безпекою, яка

повинна відповідати визначеним принципам (цілеспрямованості, ефективності, комплексності, наукової обґрунтованості, гнучкості, адаптивності, систематичності, своєчасності, безперервності), охоплювати функції (діагностика, планування, мотивація, забезпечення (організація), моніторинг та контроль), а також функціонувати за допомогою конкретних методів управління та враховувати конкурентні переваги кожного окремого регіону.

19. Констатовано, що процес управління податковою безпекою на рівні регіону повинен характеризуватися одним із напрямків його фінансово-економічної безпеки та враховувати особливості кожного окремого промислового регіону для забезпечення соціально-економічного динамічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» – Львів, 2016. – 264 с.
2. Андрущенко О. Ю. Вплив фіскальної децентралізації на економічний розвиток держави: Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2017. – № 1 (40) – С.73-78
3. Андрущенко В. Л. Фінансова думка заходу в ХХ столітті: Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів – Львів : Каменяр, 2000. – 303 с.
4. Андрущенко В. Л. Фіскальне адміністрування як наука і мистецтво: Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 27–35.
5. Анкинсон Э. Лекции по экономической теории государственного сектора. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 577 с.
6. Антоньгева Г. П. Проблеми фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні : Бюджетна реформа в Україні: проблеми та шляхи їх розв'язання : міжнар. наук.-практ. конференція. Київ, 25–26 травня 2001 р. – К., 2001. – С. 220–225.
7. Артеменко В. Про деякі підходи до реформування адміністративно-територіального устрою України: [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://csi.org.ua/?po=doc&doc_topic=710&lang=ukr&menu_id=793&lim_beg=10&id=26.
8. Байгузина Л. З. Формирование финансового потенциала региона с точки зрения синергизма : Молодой ученый. – 2015. – № 8(88). – С. 458-463
9. Баймуратов М. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні: Віче. – 2015. – № 12. – С. 14-17.
10. Безверхнюк Т. М. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні: монографія.. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2008. – 325 с.

11. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежні бачення держави – К. : Вид. дім «КМ академія», 2004. – 175 с.
12. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки. – К. :Либідь, 2000. – 654 с.
13. Боголепов Д. Краткий курс финансовой науки – Издательство «Пролетарий», 1925. – 281 с.
14. Борщ А. Г. Податковий потенціал та його вплив на міжбюджетне регулювання. Облік і фінанси АПК : науково - виробничий журнал. – 2011. – №4. – С. 112-116.
15. Буряковський В. В. Податки : навч. посіб. – Дніпропетровськ: Пороги, 1998. – 611 с.
16. Проект «Реформа місцевих бюджетів в Україні» – К., 2006. – 148с.
17. Вівчар О. Й. Децентралізація в Україні: стан та перспективи провадження реформи: Економічний форум. - 2018. - № 1. - С. 55-62.
18. Волохова І. С Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. - № 23. - Ч.2. – С. 51 - 54.
19. Волохова І. С. Місцеве оподаткування: реалізація загальних принципів: Економіка України. – 2014. – №12. – С. 74-86
20. Ганущак Ю. Місцеві податки: плата за право голосу:[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/597/53336/>.
21. Гизевиус В. Политика местного самоуправления в ФРГ: Фонд Фридриха Эберта, 1995. – 145 с.
22. Горохов В. Проблемні питання та перспективи розвитку справляння місцевих податків і зборів: Вісник податкової служби України. – 2004. – №40. – С. 59–61.
23. Грапко Н.В., Жаворонок А.В. Місцеве оподаткування в сучасних економічних умовах: Економіка та суспільство. 2017. № 9. С. 975–981. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/168.pdf.

24. Грабовскі М. Реформи системи оподаткування в країнах Вишеградської групи та значення цих реформ для ситуації в Україні:[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://led.org.ua/ukr/resources/library/examples/vishegrad/>.

25. Грачов О.В. Податкова безпека як невід’ємна складова економічної безпеки підприємства: Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010 –№29. –С.86-88

26. Грیشнова О.А. Людський розвиток: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 308с.

27. Данилов Д. В. Местные налоги и рента. – М.: Государственное финансовое издательство Союза ССР, 1969. – 87 с.

28. Державні фінанси: Теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі. Переклад з англ. – К. :Основи, 1998. – 542 с.

29. Диха М. В. Фіскальні інноваційні джерела вирішення проблем соціально-економічного розвитку України: Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 2., Т. 2. – С. 81-88

30. Довбенко М. Теорія суспільного вибору: Економіка України. – 2004. – № 10. – С. 83–86.

31. Доклад руководящего комитета местных и региональных органов власти (CDLR) о местном финансировании в Европе [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rels.obninsk.com/rels/Limited/Nsub/Me/0101/vt-2.htm>.

32. Дорогунцов С.І., Чернюк Л.Г, Борщевський П.П.. Соціально-економічні системи продуктивних сил регіонів України – К. : Нічлава, 2002. – С.93.;

33. Економічна демократія та розвиток місцевого самоврядування в Україні: зб. наук. ст.. – К. : НІСД, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Table/jalilo23/002.htm>.

34. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол. С. В. Мочерний та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 848 с.

35. Європейська хартія місцевого самоврядування. Ратифіковано Законом України № 452/97-ВР від 15.07.97. // «Офіційний вісник України». – 2015. – №24 (від 03.04.2015). – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036

36. Єфименко Т.І. Фіскальний простір антикризового регулювання: монографія. – К. : ДННУ - Акад. фін. управління, 2012. – 332с.

37. Загальні засади адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=60655&cat_id=42833.

38. Замасло О. Податкова складова економічної безпеки України в контексті євроінтеграції: Формування ринкової економіки в Україні. – 2017. – Вип.37, ч. 1. – С. 197-202

39. Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика: монографія.- Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. - 419 с.

40. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2015 року №2850 із змінами та доповненнями: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text>

41. Затонацька Т. Теоретична сутність та особливості формування фіскального простору: Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. 2016 – №3 (31)). – с. 119-125.

42. Керецман В.Ю. Регіональний моніторинг як інформаційно-аналітична база державного регулювання розвитку регіонів: Статистика України. – 2004. – №4. – С. 23-28.

43. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика): монограф. – К.: НІОС, 2000. – 348 с.

44. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Вехов. Ради України 28 червня 1996 р. – К. : «Феміна», 1996. – 64 с.

45. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 487 с.
46. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики в Україні: монограф. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
47. Круш П. В. Розвиток зовнішньої функції податкової діяльності Української держави в умовах глобалізації економіки . Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. – С. 93–97.
48. Кулишер И. М. Очерки финансовой наук. – Петроград: изд-во «Наука и школа», 1919. – 252 с.
49. Лаврів М. Б. Місцеві податки і збори як атрибут фінансової автономії органів місцевого самоврядування: Регіональна економіка. – 2003. – № 3. – С. 197–207.
50. Лебедев В. А. Местные налоги. Опыт исследования теории и практики местного налогообложения. – СПб. : Типография А. М. Вольфа, 1886. – 583 с.
51. Лексин И. В. Доходная база местных бюджетов. Дайджест-финансы. – 2005. – № 4. – С. 33–41.
52. Леонтьев М. Л. Низовой бюджет и общественное хозяйство в деревне. – М. : Государственное Финансовое Издательство Союза ССР, 1929. – 119 с.
53. Луніна І. О. Державні фінанси у перехідний період / І. О. Луніна. – Х. : «Форт», 2000. – 296 с.
54. Малий І. Й. Податки як інструмент державного регулювання економічних процесів / І. Й. Малий // Вісник ТАНГ. – 2000. – № 15. – Ч. 2. С. 23–27.
55. Міль Дж. С. Про свободу: Есе / Пер. з англ. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 436 с.
56. Мітіліно М. І. Основи фінансової науки / М. І. Мітіліно. – К. : Державне видавництво України, 1929. – 395 с.

57. Надьон Г.О., Харківський М.С. Перспективи розвитку системи місцевого оподаткування в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду. Часопис економічних реформ. 2010. № 3. С. 28–33.

58. Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь. – К., Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. – 76 с.

59. Нуреев Р. Теории развития: новые модели экономического роста (вклад человеческого капитала) // Вопросы экономики, 2000. - №9, - С.126-145.

60. Озеров И. Х. Основы финансовой науки. – М. : Типография т-ва И. Д. Сытина, 1914. – 364 с.

61. 51. Петриченко О. Система місцевих податків і зборів в Україні: Вісник податкової служби України. – 2018. – № 17–18. – С. 44-53.

62. Петренко Л.М. Податкова безпека в управлінні фінансовою безпекою підприємства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/32610491.pdf>.

63. Печуляк В. Гармонізація відносин контролюючих органів у сфері оподаткування та платників податків як один із напрямів податкової політики України / В. Печуляк // Підприємництво, господарство і право. – 2014. – № 4. – С. 130–134.

64. Письменний В. В. Адаптація зарубіжного досвіду оподаткування нерухомості у вітчизняну практику: Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 87–89.

65. Письменний В. В. Інституційні зміни системи розмежування повноважень в сфері місцевого оподаткування: Вісник Львівської державної фінансової академії. – 2006. – № 10. – С. 49–56.

66. Письменний В. В. Концептуальні підходи до визначення сутності податку: Наука молода. – 2009. – № 12. – С. 158–163.

67. Письменний В. В. Локальні податки і збори як економічна основа наповнення місцевих бюджетів: Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 1. – С. 70–80.

68. Письменний В. В. Місцеві бюджети у фінансуванні соціально-культурного розвитку регіонів: Наука молода. –2010. – № 14. – С. 123–128.

69. Письменний В. В. Місцеві податки і збори у формуванні доходів бюджетів Тернопільської області: Наука молода. –2016. – № 6. – С. 109–113.

70. Письменний В. В. Обґрунтування стимулюючої функції податків у державі з демократичними традиціями врядування: Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах економічної нестабільності: матер. наук. конф. проф.-викл. складу. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – С. 133–137.

71. Письменний В. В. Оподаткування надмірного багатства у контексті зниження величини соціальної нерівності в суспільстві. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка», 2010. – 380 с.

72. Письменний В. В. Оцінка ефективності справляння місцевих податків і зборів: Наукові записки. – 2006. – № 15. – С. 127–129.

73. Письменний В. В. Перспективи впровадження в Україні податку на нерухомість: Теорія & практика ринків. – 2009. – № 2. – С. 36–50.

74. Письменний В. В. Перспективи впровадження в Україні прогресивної форми оподаткування доходів фізичних осіб: Вісник Львівської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2009. – № 17. – С. 40–48.

75. Письменний В. В. Перспективи оподаткування надмірного багатства: Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ: матер. наук. конф. проф.-викл. складу, 14 квіт. 2011 р., Тернопіль. – Тернопіль : Видавничий центр «Вектор», 2011. – С. 54–60.

76. Письменний В. В. Податкова система України: сучасний стан і шляхи реформування: Світ фінансів. – 2009. – № 4. – С. 54–59.

77. Письменний В. В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України. монограф. – Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2011. – 196 с.

78. Письменний В. В. Податкова культура в умовах демократизації суспільства: Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2005. – № 10. – С. 231–239.

79. Письменний В. В. Податковий аспект зміцнення власної доходної бази місцевих бюджетів України: Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 2. – С. 61–70.

80. Письменний В. В. Податкові органи держави в системі управління оподаткуванням: Світ фінансів. – 2005. – № 3–4. – С. 75–86.

81. Письменний В. В. Пріоритети місцевої бюджетної політики у фінансуванні соціально-культурного розвитку демократичної держави: Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації. – Тернопіль : Економічна думка, 2011. – С. 155–157.

82. Письменний В. В. Реформування податкової системи України на сучасному етапі державотворення: Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах світової економічної кризи – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 108–111.

83. Письменний В. В. Розділ 12 «Місцеві податки і збори»: Стаття 265. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: – Ірпінь : НУДПСУ, 2010. – 804 с.

84. Письменний В. В. Стимулюючий характер оподаткування у контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду: Світ фінансів. – 2010. – № 3. – С. 137–142.

85. Пігенко В. Нотатки щодо оподаткування на місцевому рівні: – К. : Фонд «Україна – США». Програма сприяння парламентам України. – 5 с.

86. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

87. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран: пер. с англ. – М. : Междунар. отношения, 1993. – 1470с.

88. Портер М.Е. Конкуренция – Москва: Вильямс, 2005. – 608 с.

89. Проблеми місцевого самоврядування в Конституційному судочинстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pdp.org.ua/index.php?id=txt&a=922>.

90. Старостенко Н. В. Розподіл бюджетних ресурсів між рівнями влади: Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 38–45.

91. Сторонянська І. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку.- Львів: ІРД НАН України, 2009.- 392 с.

92. Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності регіону: Монографія – Львів: Ліга Прес, 2010. – 488с.

88. Тарангул Л. Л. Удосконалення податкової політики у контексті соціально-економічного розвитку регіонів : Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 8–16.

89. Тарангул Л.Л. Основні напрями удосконалення законодавчої бази оподаткування місцевими податками і зборами. Економіст. 2009. № 3. С. 18 - 22.

90. Хегрот С. Місьцеве управління у Швеції: Програма сприяння парламентам України. – 1993. – № 48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/catalog/analit/swe008.txt>.

91. Хопкінсон Л. Піддержка інновації на рівні регіонів и муниципалитетов: руководство для государственных служащих [Електронний ресурс]. – Великобритания: М.А. International Business. – 65 с. – Режим доступу: <http://eep.org.ua/files/MANUAL%204%20Feb%202013.pdf>.

92. Циммерманн Х. Муниципальные финансы: учеб. – М.: Издательство «Дело и сервис». – 2003. – 352 с.

93. Чорний М. П. Фіскальне адміністрування: навч. посіб. – Тернопіль: ТАНГ, 2002. – 172 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Обсяг реалізованої промислової продукції по регіонах
у січні-квітні 2019 року¹

	Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) без ПДВ та акцизу	
	млн.грн	у % до всієї реалізованої продукції
Україна	863883,3	100,0
Вінницька	27682,9	3,2
Волинська	10292,3	1,2
Дніпропетровська	163165,1	18,9
Донецька	102782,2	11,9
Житомирська	15602,1	1,8
Закарпатська	9118,6	1,1
Запорізька	67028,4	7,8
Івано-Франківська	23111,8	2,7
Київська	40419,0	4,7
Кіровоградська	10553,7	1,2
Луганська	8746,6	1,0
Львівська	34917,9	4,0
Миколаївська	21645,8	2,5
Одеська	20309,1	2,3
Полтавська	64205,9	7,4
Рівненська	14334,5	1,7
Сумська	15546,0	1,8
Тернопільська	6978,3	0,8
Харківська	66478,0	7,7
Херсонська	10309,3	1,2
Хмельницька	14785,3	1,7
Черкаська	25226,2	2,9
Чернівецька	5222,6	0,6
Чернігівська	10852,5	1,3
м.Київ	74569,2	8,6

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Аналіз змін відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України» щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» [№466-IX](#) від 16 січня 2020 року

Сутність змін	Умови чинної редакції	Умови попередньої редакції
<p>I. Зміни в частині повноважень органів місцевого самоврядування щодо податків та зборів: Стаття 12 ПКУ, якою визначаються повноваження сільських, селищних, міських рад та рад об'єднаних територіальних громад (далі - ОТГ) щодо місцевих податків та зборів, зазнала суттєвих змін, зокрема:</p>		
<p>1.1. Щодо процедур прийняття та оприлюднення рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів:</p>		
<p>визначено кінцеві терміни прийняття рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів.</p>	<p>Кінцевим терміном прийняття органами місцевого самоврядування рішень про встановлення місцевих податків та зборів є 15 липня року, що передують бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів (п.12.3 ст.12 ПКУ).</p>	<p>Відсутня норма, яка б чітко встановлювала термін прийняття рішення. Однак, було зазначено, що «у 10-денний строк з дня прийняття, але не пізніше 1 липня року, що передують бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та зборів змін до них, копія прийнятого рішення про встановлення місцевих податків чи зборів або про внесення змін до них повинна була бути надіслана до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та зборів в електронному вигляді». Отже, логічно, що прийняття рішення раніше мало відбуватися до 1 липня.</p>
<p>скасовано обов'язок щорічного прийняття рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів.</p>	<p>У рішенні про встановлення місцевих податків та/або зборів, а також податкових пільг з їх сплати, може не визначатися термін його дії. Саме у такому випадку рішення буде чинним до прийняття нового рішення. (абзац другий пп. 12.3.3 п.12.3 ст.12 ПКУ).</p>	<p>Рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів, податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів щорічно затверджувалося.</p>
<p>виключено норму щодо застосування мінімальних ставок податків та/або зборів у разі неприйняття рішень органом місцевого самоврядування.</p>	<p>Якщо до 15 липня року, що передують плановому бюджетному періоду орган місцевого самоврядування не прийняв рішення про встановлення відповідних місцевих податків та/або зборів, що є обов'язковими згідно з нормами Податкового кодексу, такі податки та/або збори справляються виходячи із норм ПКУ із застосуванням ставок, які діяли до 31 грудня року, що передують плановому бюджетному періоду (пп.12.3.5 п.12.3 ст.12). Якщо місцева рада планує змінити ставки місцевих податків та/або зборів, податкові пільги зі сплати місцевих податків і зборів, це потребує прийняття органом місцевого самоврядування нового</p>	<p>Якщо до 15 липня року, що передують плановому бюджетному періоду орган місцевого самоврядування не прийняв рішення про встановлення відповідних місцевих податків та/або зборів, що є обов'язковими згідно з нормами Податкового кодексу, такі податки та/або збори справляються виходячи із застосування мінімальних ставок податків та/або зборів</p>

	рішення або внесення змін до діючого рішення.	
Змінено терміни оприлюднення рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів.	Рішення про встановлення місцевих податків та/або зборів повинно бути офіційно оприлюднено до 25 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів або змін (плановий період) (пп.12.3.4 п.12.3 ст. 12 ПКУ).	
1.2. Щодо термінів надання інформації та звітності по місцевих податках та зборах:		
змінено терміни надання інформації щодо ставок та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів до контролюючих органів	ОМС у 10-денний строк з дня прийняття рішень, але не пізніше 25 липня року, що передує плановому бюджетному періоду, надсилають контролюючому органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків та/або зборів, в електронному вигляді інформацію щодо ставок та податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів та копії прийнятих рішень про встановлення місцевих податків та/або зборів та про внесення змін до таких рішень (пп. 12.3.3 п. 12.3 ПКУ). Форма, за якою в електронному вигляді подаватиметься інформація до контролюючих органів, затверджуватиметься Кабінетом Міністрів України.	
змінено терміни оприлюднення зведеної інформації про розмір та дату встановлення ставок місцевих податків	зведена інформація буде розміщуватися на офіційному веб-сайті Центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику (на сьогодні – це Державна податкова служба України) не пізніше 25 вересня поточного року. (абз.9 пп. 12.3.3 п.12.3 ст.12 ПКУ).	
доповнено перелік державних органів, до яких надається інформація про нормативну грошову оцінку земель.	ОМС у 10-денний строк з дня затвердження технічної документації з нормативної грошової оцінки земель, повинні направити в електронній формі не тільки до контролюючого органу, а також і до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, інформацію про нормативну грошову оцінку земель у порядку та за формою, затвердженими Кабінетом Міністрів України (абз.10 пп. 12.3.3 п.12.3 ст.12 ПКУ).	органи місцевого самоврядування у 10-денний строк з дня затвердження технічної документації з нормативної грошової оцінки земель, повинні направити в електронній формі до контролюючого органу інформацію про нормативну грошову оцінку земель у порядку та за формою, затвердженими Кабінетом Міністрів України (абз.10 пп. 12.3.3 п.12.3 ст.12 ПКУ).
встановлено терміни надання контролюючим органом звітності про суми нарахованих, сплачених	Звітність про суми нарахованих та сплачених податків та/або зборів, сум податкового боргу та надмірно сплачених до місцевих бюджетів податків та/або зборів на відповідних територіях в розрізі платників податків -	Термін було не визначено

податків/зборів, податкового боргу та переплат до місцевих бюджетів	юридичних осіб надаватиметься контролюючим органом за запитом органу місцевого самоврядування протягом 20 днів з моменту отримання ним запиту відповідно до порядку, затвердженого Мінфіном (абз. 7-8 пп. 12.3.3 п.12.3 ст.12 ПКУ).	
II. Зміни в оподаткуванні, які можуть бути використані в роботі органів місцевого самоврядування		
2.1. Зміни у розрізі основних податків:		
Єдиний податок		
Зменшено строки подання заяви у разі добровільного переходу платника єдиного податку III групи зі ставкою 5% на сплату єдиного податку за ставкою 3% та ПДВ	з 15 до 10 календарних днів до початку кварталу, в якому буде застосовано іншу ставку (пп. б пп.4 п.293.8 ст. 293 ПКУ)	до 15 календарних днів до початку кварталу, в якому буде застосовано іншу ставку (пп. б пп.4 п.293.8 ст. 293 ПКУ)
вилучено пільгу щодо звільнення від сплати земельного податку для платників єдиного податку I-III груп, які надають земельні ділянки та нерухомість в оренду. (пп. 4 п.297.1 ст.297 ПКУ).	платники єдиного податку цих груп зобов'язані сплачувати земельний податок за ділянки, які вони здають в оренду, а також за ділянки, на яких розташовані об'єкти нерухомості, що надаються в оренду	застосовувалась пільга щодо звільнення від сплати земельного податку
розширено коло податкових агентів	Відтепер платники єдиного податку IV-ї групи мають виконувати функції податкового агента у разі нарахування (виплати, надання) оподатковуваних податком на доходи фізичних осіб доходів на користь фізичної особи, яка перебуває з ним у трудових або цивільно-правових відносинах.	
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.		
Збільшується податок на житлову нерухомість (у тому числі її частки), загальна площа якої перевищує 300 квадратних метрів (для квартири) та/або 500 квадратних метрів (для будинку)	Збільшується податок на житлову нерухомість (у тому числі її частки), загальна площа якої перевищує 300 квадратних метрів (для квартири) та/або 500 квадратних метрів (для будинку) – на 25 тис. грн. на рік за кожен такий об'єкт (або його частки) житлової нерухомості (пп. 266.7.11 п.266.7 ст. 266 ПКУ). Тобто, крім ставки, встановленої місцевою радою, власники квартир площею понад 300 кв. м та будинків понад 500 кв. м додатково сплачуватимуть фіксовану суму – 25 тис. грн.	

Земельний податок:	
Уточнено порядок застосування пільги для фізичних осіб.	Якщо фізична особа станом на 1 січня має у власності декілька ділянок одного виду використання, площа яких перевищує граничні межі для пільги, то така особа повинна подати письмову заяву до 1 травня про самостійне обрання ділянки для застосування пільги. Тоді пільга починає застосовуватись з періоду, в якому подана заява, та діє до початку місяця, що настає після подання нової заяви. Якщо ж така заява подана після 1 травня, то пільга почне застосовуватись з наступного податкового періоду. (п. 281.4 ст. 281 ПКУ).
2.2. Зміни у строках подання податкових декларацій, взяття на облік та визначення адреси платників податків:	
Надано додаткові можливості у поданні податкових декларацій у випадку ліквідації/реорганізації платника або зміни об'єкта/бази оподаткування	Якщо платник податків ліквідується (чи реорганізується), то декларація з рентної плати, екологічного податку, місцевих податків і зборів може ще подаватися до закінчення звітного періоду. (пп. 49.18.8 п. 49.18 ст.49 ПКУ) Якщо платник місцевих податків (у частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плати за землю та єдиного податку четвертої групи) після закінчення граничного строку подання звітної декларації подає декларацію у зв'язку зі змінами об'єкта та/або бази оподаткування, то в такому випадку штрафи не застосовуються. (п. 50.4 ст. 50 ПКУ)
Зміни у процесах взяття на облік самозайнятої особи та ФОП	Відтепер, взяття на облік самозайнятої особи здійснюється контролюючим органом у день отримання відповідних відомостей від державного реєстратора (для ФОП) або прийняття заяви (для осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність).
Зміни у визначенні адреси платника податків	відтепер при взаємодії контролюючого органу з платником податку за основу береться податкова адреса платника податку, а не його місце проживання чи реєстрації. (пп. 266.7.3 пп.266.7 ст.266 ПКУ)